ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1992

Printed by Beskyd Graphics Ltd., 2559 Dundas St. W., Toronto, Ont.
Tel.: (416) 761-9882 Fax (416) 766-8537

ВІСТІ
КОМБАТАНТА
Рік 1992 Торонто – Нью-Йорк – Ч. 4(179)

ЗМІСТ

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інн., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with: Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lev, Inc, Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address:

VETERANS' NEWS — P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto, Ont., Canada M6P 3J9

Editorial office in USA:

Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Mongomery St., Jersey City, N. J. 07302 U. S. A.

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція
застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1990 РІК:

В Канаді річна передплата 22.00 дол. В США і інших країнах 20.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Англія:
**AUFC – H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND**

або:
**Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND**

Австралія:
**Mr. N. Vesotsky
46 International Ave.
Salisbury, NTH SA
05108
AUSTRALIA**

Коментарі

Мирослав Малецький

КРІЗЬ РОЖЕВУ ПРИЗМУ

Крізь рожеву призму? Чи справді? Варто поміркувати.

Друга світова війна залишила на Заході Европи велику кількість українців – вихідців з рідних земель. Не маючи змоги ані охоти з політичних причин повертатися в Радянську Україну, вони роз'їхались і поселились в країнах Західньої Гемісфери. Їхнє відношення до режиму в батьківщині було зовсім неґативне (про тих, які схвалювали його, не треба говорити, бо саме життя розправилося з їхніми поглядами й переконаннями). Поселені на Заході й національно свідомі, вони організувалися з метою зберегти свою ідентичність та, де було можливим, ширити правду про Україну. Зчасом про скорий поворот на рідні землі заступала надія й бажання, щоб корисний уклад сил на світі вможливив Україні усамостійнитися.

Врешті в 1989 році навістили Східню Европу сильні струси політичних і суспільних змін. Вони не поминули нашої батьківщини. Догоряла совєтська імперія. Україна проголосила свою суверенність 16 липня 1990 року, самостійність 24 серпня 1991 року, а 1 грудня того ж року потвердила її великою більшістю (92 відсотками) голосуючих у всенародному референдумі.

З того часу зв'язок України з діяспорою сильно пожвавився. Почалося взаємне відвідування і знайомлення з рідними, знайомими, діячами культури, активістами громадського й політичного життя. Ми навчилися високо цінити й подивляти їх незламну витривалість в безперебійній боротьбі за самостійність держави, а вони почали доцінювати в нас життєздатність, творення можливостей зберігати українство й його традиції, культурні надбання, творити нові та серед чужого моря виплисти багатьом на вершки суспільної піраміди.

По перших хвилях взаємного захоплення у минулих місяцях щоразу частіше почали поширюватися слова критики на адресу сучасного керівництва України, невдоволення політичною ситуацією й станом реформ народного господарства. Не бракує також критиків у дрібних і несуттєвих справах у теперішнім стані побудови самостійної держави.

Невдоволені й неґативно критичні – це, мабуть, в першу чергу ті, яким, свідомо чи несвідомо, не подобалося, що не вони, а "перефарбовані комуністи" проголосили самостійність і її закріплюють; інші знову не хочуть бачити цілости зусиль народу, бракує їм терпеливости, перспек-

тиви та зрозуміння, що незалежність затверджено щойно вісім місяців тому і їй приходиться борикатися своїми власними силами серед своїх і чужих ворогів.

Годі погодитися з критиками, котрі не розуміють сенсу фрази, що "не відразу збудували Рим". Позитивна критика потрібна й конечна, вона звичайно суґерує альтернативу та вказує на кращі, в їх опінії, шляхи й методи дійти до мети. Критика для критики питома всезнайкам, вона дуже подібна до демагогії, яка панікує суспільство і ширить хаос, а нам тепер більше, як коли, треба єдности в Україні і в діяспорі. Без єдности наша незалежність загрожена, а наш народ може втратити історичну шансу, котра вже так скоро до нього не повернеться.

Сучасну ситуацію в Україні можна оцінити зближено об'єктивно, порівнюючи її із станом з-перед трьох, двох і одного року або навіть пару місяців тому. Не треба філософа, щоби осмислити собі небувало скорий поступ у процесах поширення національної свідомости, усамостійнення та закріплювання української держави, маючи на увазі те, що це сталося при помочі тих, котрих критики називають недавніми комуністами у Верховній Раді, нерішучим Президентом та в дійсності більшості неприхильної, залишеною попереднім режимом, бюрократії.

Повернімо до політики Президента. Леоніда М. Кравчука вибрано Президентом історичного вже 1 грудня 1991 року. Беручись до оцінювання його політики, треба завважити, що навіть ні один з його опонентів не міг знайти в його політиці нічого такого, що не служило б добрим інтересам держави, або щось, що діяло б на її шкоду. Під цю пору пріоритетами політики Президента стали: розбудова національних Збройних Сил для оборони держави й закордонна політика, метою котрої є утвердження присутности України в міжнародній спільноті народів. Треба пам'ятати, що як не буде можливости успішно контролювати цих двох важливих і вирішальних елементів політики, то всі інші реформи запроваджуватимуть за нас і не для нас, хто зна чи не можливі майбутні займанці. Дотепер і в такому короткому часі зроблено дуже багато в тих напрямках.

Серед інших закидів найчастіше, що повторюються, це повільність господарських реформ, не введення в обіг власних грошей, брак реформ шкільництва, толерування бюрократії попереднього режиму, дальше спадання життєвого стандрату і т. і. Це все правда, якщо про ці справи не говориться в дуже перебільшеній формі. Щоб зреалізувати пляни, потрібно довшого часу, а з тим і зусилля і терпеливости цілого народу. Питання і трудноці з'ясовує сам Президент: "До повної державної незалежности України необхідно пройти довгого часу і тернисту дорогу. Адже становлення державности відбувається за складних політичних, економічних та міжнародних умов, коли необхідно долати перешкоди як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Не секрет, що економічний спад триває.

Спинити його можна лише рішучим запровадженням глибоких економічних реформ, переходом до ринкових відносин. Зволікати тут не можна. І все ж деякі керівники інститутів державної влади професійно не готові до праці за нових підходів, інші – гальмують реформи, не беруть на себе відповідальности за економічні перетворення народного господарства, не можуть позбутися командно-розподільної адміністративної хвороби; зрозуміло, вони не мають права посідати високі пости.

Численні факти свідчать, що і місцеві Ради відірвалися від людей, втратили зв'язок з трудовими колективами, діють надто обережно, ото ж необхідно принципово змінювати структуру, характер та зміст виконавчої влади."

Далі Президент ще раз підкреслює, що держава не мислима без національних збройних сил, впровадження своєї фінансово-валютної системи і розв'язання кордонно-митних питань.

Вороги української державности ніяк не можуть погодитися з фактом її існування. Вони знову радо українські землі поділили б між собою. Небезпека нашої незалежности хіба найбільша від імперіялістів Росії. Президент Кравчук висловився: "Певні сили колишнього центру, шовіністично настроєні депутати Верховної Ради Росії... мають могутні засоби масової інформації, вдалися до залякування, шантажу, підтасовування і перекручування фактів, шельмування." А це ж впливає. Всім відомо, що в Україні не бракує таких, що бояться, і таких, що сидять на плоті, чекаючи, чия візьме. Є і здецидовані прихильнили центру, зокрема серед бюрократів. Вони ж бо в першу чергу хочуть зберегти свої теплі позиції та окремі привілеї. Говорячи про економічні реформи, стала недавно відомою справа першого заступника Прем'єр-міністра Ланового. Преса подає, що він, проти опінії кабінету, за негайними і радикальними економічними реформами. Є і відмінні думки на цю справу. Йде дискусія і напевно думка незабаром скристалізується, а рекомендації навіть з Гарварду не завжди мусять бути правильні й успішні.

В Україні поширюється документ, в якому, мабуть, високопоставлені особи російської федерації "випрацювали" 17 пунктів приписів-інструкцій, як найбільше й найдошкульніше можна пошкодити українській самостійності. Між інструкціями для саботажу находиться справа Криму, Чорноморської фльоти, заснування і підтримування провокаційних організацій типу "Нової Росії" в районах з російським населеннян та інші. Це не повинно страхати, бо це добре знані й випробувані політичні методи диверсії упавшої імперії. Та, на щастя, покищо є такі люди в нашому народі, які потраплять цим провокаціям протидіяти.

Російська імперія, на думку дослідників, вже була приречена на розвал при кінці 1-ої світової війни. Її врятував, на короткий для історії час, Ленін, кинувши для безкритичної товпи сприятливі демагогічні кличі в роді: "грабуй награбоване", "вся влада робітникам і селянам" і т. п.

Тепер, після упадку імперії, сама Федеративна Російська Республіка опинилася на шляху можливого розкладу. Преса недавно донесла про намір татар усамостійнитися. За ними можуть піти інші народи Сибіру й центрально-північнії Азії.

Можливості збройного конфлікту України з Росією завжди існують, але навіть він не зміг би врятувати "єдинонеділимої". Ця війна не була б на зразок юґославської; вона своїми наслідками загрозила б загладою обох народів та знищенням решти Европи. Росіяни хіба усвідомлюють собі, що вже минули часи, коли в Росії говорилося: "Ми вас шапками закидаємо!".

Дехто питається: "А де ж українська армія?" Присяга на вірність Україні нічого для російських військовослужбовців не значить. Може це правда, однак не завжди і не для всіх. Раз армія не під одною командою і є вибір, то лояльність поодиноких частин стає подільною. Є в частинах української армії певна частина росіян вірна Росії, є в російській чи СНД армії українці прихильні своїй батьківщині. Чисельна більшість армій в наших часах не все вирішує.

Інший сусід, в минулому наш традиційний недруг, Польща, виглядає, що готова співпрацювати з Україною, хоч в Польщі не бракує "бойових кресовців". Справа перемиської катедри й приналежного їй майна, а недавно влучення найстаршої української дієцезії під юрисдикцію варшавської митрополії насторожують українців і не служать скріпленню взаємного довір'я. А може в поляків задні думки?Коментуючи на військові теми справиоборони кордонів України, американський генерал українського роду М. Кравців в інтерв'ю з "Літературною Україною" (8. 5. 1992) на гіпотетичне запитання, звідки чекати Україні небезпеки і від кого треба буде боронити рідну землю, відповів: "Ані звідки. Я трохи політик, я думаю, що нам для України немає реальної загрози, не той тепер світ... Щодо Росії, то фізично, всією масою вона могла б підм'яти Україну, але застала б там суцільну руїну... та і виключаю я все те. Як до речі, і ядерну атаку. Це просто безглуздо. Он один реактор у Чорнобилі вибухнув, а почула на собі мало не вся Европа... тож зовсім не має значення, залишить собі Україна 46 ядерних тактичних зарядів чи нічого не залишить."

Обмірковуючи кращі шляхи до закріплювання української державности, не можна втрачати перспективи, розгублюватися в малому й ще більше розсварюватися. Наш історичний досвід засвідчує, що всі невдачі на довгому шляху України до наших часів головно спричинились її внутрішніми незгодами, сварнею, розбратом, якими не на наше добро користалися зовнішні вороги.

При цій нагоді хотілося б пригадати (не всім) діяспорним політикам старшого покоління, що кожна епоха має свою логіку подій та черговість пріоритетів, тому даремні і шкідливі їхні зусилля свої переконання і ідеї

минулого оправити в сучасні рамки. Нинішній час вимагає людей поміркованих, відповідальних, з спрямуванням не на вузьку групову, а загальну всенародну ідею.

Чи глядимо крізь рожеву призму на події в Україні та чи є підстави позитивно думати про них, покаже майбутнє.

Торонто, 30 липня 1992

Іван Кедрин

АМЕРИКА НА РОЗСТАЙНИХ ШЛЯХАХ

Коли б Тарас Шевченко жив тепер і приглядався всьому тому, що діється у З'єднаних Стейтах Америки, то напевне задумався би перед прославлюванням "праведного закону Вашінґтона". Але поема "Юродивий" з отим тужливим окликом про американську конституцію для України постала у 1857 році у Нижньому Новгороді, у найважчому у короткому житті Шевченка періоді, серед панівної тоді в Росії чорної реакції і ще в добі кріпацтва, яке скасовано щойно після смерти Шевченка в тому самому 1861-му році: Америка із своєю конституцією (якої, до речі Вашінґтон не писав, але перший підписав) була нездійсненною мрією для таких недавніх кріпаків, як безсмертний Тарас. Він не знав тієї заморської конституції, яка в його очах була символом найвищої волі людини, чи пак знав її тільки з назви. Недосконалість конституції Америки найкраще видна в тому, що від проголошення її перших семи статтей у 1787 році, крім дальших 10-ти статтей, що становлять так званий "Закон про права", – додано вже 26 Додатків і кілька інших є уже у процесі леґалізації. Статті, які стосуються виборів, такі складні й у практиці погані, що подібних їм нема ні в одній демократичній країні. Відомо, що демократія найперше висловлюється у 4-прикметникових виборах: загальних, свобідних, тайних і безпосередніх. В Америці нема безпосереднього вибору президента і віце-президента, – є тільки вибори посередні, бо безпосередньо вибирають його "електори", число яких є в кожному з 50-ти стейтів інше. Президентські вибори відбуваються в першому тижні листопада, але перед ними є пра- чи пак передвибори, які тягнуться місяцями. Передвиборча кампанія починається насправді вже на рік раніше. Та кожночасна кампанія вимагає мультімільйонових видатків – на подорожі всіма засобами комунікації, оголошення у газетах, радіо і телевізії, в організованих масових мітинґах на всьому величезному просторі між двома океанами. Формально є в Америці 10 політичних партій, фактично діють і беруть участь у президентських виборах лише дві головні – Демократична і Республіканська. Виборче суперництво двох партійних

кандидатів сповнене з правила ліцитацією словесних обіцянок виборцям та демагогією. Саме тепер, у 1992-му році, відбуваються вибори президента Америки, який є одночасно прем'єр-міністром, головним командувачем збройних сил, вже перед виборами вибирає собі віце-президента, ставши президентом складає собі кабінет, що його члени мусять бути затверджені Конґресом, призначає кандидатів до верховного Суду, які теж переходять процес ратифікації Сенатом.

Цьогорічні вибори в Америці проходять в особливій атмосфері, в атмосфері революції у ділянці моралі й етики, у часі радикальної зміни поглядів на добро і зло, і в часі таких змін у широкому світі, яких ніякий ворожбит не був в силі передбачити: упадок комунізму, розвал Совєтської імперії, створення в Европі Европейської Економічної Спільноти, змагання до створення постійної міжнародної армії на послугах Ради Безпеки Об'єднаних націй та створення европейської армії, поруч з існуванням військово-політичного блоку Північно-Атлантійського Пакту (НАТО).

Демократична партія в Америці мала завжди більше зареєстрованих членів, як Республіканська, і гордо називала себе "партією народу". У першому періоді історії українського поселення в Америці, за так званої заробітчанської еміґрації, вона поголовно підтримувала Демократичну партію, яка більше дбала – вірніше: голосніше говорила – про соціяльні права народу. З приїздом нової еміґрації, спершу невеликого гурту після Першої Світової Війни та масового напливу жертв Другої Світової Війни – більшість отих нових іміґрантів включалися в ряди Республіканської партії як такої, яка голосніше проповідувала гасла права народу на державне самовизначення, проголошувала щорічно "Тиждень поневолених народів" і клала більший наголос не на права соціяльні, а політичні. Демократична партія завжди схилялася більше у сторону соціялістичної ідеології й більшої влади уряду та (в теорії) більшої уваги до внутрішніх справ, як до міжнародної політики. У практиці – всі великі війни у нашому сторіччі велися за демократичних президентів: Відро Вілсона у Першій Світовій Війні, Ф.Д. Рузвельта у Другій Світовій Війні, Корейську війну вів Гаррі Труман, В'єтнамську започаткував Линдон Джансон. І хоча Демократична партія, як згадано, має більше зареєстрованих членів, правили Америкою такі республіканські президенти, як: Абрагам Линкольн, Двайт Айзенгавер, Ричард Ніксон, Бжералд Форд, Роналд Реґен і Джорж Буш.

Теперішній президент Джорж Буш мав найкращу підготовку до того високого становища з усіх своїх попередників. Був конґресменом, директором Центральної розвідчої аґенції, амбасадором до Об'єднаних Націй, першим фактичним амбасадором – формально тільки дипломатичним представником – у комуністичному Китаї, був вісім літ віце-президентом за президентури Роналда Реґена. Безпосередньо після війни проти Іраку

його популярність була найбільшою від часу президентури переможця у Другій Світовій війні Айзенгавера. Але вона заламалася з вини і без вини Буша. Він звільнив Кувейт від окупації Іраку, але не послухав геніяльного стратега генерала Шварцкопфа і не продовжив тієї війни ще на якийсь тиждень, тільки повірив, що 40.000 іракських воєнних полонених скинуть диктатора Саддама Гуссейна, завівся, і дотепер Саддам Гуссейн править в Іраку як всесильний диктатор. Реґен і Буш велику вагу клали на редукцію збройних сил Совєтського Союзу і вони безумовно підготовили ґрунт для закінчення холодної війни, хоч упадок комунізму і розвал імперії прийшов внаслідок процесів із нутра, а не під тиском ззовні. Можна тільки твердити, що це була перемога ідеї демократії й перемога національних рухів в СССР. Але найбільший удар по Бушеві і його популярності завдала економічна криза, так звана рецесія. Виною Буша було легковаження її і маніфестування того легковажного становища у грі ґольфа. Смертельним політичним гріхом Буша було зламання приречення, яке зробив у своїй виборчій кампанії три і пів років тому, що він не піднесе податків. Пішов на компроміс з Конґресом, в якому демократи мають більшість, і погодився на підвищення податків та ще й під час рецесії. Йому закинули надто велике зацікавлення справами закордонної політики і байдужість до справ всередині країни та йому закинули вину у постанні та розрості економічної кризи. Трохи є тут правди, але не зовсім, бо головну вину несе Конґрес, який відкидав усі законопроєкти Буша, наставившись на використання кон'юктури й уведення до Білого Дому демократа.

Спершу зголосились аж 5 кандидатів Демократичної партії на пост президента. У ході передвиборчої кампанії, у згаданих вище 'правиборах', чотири кандидати відпали і залишився тільки губернатор стейту Арканзас Білл Клінтон, який отримав офіційну номінацію від конвенції Демократичної партії. По республіканському боці були спершу два кандидати, бо зголосив свою кандидатуру також консервативний публіцист Патрік Бюкенен. Несподівано заповів свою кандидатуру більйонер з Тексасу, бизнесмен Росс Перот. Цей останній, спершу легковажений, став поважною загрозою для обох партійних суперників, бо сірі громадяни міркували: коли той безпартійний бизнесмен з Тексасу зумів стати найбагатшою людиною на американському континенті, то витягне Америку з економічної біди. Але Перот не був послідовним і несподівано перестав цікавитися виборами. Залишилися Буш і Клінтон.

При всіх згаданих неґативах і помилках Джоржа Буша – він таки є шанованим у всьому міжнародному світі лідером. Британський прем'єр-міністер Джон Мейджор, французький президент Франсуа Міттеран, німецький канцлер Гельмут Коль, російський президент Борис Єльцин – усі заявили журналістам бажання, щоб на другу 4-річну каденцію залишився Джордж Буш. І коли би запитали Леоніда Кравчука, то

напевне і він приєднався би до тих західних лідерів. Ми, українці, не є захоплені Джорджем Бушем, бо тямимо його вперту орієнтацію на Москву і Міхаїла Ґорбачова, як ґарантів стабільности, мира і спокою, – ми не забули його виступу у Києві 1 серпня 1991 року, коли він утотожнив змаг України до відзискання своєї державности 'самогубним націоналізмом'. Але Буш змінив свою політику, визнав державність України, призначив туди амбасадора в особі українського дипломата Попадюка і в уряді Буша ми вже маємо своїх приятелів.

Хоч і в Демократичній партії є приятелі України, як, наприклад, колишній дорадник президента Джіммі Картера професор Збіґнєв Бжезінський, і хоча недавно Білл Клінтон згадав прихильно про Україну у виступі проти Буша – він, Білл Клінтон, є таки білою незаписаною картою. І він є репрезентантом тієї Демократичної партії, яка накоїла величезного лиха Україні. Адже Вудро Вілсон у своїх історичних "14 точках" під час Першої Світової Війни признав право визначення тільки полякам і чехам, а Ф.Д. Рузвельд склав Ялтинську угоду у 1945 році під диктатом Сталіна, якого – у своїй безмежній наївності – назвав "старим добрим вуйком Джо".

Ми згадали про винятково погану атмосферу, в якій відбуваються цьогорічні вибори в Америці. Незалежно від виборів, живемо в атмосфері занепаду моралі й етики у публічному і приватному житті. Нечувана річ, щоби такі явища, як жіночі аборти й гомосексуалізм мужчин і жінок, стали першорядними політичними проблемами, про які вічно мова в газетах, у радіо і телевізійних передачах.Лідери американської Демократичної партії відпекуються причетности до суспільного лібералізму.

Але фактом є, що в офіційній плятформі Демократичної партії, схваленій на її конвенції у Нью-Йорку в липні цього року, підтримується жіночий рух „Право вибору" – у практиці потурання абортам також малолітніх дівчат без відома батьків, і фактом є, що у тій плятформі признається всі без ніяких обмежень права гомосексуалістам. Ліберали признають, що гомосексуалізм це щось „нормальне", дарма що у звіринному і рослинному світі нема ні одного подібного – неприродного – приміру. Лібералізм виключив з американських публічних шкіл молитву, лібералізм знівечив в американських школах дисципліну, спричинився до диковинного явища „оборотових дверей" в американському судівництві, де злочинець входить до суду одними дверми і виходить на волю другими, – лібералізм дозволив використовувати існуючу свободу для поширення сваволі.

В Україні Церква була від непам'ятних часів тісно пов'язана з народом. Перетривала епоху, коли комуністичний режим проголосив релігію „опіюм народу", – з воскресенням волі воскресла й Церква. Наш підхід до кандидатів на становище президента Америки керується критерієм інтересу України. Ми мусимо теж керуватися критерієм

лібералізму чи традиціоналізму. Тому наші симпатії по стороні тих, які таврують лібералізм та боронять збереження моралі у громадському й родинному житті.

Чотириденна конвенція Республіканської партії, яка відбулася в половині серпня цього року у Юстоні в Тексасі з поверх чотирма тисячами делеґатів – відбувалася саме під знаком пошани для родини, для традиції, до віри патріотизму, до віри в майбутнє Америки і її різнорасового й різнонаціонального населення. Коли конвенція Демократичної партії клала натиск на матеріялізм і на суто-внутрішні проблеми, то конвенція Республіканської партії стояла під знаком ідеалізму та віри в Америку, як лідера всього демократичного світу. Коли більшість жінок в Америці схилялися в сторону демократичного кандидата Білла Клінтона, бо Клінтон виразно заявився за правом жінок до абортів без ніяких обмежень, то на конвенції Республіканської партії дружина Буша Барбара представила конвенції своїх п'ятеро дітей і семеро внуків як наявний показ, як повинна виглядати американська родина. Один день конвенції був виповнений промовами тільки жінок і жінка, секретар праці в уряді Буша, формально зголосила його кандидатуру. Коли демократи рахували на те, що Республіканська партія розкололася на тлі розбіжностей щодо проблеми абортів – вони завелися – Республіканці заманіфестували партійну й ідеологічну єдність.

У цьогорічних президентських виборах ідеться про щось більше, як про особи. Йдеться про те, яким шляхом ступатиме Америка в майбутніх чотирьох роках. Америка опинилася на роздоріжжі – один шлях веде до відродження традиціоналізму й моральних вартостей життя людини й народу, – другий шлях веде до поглиблення теперішньої атмосфери лібералізму в усіх ділянках державного, суспільного і приватного життя. Це велика гра за великі речі.

Американська спільнота доказала вже нераз, що може заскочити світ несподіванкою. Настрої широких кіл американського суспільства дуже змінливі і нема найкращого знавця відносин, який міг би правильно передбачити, як голосуватимуть вільні американські люди у виборчих домівках 2-го листопада цього року. Не можна теж сьогодні передбачити, чи і який вплив матимуть американські вибори на хід подій в Україні. Покищо не мають ніякого впливу і, мабуть, не матиме впливу вибір того чи іншого кандидата. Казали наші селяни в Галичині після „весни народів" в половині минулого сторіччя за влади Габсбурґів в Австрії: „Пережили ми панщину – переживемо й конституцію". Це найкраща філософія.

Олена Губіна
м. Київ

ЧИ МОЖУТЬ УКРАЇНЦІ ОБ'ЄДНАТИСЯ?

Звичайно, запитання виглядає нетактовним у той час, коли, здається, українська громада світу пройшла чи не найважчий період розбрату й непорозуміння, роз'єднана не тільки на чужині, але й на власній землі, відчужена від своєї мови і від пісні, а нині зближена єдиним вітанням „Ми – українці". Вже цілий рік Україна прожила незалежною самостійною державою. Дехто каже, що це вперше в історії, інші проводять аналогії з подіями 1917-1920 років на Україні і застерігають: мовляв, відомо, чим тоді все закінчилося, як забракло єдности і чому не дійшли до згоди. Бо ж кажуть, коли збирається двійка українців, організовується три партії. Це жарт і ми охоче сміємося з нього, але коли лунає гасло „українці усіх країн, єднайтеся!", ми знову повертаємося і замислюємося: чи це можливе і якщо так, то на яких засадах і коли?

Не випадково, що річницю незалежности України було вирішено відзначити подією урочистою і неординарною – Всесвітнім форумом українців, котрий насамперед і повинен був довести, що ідея державности спроможна об'єднувати, незважаючи на те, хто і як із нас бачить її реалізацію. Палац культури „Україна", де свого часу відбувалися бучні з'їзди української компартії, нині став робочим місцем учасників форуму. Їх зібралося чимало: Україну, східну і західну українські діяспори представляли по 250 делеґатів, численні гості із 26 країн світу, де скупчено живуть українці. Західну і східну діяспори розрізнити не важко. Західна вже проторувала шлях на Україну, здебільшого почувається тут вільно і на форумі трималася розкуто. Раніше ставлення до західної діяспори було геть неоднозначним. Дехто дорікав тамтешнім українцям, що залишили Батьківщину у найтяжчі часи, інші заздрили добробуту, в якому живуть на Заході і зовсім не задумувалися, що знайдений він не просто з милості чужої цивілізації, а завдяки копіткій праці. Дехто не сприймав американських і канадських українців, уражений прокомуністичними ідеологічними догмами. Але такі часи минули і зрештою ми зрозуміли, що де б ми не жили і з яким акцентом не вимовляли українські слова, єднає нас одна земля. Колись далека від нас західна українська діяспора плекала завше одну мрію – про незалежну вільну Україну. Тепер ми маємо таку, уже нам легше розуміти один одного.

Східна діяспора власне й діяспорою стала зовсім недавно, після розпаду колишнього СРСР, коли почала набувати якихось структурних ознак. Не обмежена державними кордонами колишніх республік колишнього Союзу, українська громада однак поки що почувається

гостею на рідній землі. Учасники форуму говорили про неї як про потенціял. А виступи представників діяспор також цілковито відрізнялися: ті, хто приїхав із Західного світу, здебільшого намагався дати практичні поради, куди ж нам рухатися далі, ті, хто жив і працював у межах колишнього СРСР, розповідали про свої негаразди, про утиски в національному питанні з боку місцевих властей, про те, як асимілювали українці в Білорусі та Молдові, розсіяні вірою в ідеологічний постулят щодо безнаціональности "єдиного радянського народу", про те, що навіть у місцях сукупного проживання українців у Росії відсутні українські школи, і зрештою ще про багато різних проблем. Як сказав один з учасників форуму, західна діяспора надає допомогу нам, східна чекає такої від нас. А співголова Руху Вячеслав Чорновіл по-своєму запропонував встановити справедливість: мовляв, годі західній діяспорі надавати допомогу Україні, нехай тепер допомагає східній діяспорі.

Президент України Леонід Кравчук у своїй доповіді від допомоги західної діяспори не відмовлявся. Хоча дещо змістив акценти і наголосив, що така потрібна саме для створення іміджу нової незалежної України. Нині, коли ми розпочали економічні й політичні перетворення, виходимо на світову арену, Україна ще є маловідомою у світі бізнесу і в урядових колах. Тому, на думку президента, нам потрібна довготривала програма, продумана кампанія, складові частини якої повинні бути спрямовані на забезпечення нашій молодій державі визнання як провідної европейської нації, нації з великою перспективою, нації, без участи якої не може вирішуватись жодне важливе міжнародне питання. "Узгоджені і динамічні дії державних і громадсько-політичних інститутів України з діяспорою, – сказав Кравчук, – допоможуть створити нашій державі належний імідж, показати її як велику силу проґресу і стабільности в Европі і світі. А це приведе до посилення міжнародного авторитету України, значних економічних здобутків."

Якою ж має бути Українська держава, котру будуємо? На думку президента, ми маємо безпомилково визначити напрями розв'язання сукупности міжнаціональних проблем. Адже досвід історії переконливо свідчить, що всі держави, побудовані за суто етнічною ознакою, були внутрішньо нестабільні і зрештою зазнавали повного краху. Навпаки, інший тип держави – демократичної, правової, заснованої на принципах рівности усіх громадян, держави, яка виростала з відкритого суспільства, такий тип держави демонстрував свою життєздатність.

Подібна теза пролунала і в ґрунтовному, аналітичному виступі на форумі президента Республіканської асоціяції україназнавців Івана Дзюби. „Ми чуємо, – сказав він, – і не лише в побуті від розчарованих громадян, а й від деяких опозиційних політиків, що Української держави ще не існує, а те, що маємо, – пародія на державу. Добре, якщо за такою позицією стоїть знання про способи творення „справжньої Української

держави і відповідна діяльна енергія. Гірше, коли за цим – бажання пов'язати державотворення із своїм іменем, починати Україну від себе. І ще гірше – коли людина не припускає іншої України, ніж та, якої вона хоче... Такі люди вже не раз губили реальну Україну і можуть погубити знову".

І тут доречно знов поставити питання: чи можуть об'єднатися українці? Адже й на самому форумі, і на вічі, яке проводилося після нього, стало зрозумілим, що ми і досі намагаємося ділити українство на „таких" і „не таких", на тих, хто сприяє процесу державотворення, і тих, хто його затято гальмує. Саме на форумі вперше президент України відкрито виступив проти політичної опозиції, хоча форум все-таки мав на меті уникнути політичного протистояння. Ще донедавна опозицію очолювала наймасовіша і найавторитетніша громадська організація – Народний Рух України. Новообраний президент України пообіцяв спиратися на цю силу. Але після цієї заяви у Русі почався розбрат, він поділився на прихильників президента і опозицію. Опозицію очолив Вячеслав Чорновіл. І, за висловом Кравчука, саме на Чорноволові лежить найбільша вина за розкол Руху. І не тільки це: мовляв, сьогодні Чорновіл „уже шкодить Україні". Кравчук висловив свою думку, а панові Славку лиш це і потрібно: гнаний у компартійні часи, він заживав авторитету саме у протистоянні. От і зараз зал форуму беззастережно підтримує Чорновола, а вуличні пікетчики піднімають гасла на його захист.

Свій виступ Чорновіл назвав „Опозиція – норма цивілізованої держави". Це він наголосив, що святкувати незалежність Україні ще рано, бо не набула вона усіх ознак справжньої державности. А політику уряду Чорновіл назвав "економічним назадництвом". Звичайно, важко уявити "єдність" опозиції з нинішнім урядом, відставки якого вимагають на всіх усюдах. Не допоможе тут і ідея побудови державности чи національного відродження. Ото й жартують про двох українців і три партії, хоча в усіх суспільствах подібна ситуація називалася просто боротьбою за владу...

Найяскравіше політичне протистояння виявилося вже після форуму, під час проведення всенародного віча на Софійському майдані. І тут непорозуміння дійшли мало не до скандалів: лідер Організації Українських Націоналістів з Мюнхену Ярослава Стецько досить емоційно закликала мешканців України змінювати свій уряд, мовляв, не та тут влада, не та армія. Чорновіл у своєму виступі вдався до провокації і фактично зірвав проведення віча. Тож не випадково, що невдовзі після форуму з'явилася заява Українського інформаційного аґенства, де за дорученням президента наголошується, що громадяни будь-якої країни, які закликатимуть до розколу народу, національної або соціяльної ворожнечі, будуть видворені за межі України, причому без права будь-коли відвідати її.

Це – також один із результатів Всесвітнього форуму українців. Але здебільшого хотілося б говорити про хороше, про пошуки шляхів до консолідації навколо загальної мети – розбудови вільної демократичної України. На Конґресі вирішено створити українську Всесвітню координаційну Раду, до якої увійшло 42 чоловіки, а головою обраний Іван Драч. З її допомогою відбуватиметься більш системний контакт з українською громадою західної і східної діяспори.

Після форуму повинні змінитися і завдання Світового Конґресу Вільних Українців, адже досягнуто мети, котра складала основу його діяльности – здобуто незалежність України.

В одному залі зібралися українці світу. Було багато поетичних слів на честь неньки- України, бо сама мова наша поетична. Але яким буде логічне продовження цього зібрання – об'єднання усіх українців? Нам дано зрозуміти: у які б кольори ми не вбиралися, під якими б політичними гаслами не будували свою кар'єру, завжди залишатиметься те, що нас усіх єднає. Це – Українська держава. А значить, ми за будь-яких умов зможемо знову зібратися в одному залі.

Василь Федорович

ДВА ПОКОЛІННЯ ШЕСТИДЕСЯТНИКІВ

Якщо ми сьогодні говоримо про українських шестидесятників, то звичайно маємо на думці той рух, що зродився на Україні після хрущовської "відлиги", а закінчився брежнєвським розгромом нашої творчої інтеліґенції. При тому якось не приходить нам на думку, що перші українські шестидесятники виступили вже 100 років раніше, тобто в половині 19 ст. А варто про них згадати, бо вони, здається, перші поклали підвалини для українського відродження.

В 40-их роках минулого століття сколихнув західню Европу бурхливий соціяльно-політичний рух. Зродився він у Франції, а в короткому часі охопив майже всі західньоевропейські країни. Не дійшов він тільки до Росії, хоч і сюди долітав його слабкий відгомін. Після придушення повстання декабристів в 1825 р. царський уряд робив усе можливе, щоб в Росію не проникнула ніяка свобідна думка, сюди не допускалося нічого, що натякало на волю. Росія залишалася строго реакційною державою.

Кирило-Методіївське Братство

Саме в той час, коли здавалося, що Росія вже здавила все, що могло б порушити її внутрішній спокій, тоді – на загальне здивування – заговорила Україна, щоправда не як нація або якась суспільна верства, але як якийсь новий досі невідомий феномен, що заскочив усіх своєю несподіваною появою. Треба мати на увазі, що то був час, коли після поділу Польщі всі українські землі (за винятком Галичини) ввійшли в склад російської імперії; то був час, коли українська старшина, яка тепер виступала як "южнорусское дворянство", забула давні традиції, а просте козацтво і закріпачене селянство працювало на землі для здобуття хліба так, що в результаті вся народня маса майже несвідомо котилася повільно до злиття з великоруською частиною Росії.

Але "небезпека" для імперії вийшла звідтам, де її ніхто не сподівався, а саме з рядів нечисленної української інтеліґенції. Свідоміші українці простудіювали історію України, пізнали її економічне горе, відчули її національну неволю і стали думати над тим, як визволити рідний край з того лиха. Ті міркування довели до заснування Кирило-Методіївського Братства (1845 р.), яке поставило собі за завдання: в

соціяльній ділянці поправити матеріяльне положення селян через знесення кріпацтва; на культурно-освітньому полі зрівняти всі слов'янські народи щодо розвитку мови й культури та ширити освіту серед народу; в національно-політичній сфері об'єднати всіх слов'ян в одній федеративній державі, де кожний нарід міг би мати свою самостійність.

Ясна річ, що з такою програмою Кирило-Методіївське Братство мусіло ввійти в конфлікт з тогочасним російським урядом. Його реакція була негайна: наступили арешти братчиків, засуди, заслання, заборона жити на Україні. Ті політичні кари різно вплинули на засуджених: одні заломилися морально й усунулися з рядів українських культурних діячів, а інші стали більш обережними, але залишилися вірними своїм ідеалам і при найближчій нагоді стали проявляти свою діяльність. До тих останніх належали між іншими: Куліш, Костомаров, Білозерський.

"Основа" і основ'яни

Тимчасом в Росії наступили деякі зміни. Кримська війна (1953-1856) показала недомагання бюрократичного режиму й вищі російські кола почали при новому цареві (Олександер II) думати про реформи, а в першу чергу про знесення кріпацтва. І справді в 1861 р. скасовано кріпацтво. Отже те, про що мріяли кирило-методіївці, стало дійсністю. Тепер, коли головна соціяльна проблема була розв'язана, на перше місце висунулося національне питання. За ініціятивою Куліша українські інтеліґенти започаткували в Петербурзі видавання журналу "Основа" (1861 р.). Цей журнал відіграв чималу ролю в житті українського народу. Біля нього згуртувалися самі найкращі українські сили, тут публікувалося все, що було корисне для України. Голос Петербурзької "Основи" лунав по цілій Україні.

"Основа" не була органом загальнолюдських інтересів, а була присвячена виключно українським проблемам. Її головною метою було піднести культурно-освітній рівень народу і розбудити його національну свідомість. В протилежності до російських шестидесятників, згуртованих біля "Современника" і "Русского слова", основ'яни не сприймали ані космополітизму ані західньоевропейського соціялізму, яким так захоплювалися російські ліберали. Для українців ті поняття були несприємливі, бо космополітизм допроваджував до байдужости в народніх справах, а соціялізм був чужий для українського народу, в якого сильно розвинене почуття приватної власности. Провідною ідеєю основ'ян була праця для народу, отже треба черпати силу з власних джерел і ширити освіту в народньому дусі.

Говорячи про народ, Куліш часто ідеалізує його і вірить, що йому навіть не треба західньоевропейської цивілізації. Правда, цивілізація – він це признає – важлива для інших народів, але українцям вона покищо

непотрібна, бо "нам ще рано бігти слідом за іншими, треба наперед впоратися з тими труднощами, які маємо"[1]. Не зважаючи на такі погляди Куліша, основ'яни силою обставин тяготіли до европейської цивілізації з її технічними здобутками, без яких неможливо провадити народнє господарство.

Залишаючи на другому пляні економічні проблеми, основ'яни звертали головну увагу на освіту народу, яка, очевидно, повинна відбуватися в рідній мові. В зв'язку з тим Костомаров писав: "Доки знання не буде передаватися українською мовою, доки рідна мова не стане інструментом народньої освіти, доти всі наші писання в тій мові будуть пустоцвітом, а наші нащадки назвуть їх витвором примхи і припишуть це більш моді на народність, ніж любові до народности". Отже – на думку Костомарова – треба дати народові можливість і засоби вчитися в рідній мові. Якщо народ того не дістане, він буде вчитися в чужій мові, а тоді враз із загибіллю освіти загине народ.

Які предмети навчати? Програма Костомарова доволі скромна: на початку коротка історія церкви, кахетизм, уривки з писань отців церкви, життя святих, пояснення церковних відправ, а згодом поза сферою релігії треба навчати природознавство, географію, аритметику, а вкінці історію. Костомаров свідомий того, що проти тієї програми можуть виступити більш поступові кола, але він вірить, що український нарід радо буде приймати науку подавану в релігійному дусі.

В програмі Кирило-Методіївського Братства чільне місце займає ідея патріотизму, яка проголошує, що при об'єднанні всіх слов'ян в одну державу кожний нарід, в тому теж український, має мати свою самостійність. Ту ідею перебрали і продовжували основ'яни. Тому що росіяни не визнавали українців як окрему націю, Костомаров у своїй статті п. з. "Дві руські народності"[2], на підставі історичних джерел доказав, що український нарід є окремий від росіян і поляків і як такий має право на самостійне життя. Це подиктоване не еґоїзмом, а тим, що існування української нації є потрібне для інших народів. Зокрема в відношенні до росіян українці не мають наміру їм шкодити, тільки доповнювати, а одночасно обмежувати відому великоруську засаду, що змагає до злиття всіх слов'янських народів в одній російській державі.

На думку основ'ян, самостійність народу проявляється насамперед в національному самовизначенні, а до того потрібний вільний розвиток мови і літературної творчости. Це якраз і довело до спору з росіянами, які взяли собі до помочі деяких "тожемалоросів". Один з них якийсь Соковенко виступив на сторінках московського журналу "День" і своїм українським прізвищем зміцнив арґумент росіян, що українці не повинні мати самостійної держави, бо це розбиває єдність Росії. Крім того, він доказував тотожність української і російської мов, а навіть твердив, що на тому становищі стоять деякі українські письменники, нпр., Ганна Бар-

вінок і Леонід Глібів. Поміщуючи ту статтю, редакція немов з кпинами додала від себе замітку, що це "хатній український спір і росіяни не хочуть брати в ньому участи"[3].

В обороні української мови виступив на сторінках "Основи" Куліш. Статтю Соковенка він збув кількома іронічними заввагами, бо вважав її повною нісенітницею, що не заслуговує на поважну відповідь. Але коли одна поважна російська дама, яка до речі "дуже любила і шанувала український народ", висловила в пресі свої застереження до "квітучої української мови й літератури", Куліш відповів їй довгою і вичерпною статтею, при чому змалював складні обставини, серед яких твориться українська література під російським забором, тоді як в Галичині шкільне навчання і навіть судочинство ведуться українською мовою. Одночасно він виступив в обороні українського самостійницького руху, підкреслюючи, що він має намір працювати в гармонії з російським поступовим рухом та що така гармонія на ділі вже існує між кращими українськими і російськими елементами. Нпр., журнал "Современник", який розуміє вагу українського руху, з приводу Галичини писав, що там непотрібно деякі кола пробують писати великоруською мовою, якої до речі не знають. Замість того, вони повинні вживати української мови, бо це ще більше наближить їх до придніпрянських братів.

Отже, взаємини між українцями і росіянами повинні спиратися на принципі рівности обох народів і це має стати основою їх співжиття.

Якщо мова про українсько-польські взаємини, то на думку Костомарова, внаслідок історичних і соціяльних обставин склалося так, що польська народність завжди вважалася панською, а українська – мужицькою. І саме цей факт став перешкодою до зближення. З цього приводу Костомаров писав в "Основі": "Пора, браття поляки, залишити старі байки про польські привілеї на українській землі, час обходитися з нами як з рівними, шанувати наші змагання до незалежности і не вважати нас масою, яка не має своєї національної окремішности, а є здатна тільки на те, щоб бути сирим матеріялом для польського народу. Пора шукати з нами морального й основаного на справедливості зв'язку, який став би запорукою взаємного порозуміння".[4]

Представники польської шляхти гостро реаґували на писання Костомарова та інших авторів "Основи". Куліш у довшій статті дав полякам відповідь з порадою, щоб нащадки польської шляхти на Україні з'єдналися з народом і спільно працювали для його добра.

Хлопомани

Українсько-польське питання було особливо пекуче на Правобережній Україні, де основну масу населення творили українські селяни-панщизняники. Побіч них проживала тут ще польська й українська, але вже спольонізована,

шляхта, головно дідичі й більші землевласники. За даними Тадея Рильського, що зірвав з польським середовищем і перейшов на український бік, польське населення на Правобережжі поділялося на три групи:

До першої групи належали дідичі різних ґатунків, що трималися здалека від селян і противилися всякому проблискові української народности. Якщо хтось відважився прихильно заговорити до українського селянина або дав йому якусь українську книжку, то про нього негайно поширювалися наклепницькі поголоски серед інших впливових шляхтичів. Та група була найбільш солідною частиною тогочасного польського суспільства на Україні.

Другу групу творили "теоретики"-пропаґандисти шляхетських ідей. Їх девізою було: на суспільній драбині в самому низу є мужики-хлопи, а нагорі в проводі – "шляхетні люди", тобто шляхта.

Третя група – це т. зв. козакофільська молодь. Це були шляхетські паничі, що одягалися в ніби козацькі свитки, добре їздили на конях, полювали на зайців, співали сороміцьких пісень і часто без причини, а так просто для примхи, побивали своїх слуг-козачків. В пориві польського патріотизму вони відкидали всяку думку про непольську народність.

Правда, траплялися й між поляками ліберали, але в них теж покутували традиції зачерпнуті з того середовища, з якого вони вийшли і яке примушувало їх часто діяти проти інтересів народніх мас. Вони твердили, що потреби народу проявляються в діяльності освічених провідників, а тому що на Україні більшість інтеліґенції є польська, то й цілий край треба вважати польським.

Ясно, що за таких умов не могло бути мови про якесь польсько-українське зближення, дарма, що серед частини польської, а радше спольонізованої української шляхти, були одиниці, що розуміли інтереси народу й хотіли працювати для нього.

В 1850-их роках серед студентів Київського університету, що походили із спольщених українських родин, зродився народницько-культурний рух, що бажав зближення з народом. Ці студенти усвідомили собі, що треба служити народові, серед якого живуть. Вони покинули польські студентські організації і заснували громаду, до якої приєдналися українські інтеліґенти не тільки з Правобережжя, але також і з Лівобережжя (Харків, Полтава, Чернігів). Прихильників того руху поляки називали згірдливо хлопоманами за їх прихильність до селянства. Хлопомани поставили собі за завдання дбати про народну освіту і розвиток громадського життя, вони помагали Київській громаді засновувати недільні школи, співпрацювали з "Основою", розповсюджували серед народу українські книжечки т. зв. метелики, а під час літніх вакацій організували мандрівки по Україні, щоб пізнати край, людей і їхні потреби ("Ходження в народ"). Хлопомани діяли леґально, щоб не наразитися на

переслідування з боку уряду, й тому відкидали засоби революційної боротьби, не підносили питання про відокремлення України від Росії, бо вважали, що для непідготованого і мало грамотного народу проблема сепаратизму не є реальна.

Ініціятором хлопоманського руху був В. Антонович (пізніше професор історії в Київському університеті), який накреслив його програмові засади, а видатнішими його членами були: Т. Рильський, Б. Познанський, П. Житецький, П. Чубинський. Але коли вибухло польське повстання в 1863 р. і воскресла надія відновлення історичної Польщі, число хлопоманів зредукувалося до кількох осіб, які відмовилися від участи в повстанню і залишилися при українстві. Поляки найбільше накинулися в пресі на Антоновича, називали його зрадником і відступником, порівнювали до Ґонти і Залізняка, зробили на нього донос до влади, що нібито він веде серед селян комуністичну пропаґанду. Слідство не підтвердило доносу й Антонович далі очолював хлопоманський рух.

На напади польської шляхти Антонович дав відповідь у своїй "Сповіді", в якій подав мотиви свого переходу до українства та закликав інших, повернутися до народности, колись покинутої предками, працювати для народу, щоб спокутувати гріхи своїх батьків.[5] Заки Антонович зважився розстатися з шляхтою, він пробував усіх способів замирення, закликав вельможних по-людському трактувати селян, дбати про освіту народу, визнати, що земля, на якій вони живуть, є українська, а не польська. На жаль, його думки стрінулися з кпинами, лайкою, гнівом, а врешті доносом до влади.

Діяльність хлопоманів викликала у влади підозріння у зв'язках з польським повстанням. Почалися репресії. Валуєвським циркулярем заборонено видавання наукових праць і популярних книжок для народу в українській мові, закрито недільні школи, адміністративним порядком вислано деяких діяльних українців поза межі України. Внаслідок того хлопомани – як група – припинили свою діяльність, хоч далі брали участь у праці Київської громади, але вже без організаційного оформлення.

Дарма, що діяльність перших шестидесятників (кирило-методіївці, основ'яни, хлопомани) тривала коротко й обмежувалася в основному до культурно-просвітянської роботи, вона все-таки розбудила національну свідомість народу, відкрила йому двері до дальшого росту, а сто років пізніше після багатьох випробувань, успіхів і невдач, радощів і смутків та жорстокого переслідування довела до виступу нових шестидесятників на переломі 50-их і 60-их років нашого століття.

Це були молоді люди, народжені й виховані в радянській системі, їм не можна було закинути ніяких протидержавних прогріхів, нпр., "буржуазного націоналізму", майже всі вони здобули університетську освіту, були членами комсомолу чи партії, отже, мали всі передумови бути зразковими радянськими громадянами. Проте щось відізвалося в їх душі,

якийсь внутрішній голос заговорив до них про їхні обов'язки супроти ближчої батьківщини – України і звідси зродилося в них бажання служити рідному народові і причинитися чим-небудь до покращання його долі. Ці молоді люди дозріли до самостійного думання, тому хотіли переконатися, чи те все правда, що проповідує партія про свободу слова і друку й чи вони можуть з того скористати. Але показалося, що це брехня.

Користаючи з "відлиги", нові шестидесятники відважилися ясно висловлювати свої думки спершу в літературі, а згодом в публіцистиці, мистецтві, політиці, науці. Тому що для українців література – це не тільки мистецтво слова, але в першу чергу засіб служіння народові і його дороговказ на майбутнє, перші шестидесятники – Л. Костенко і В. Симонено – в своїх поетичних творах гостро виступали проти русифікації і поневолення України. Їх слідом пішли інші талановиті поети: І. Калинець, М. Вінграновський, І. Драч, В. Голобородько. Близько шестидесятників стояв спочатку В. Коротич, але відійшов від них, як тільки офіційні літературні критики накинулися на новий рух.

В ділянці мистецтва замітні були О. Заливаха і А. Горська; вони внесли до своїх творів революційні мотиви. За те Горська заплатила життям, а Заливаха засланням. В публіцистиці відзначилися: І. Дзюба, В. Чорновіл, В. Мороз, Є. Сверстюк, І. Світличний, М. Осадчий та багато інших, що за свої переконання заплатили довголітнім засланням, а деякі навіть життям (В. Стус, В. Марченко, О. Тихий).

Треба тут зазначити, що з приходом "відлиги" молоді письменники не тільки в Україні, але навіть в корінній Росії бунтувалися і протестували проти обмежень свободи, цензури та всієї поліційно-адміністраційної системи. Проте була велика різниця між обома країнами. Тоді, як в Росії всі виступи мали політично-суспільний характер, то в Україні головну ролю грав національний момент, тут ішлося про національне визволення України, тут велася боротьба в першу чергу проти русифікації і колонізації українських міст, що їх так пляново й організовано здійснював центральний уряд в Москві, при чому головна атака йшла на українську мову й літературу. Від часів загального розгрому української інтеліґенції в 30-их роках українську літературу переслідувано, обмежувано та вкінці знижено її до провінційного рівня. Хоч в теорії зобов'язував ленінський принцип рівноправности всіх народів, то на ділі практика показувала що інше: проводилася загальна русифікація школи, преси, війська, адміністрації. Кожну спробу спинити той процес кваліфікувалося як буржуазний націоналізм з усіма режимними наслідками (тюрма, заслання). Сталінові вдалося терором спаралізувати народні маси, вбити в них волю до спротиву та потоптати їх особисту й людську гідність.

Під час "відлиги" те все змінилося. Люди перебороли страх, перестали боятися "всемогучого " КДБ. Правда, апарат насильства ще діяв, але

його тиск послаб, бо можна було переслідувати одиниці чи організації, але не можна було робити того з цілим народом.

Для старшого покоління виступ шестидесятників був незрозумілий, несприємливий і несумісний з тогочасним суспільно-політичним ладом СРСР. Звідси виринув конфлікт між "батьками й дітьми", між молодими шестидесятниками і старшими "літературними батьками". Молоді докоряли старшому поколінню пристосування до деспотичного режиму, творчу неміч, що пішла на службу партії, і відповідальність за сталінські злочини.

На початку 1963 р. на спеціяльно скликаних зборах творчої інтеліґенції піддано шестидессятників нищівній критиці. Незабаром після того почалася реакція влади: арешти, суди, тюрми, заслання. Арештували не тільки інтелектуалів, але також студентів і робітників. В порівнянні з минулими сталінськими часами тепер можна було завважити зміну в судовому поступуванні. Колись відбувалися "показові" процеси, на яких підсудні покірно признавалися до вини, вважали себе негідниками й вимагали для себе заслуженої кари. Тепер суди відбувалися при закритих дверях, щоб не ширити неспокою серед населення. Проте загал таки довідувався про правдивий хід процесу. А правда та була цікава. Підсудні вели себе на суді гідно і відважно, замість колишньої принизливої самокритики і каяття, вони не боронилися, тільки обвинувачували владу і суддів в непошануванні радянських законів, отже, в антирадянській діяльності. Вони знали, що ніяка оборона їм не поможе, вони знали згори, який буде присуд, і все те приймали із стоїчним спокоєм. Своєю поставою на суді вони хотіли задокументувати перед українським народом, а де далі перед цілим світом, що їх справа є слушна, а суди несправедливі.[6]

Рух шестидесятників проіснував тільки одне десятиліття. На початку 1970-их років він зник, але його поява залишила свій слід. Роля шестидесятників знаменна особливо в виступах проти русифікації і російського великодержавного шовінізму. Далі, внаслідок репресивних заходів з боку державних органів, шестидесятники не мали змоги друкувати своїх творів, тому створили й поширювали т. зв. захалявну або самвидавну літературу. Завдяки зусиллям заокеанської діяспори кращі твори самвидаву дісталися на захід для публікації. Деякі з них появилися в перекладі на англійську мову (нпр., "The Chornovil Papers" "Report From the Beria Reserve" and "Boomerang" by V. Moroz) і тим спопуляризували серед чужинців український дисидентський рух. "Міжнародна Амнестія" поцікавилася українськими в'язнями, а деяким допомогла звільнитися з заслання і переїхати у вільний світ.

Заслугою шестидесятників є теж факт, що Україна вже вийшла з етнографічних мрій і поволі стала перемінюватися в модерну сучасну націю. Українці здобули чимало державного досвіду і політичної зрілости.

Нині Україна більше, ніж колинебудь в минулому, має багато політично вишколених людей, готових перейняти керму державного життя.

Сьогодні можна сказати, що Україна немов той леґендарний сфінкс відроджується після різних катаклізмів і зберігає здатність підноситися з попелу і руїн до нового життя.

Доказом того є Акт Незалежности з 24 серпня і Референдум з 1 грудня 1991 р.

---

1 "Основа", 1861, кн. 1, ст. 318
2 "Основа", 1861, кн. 3-4, ст. 33-80
3 "основа", 1861, кн.3, ст. 36-37
4 "Основа", 1861, кн. 10, ст. 112
5 "Основа", 1861, кн. 1, ст. 83-90
6 Записки Українського Наукового Товариства в Києві, 1908, кн. 2, ст. 39-83
Див. теж I. Koszeliwec, Ukraina 1956-1968. Dokumenty. Paryz, 1969.

Олена Губіна
Київ

ВІЗИТНА КАРТКА ДЕРЖАВИ

Вже понад рік Верховна Рада України вносить і обговорює зміни й доповнення до діючої Конституції УРСР. Її називають "старою", бо готувалася й приймалася вона ще 1977 року – у розквіт влади Брежнева і Щербицького. Власне, вона ніколи не була самостійною Конституцією, оскільки лише відтворювала всі статті і положення загальносоюзної, однакової для всіх республік колишнього СРСР. Але навіть до 1 грудня, коли Україна одностайно висловилася за незалежність, "стара" Конституція поступово почала помирати – бо помирала соціялістична ідея, комуністична ідеологія, самі принципи побудови радянської імперії. Новообраний парлямент почав приймати нові закони, які вступали в протиріччя з Конституцією і вона в цілій колізії втрачала статус Основного закону, бо нові принципи і підходи почали витісняти з неї старі норми. Влітку 1991 року Україна ще готувалася укладати новий союзний договір, бо СРСР тоді збиралися лише оновлювати. Конституційна комісія Верховної Ради України, яку очолював тодішній голова парляменту Леонід Кравчук, винесла на розгляд сесії концепцію нової Конституції України. У тих умовах вона виглядала настільки "революційною", незважаючи на безліч недоліків, що парлямент тодішньою комуністичною більшістю фактично відкинув найбільш радикальні положення.

Але час ішов до незалежности України. І, проіснувавши лише два місяці, концепція нової Конституції безповоротно застаріла. Годі вже було говорити про якісь реверанси з Москвою, соціялістичний вибір і загальнонародну власність. Восени минулого року концепція нової Конституції почала докоріно перероблятися.

Насамперед – якою бачить себе Україна? Демократичною, правовою, соціяльною державою. Можливо, це ще в ідеалі, але ж Конституція повинна існувати тривалий час, тому до ідеалу ми повинні неодмінно прийти. Проєкт нової Конституції не закріплює жодної ідеології як панівної на Україні і визнає пріоритет загальнолюдських прав і свобід. Це повинно відкрити шлях входження України у світове співтовариство. Держава повинна служити людині і громадянському суспільству.

Минулорічна концепція визначала форму державного устрою України, як парляментської республіки. Нині у проєкті нової Конституції наголошується на президентській республіці. Хоча Президент України Леонід Кравчук і вважає, що фактично ніде в світі не існує "клясичної" президентської республіки, тому й наша не виключення, бо ми йдемо до такої, де є елементи парляментсько-президентської форми на зразок тої, що існує у Франції. Втім, на думку Кравчука, не дуже важливо, як ми називатимемо машу модель, головне, щоб відбувся раціональний розподіл функцій між парляментом і президентськими структурами. Нині Президент України вважається головою виконавчої влади в республіці, хоча на місцях саме новоутворені президентскі структури відтісняють на задній плян місцеві органи державної влади.

Справа в тім, що вже кілька місяців на Україні проходить реорганізація органів місцевого самоуправління. Понад сімдесят років на місцях існувала представницька і виконавча влада – а саме: Ради народних депутатів і їхні виконавчі комітети. В колишній країні парадоксів саме виконавчі комітети і мали

щонайбільше влади. Хоча беззастережним господарем, звичайно, залишалися комітети компартії України. Рік тому керівництво представницькою і виконавчою владою, згідно з рішенням Верховної Ради України, мало зосередитися в одних руках, тобто, область, район, місто, отримували одноосібного господаря, який одночасно очолював і Раду і виконавчий комітет. Здебільшого ці місця посіли колишні секретарі райкомів компартії, які вчасно зрозуміли, що партійному всевладдю приходить край. Отож змінилася фактично тільки назва – структура і кадри влади залишилися на керівних посадах на місцях. Звичайно, вирішального впливу на ці місцеві структури Президент України міг і не мати. І тому з'явилося нововведення: керівники місцевої державної адміністрації, або Представники Президента України в областях, містах, районах. Вони зосереджували у своїх руках усю повноту виконавчої влади, а повноваження їм надавав сам Президент. Зрозуміло, така норма не була обумовлена в минулорічній концепції нової Конституції. Нині ж Конституційна комісія проголосувала за те, щоб державна адміністрація на місцях мала назву обласних, земельних і районних управ, а їхніми головами повинні стати представники Президента. Тобто, керівники обласної і районної виконавчої влади не обираються, а призначаються Президентом.

Уже на першому обговоренні цієї норми в українському парляменті серед депутатів з'явилися незгодні. Вони мотивували це тим, що коли за Конституцією України сувереном державної влади є її народ, то реалізація цього права на місцях ущемлюється. Леонід Кравчук спробував представити власний погляд на проблему: якщо народ України на загальнонародних виборах обирав свого Президента, він повинен йому довіряти під час призначення голів управ. Дехто з депутатів називає це потягом до авторитаризму, Кравчук – сильною, але демократичною владою.

Місцеві органи влади в результаті реорганізації втрачають функції державної законодавчої влади. Але за логікою саме на рівні найвищої державної влади мають бути представлені і території. Це була одна з причин, яка спонукала Конституційну комісію знов-таки відійти від минулорічної концепції з однопалатним парляментом і запропонувати в проєкті нової Конституції ідею двопалатного парляменту. Палати матимуть назви Ради депутатів і Ради послів і через те, щоб не виникало тавтології, пропонується змінити й саму назву Верховної Ради України на Національні Збори. Депутат від Одещини Сергій Дорогунцов і на засіданнях Конституційної комісії, і на сесії затято відстоював однопалатний парлямент і його стару назву. Його арґумент: невже ми хочемо усе змінювати лише через фізіологічне несприйняття усього того, що в нас було раніше? Мовляв, Ради на Україні існують напрочуд традиційно, то навіщо нам від них відмовлятися. Арґумент його опонента – державного радника, народного депутата Олександра Ємця з Києва – ґрунтувався на тому, що в нашій колишній забюрократизованій країні різного роду збори також стали традицією. Це, звичайно, жарт, але ми протягом історії уже втрачали так багато цінних традицій, то чому нині повинні триматись за бюрократично-радянські?

Але були у членів Конституційної комісії і більш серйозні підстави для розробки ідеї двопалатного парляменту в Україні. Генеральний прокурор України Віктор Шишкін посилався на те, що нинішня Верховна Рада вже не може впоратися з усіма повноваженнями, які на себе взяла, адже й усі закони доводиться обговорювати на спільному засіданні усієї Верховної Ради. Іван Заєць пояснює, що закиди стосовно нерівноправности депутатів у двопалатному парляменті зовсім безпідставні. Навпаки, кожна палата розподілить функції і це

забезпечить їх рівнозначність. Приміром, одна палата займатиметься фінансами, кадрами, інша – зовнішньополітичними питаннями, проблемами оборони.

Новий двопалатний парламент неодмінно повинен бути професійним, депутати, на відміну від частини нинішніх, мають працювати в ньому постійно. Тому, якщо сьогодні багатьом керівникам підприємств вигідно обиратися до Верховної Ради України, оскільки можуть отримувати "нагорі" певні пільги й переваги для свого заводу чи фабрики, але водночас від них не вимагають розлучатися з основною роботою, то за нових умов, перш ніж обиратися в депутати, вони повинні будуть зважувати, яким зробити остаточний вибір. А він може бути єдиним: якщо потрапляєш до парляменту, це і стає твоєю постійною і основною роботою. Лише таким чином до парляменту підуть справжні політики і правознавці-професіонали.

Але сьогодні перед депутатами постала ще одна проблема: чи мають вони трансформовувати нинішній парлямент, який пропрацював лише два роки і депутати мають ще три роки повноважень, трансформувати у новий двопалатний? Леонід Кравчук в одному з інтерв'ю сказав, що після того, як нинішня Верховна Рада прийме нову Конституцію і новий закон про вибори, свою історичну роль вона остаточно виконає, тому повинна подбати про саморозпуск. Напевне, це можливо буде вирішити десь протягом року. Але одна з парляментських депутатів від Одещини Світлана Остроущенко закинула Кравчукові: за такою логікою у відставку повинен піти й нинішній Президент. Кравчук відповів своєю "логікою": нинішня Верховна Рада обиралася ще тоді, коли Україна входила до складу Радянського Союзу, а Президент – як перший Президент незалежної України. Хоча, звичайно, зазначив він, це питання повинно бути вирішене лише після всенародного обговорення проєкту нової Конституції під час другого її читання у парляменті десь пізно восени.

Останнім часом досить часто різні політичні сили піднімають питання про федеративний устрій України. У своїй передвиборчій програмі Президент Кравчук висував ідею унітарної України. Не відмовився від неї і нині, вважаючи, що нова Конституція повинна закріпити єдність і неподільність нашої держави, в якій існує лише одна автономія – Республіка Крим. "Кримське питання" останнім часом створювало чималу напругу в Україні й загострювало її і без того невтішні стосунки з Росією. Але узгоджувальна комісія від Верховної Ради України і Верховної Ради Криму розробила певні норми, які мають зміцнити наше подальше співжиття. Республіка Крим згідно закону "Про розмежування повноважень між органами державної влади України і Республіки Крим" затверджується автономною складовою частиною України, територія якої не може бути змінена чи передана до складу іншої держави без згоди України. Кожний громадянин Республіки Криму є громадянином України.

В межах своїх повноважень Республіка Крим самостійно вступає у відносини з іншими державами в галузях економіки, охорони навколишнього середовища, соціяльно-культурної сфери. Питання оборони, зовнішньої політики, єдиної грошової одиниці, цивільного кримінально-процесуального законодавства та законодавства в сфері соціяльного забезпечення, підготовки і реалізації загальнодержавних програм у сфері економіки тощо належать виключно до відання України. Таким чином Крим отримує більше прав і повноважень, Україна зберігає єдину державу.

Втім, чимало спеціялістів сьогодні передрікають, що Україна однаково повернеться до розгляду питання федеративного устрою, адже надто різними є історична, економічна, культурна побудова її територій. Відстоюючи ідею унітар-

ної держави, Президент Кравчук все-таки схиляється до того, що адміністративно-територіяльний устрій України доведеться переглядати і піти шляхом розумного розширення прав територій. Однак, і це питання повинно оцінити всенародне обговорення.

Прощавай, соціялістичний вибір – так і хочеться сказати, прочитавши норму, згідно з якою вперше в Україні конституційно закріплюється право на приватну власність і її похідну – підприємницьку діяльність. Народний депутат України Володимир Пилипчук казав з цього приводу, що нові вибори Верховної Ради можна буде проводити лише через рік після того, як на Україні з'являться власники, коли у людей зміниться психологія і вони точно знатимуть, що їм потрібно від парляменту і парляментарів – яких законів, норм, якого захисту. Однак нині на Україні шириться кампанія, зініційована двома найбільшими опозиційними силами – Рухом і громадським об'єднанням "Нова Україна", які пропонують проведення референдуму щодо розпуску Верховної Ради. Рух вважає, що нову Конституцію України повинна приймати лише нова Верховна Рада. "Нова Україна" бачить такий шлях: розпуск Верховної Ради і скликання Конституційної Асамблеї, яка й повинна прийняти нову Конституцію, а вже потім скласти повноваження, щоб дати початок новим виборам.

Хоча за цією моделлю в Україні виникатимуть певні відтинки часу із безвладдям, яким можуть скористатися невідомо які політичні сили. Дехто припускає, що це може бути Президент, інші – реванш комуністів. Національно-визвольний рух витісняв на Україні посткомуністичні, але для них існують вкрай сприятливі умови – глибока економічна криза, падіння життєвого рівня людей.

Поки що Рух і "Нова Україна" виступають за відставку уряду Вітольда Фокіна. Рух навіть запропонував, щоб у цей складний час Президент України особисто очолив уряд, отримавши таким чином усі важелі і повноваження для проведення серйозних реформ. Співголова Руху Вячеслав Чорновіл наголошував: ми не вимагаємо відставки Кравчука, навпаки, пропонуємо йому більші можливості. Хоча й дитині зрозуміло, що той, хто зараз очолить український уряд, фактично вмоститься на розпеченій пекельні. Кравчук це розуміє, і в проєкті нової Конституції запропонована норма, згідно з якою уряд України повинен очолювати лише Прем'єр-Міністр, хоча Кабінет Міністрів підпорядковується Президентові.

Ідея сильної влади сьогодні дуже актуальна, адже лише така зможе вивести Україну із глибокої кризи. Стабільність будь-якої влади, на думку Президента Кравчука, буде тоді, коли її підтримуватиме народ. А народ підтримуватиме таку владу, яка захищатиме його інтереси. Своє ставлення до нинішньої влади, до змін, які повинні закріпити нова Конституція, народ висловить під час обговорення її проєкту. Кравчук каже, що колишні наші конституції були конституціями клясової боротьби, тепер ми повинні прийняти конституцію державної згоди. І ще він назвав конституцію – візитною карткою держави. Хочеться вірити, що вона однозначно представлятиме нас як державу демократичну і вільну.

БРАТСТВО ДИВІЗІЙНИКІВ НА ПОСОЛЬСТВО В ОТТАВІ

Члени і Управа Братства в Канаді вже передали на потреби посольства України в Оттаві 49.065 дол.

Р. Костюк і О. Уруський

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КОСМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

У другій половині XX століття розвиток фундаментальних та прикладних досліджень, пов'язаних з освоєнням космічного простору, став невід'ємною частиною національної політики не тільки таких могутніх держав, як ЗСА, Німеччини, Англії, Канади, Японії, але й багатьох країн, що розвиваються. У роботі комітету ООН по використанню космічного простору в мирних цілях, котрий об'єднує 53 країни (у т. ч. Україну з 1990 р.) беруть участь такі країни, як Австралія, Арґентина, Бельгія, Бразілія, Венесуеля, Індія, Китай та ін.

Активне прагнення багатьох країн світу до участи в програмах космічних досліджень відповідає їх стратегічним національним інтересам та будується на трьох основних факторах:

Перший: Створення космічної техніки та підготовка кадрів в інтересах державної оборони й безпеки. Як приклад, можна відзначити, що події в районі Перської затоки на практиці показали важливість космічних засобів розвідки та зв'язку для досягнення вирішальної військової переваги.

Другий: Економічна ефективність застосування космічних засобів в інтересах розвитку національного господарства. У цій сфері, особливо актуальній останнім часом, слід виділити такі напрямки:

а) дослідження Землі із космосу, котре включає картування заражености рослинного покриву нітратами і важкими металями, контроль за станом сільгоспугідь, мереж нафто- і газопроводів, радіолокаційний контроль та виявлення зон забруднення на поверхні морів і океанів, всемогутній контроль за параметрам і зон стихійних лих, штормів, циклонів, повадків, прогнозування погоди і т. п.;

б)створення космічних систем передачі інформації, зв'язку, навіґації, виявлення та пошуку різних об'єктів. Розвиток цього напрямку докорінно змінює форми інтелектуальної діяльности, а також методи і техніку управління національним господарством. Для прикладу, супутники ретрансляції дозволяють створити глобальну інформаційну мережу, котра дасть можливість отримати, оперативно опрацювати та передати замовникові інформацію з любих банків даних.

Третій: Участь в міжнародних кооперативних програмах космічних досліджень є для багатьох країн найбільш доступним шляхом до передових технологій, дозволяє підтримувати загальний високий рівень освіти та науки, що поряд з розумною організацією системи господарювання приводить до безперервного зростання загального добробуту населення.

Сьогодні Україна володіє розвиненим науково-технічним потенціялом та сучасною базою в галузі дослідження і використання космічного простору. В багатьох наукових та конструкторських колективах є унікальний досвід, набутий в процесі участи в космічних програмах різного рівня.

Виходячи з інтересів розвитку науки, національного господарства та національної безпеки, а також з метою інтеґрації її економіки в міжнародну економічну систему на базі високих технологій, необхідно забезпечити збереження та розвиток космічної галузі. Першим кроком на цьому важливому

шляху став Указ Президента України: "Про створення Національаного космічного аґенства України" від 29 лютого 1992 р. Згідно з цим Указом, НКАУ повинно вирішувати завдання розробки концептуальних основ державної політики в галузі дослідження і використання космічного простору; координацію діяльности органів державної виконавчої влади, науково-дослідних установ, підприємств і організацій космічної галузі щодо організації та проведення космічних робіт; організацію робіт фундаментального та прикладного характеру в космічній галузі та ін. Головним завданням створенного НКАУ слід вважати розробку національної космічної програми України в трьох основних аспектах:

- фундаментальні космічні дослідження, котрі мають за мету отримання нового знання про Землю, космічний простір і властивості живої і неживої матерії;
- прикладні розробки з метою вивчення природних ресурсів Землі, моніторинґ впливу технології діяльности на середовище проживання людини, контроль зон стихійних лих, стану сільгоспугідь, створення систем теле- і радіозв'язку, передачі інформації та ін.;
- роботи для військового призначення, які повинні забезпечити оборону держави.

Очевидно, що для реалізації такого роду програми, необхідно мати кілька (щоб не було монополізму) національних центрів космічних досліджень, котрі можна створити, виходячи з існуючої науково-технічної бази, в містах Дніпропетровську і Харкові. Слід додати, що створення центрів повинно бути тільки для конкретних програм, на принципі самоокупности. Взагалі питання вкладення коштів у розвиток космічних досліджень потребує кардинально нових підходів. В колишньому СРСР у населенні витворилося неґативне ставлення до цієї важливої галузі. Як відомо, все ховалось за декількома замками. В той же час слід підкреслити, що такі розвинені країни як ЗСА, Великобританія, Франція, Німеччина вкладають кошти в розвиток космосу не тому, що вони "багаті", а вони є "багатими" тому, що вкладають кошти в добре обґрунтовані й обчислені космічні програми, поруч з іншими науковими дослідами. Тому нам треба змінювати ставлення нашого народу до розвитку космічної науки. Це повинна бути широкомасштабна державна програма, котра б охоплювала всі верстви населення, починаючи зі шкільної лави, студенства і закінчуючи народними депутатами.

При розбудові національної космічної програми виникнуть певні труднощі, бо дотепер Україна, як правило, не виступала як "ідеолог" чи замовник космічних програм, а лише виконувала завдання "союзних" органів. І тому достатнього досвіду у формуванні власних космічних програм немає. При підході до розроблення національної космічної програми необхідно пройти певні еволюційні етапи – від участи України в міждержавних космічних програмах до формування власної національної програми і проведення конкурентного відбору ескізних проектів. В кінцевому етапі (1996-2000) можна було б приступити до активного впровадження українських розробок у галузі космічної науки і техніки на міжнародний ринок та підписання відповідних контрактів та угод. З метою поєднання національних інтересів з міжнародними у спільних космічних програмах доцільно НКАУ стати членом Европейського космічного аґенства (ЕКА).

Для вирішення концептуальних питань розвитку космічних досліджень в Україні потрібно визначити основні аспекти національної космічної програми. Їх декілька:

1) визначення місця запусків космічних літальних апаратів (КЛА)

2) засоби доставки КЛА в земні орбіти;

3) космічні літальні апарати;

4) наземні засоби та системи управління і контролю.

Вирішення кожної з названих проблем потребує глибокого наукового аналізу, фінансово-економічних засобів із включенням світового кола вчених та спеціялістів. Коротко зупинимось на можливих підходах нашої держави до вирішення цих питань.

Щодо місця старту ракет-носіїв з КЛА, то існує декілька варіянтів, а саме:

а) використання за відповідну плату космодромів "Байконур" (Казахстан) і "Плісецька" (Росія);

б) оренда в Казахстані однієї стартової площадки на космодромі "Байконур";

в) участь в будівництві міжнародного космопорту в Австралії.

З цих варіянтів найбільш підхожим для України слід вважати оренду однієї із стартових площадок на космодромі "Байконур". Враховуючи інтенсивні пошуки за "спонсорами" керівництвом космодрому, що спричинив розпад СРСР, можна передбачити, що такою розв'язкою будуть задоволені зацікавлені сторони. Україна платитиме за оренду стартової площадки та її модернізацію, за це матиме можливості запусків різних типів ракет-носіїв. Обслуга стартової площадки повинна складатися з громадян України, які тепер служать на космодромі "Байконур". Тим самим можна було б зменшити соціяльну напругу, котра є серед наших співвічизників, бо тоді вони мали б забезпечення своєю державою їхньої майбутньости. Будову власного космодрому на півдні України слід вважати недоцільною через фінансові й технічні труднощі.

Другий аспект є пов'язаний з проблемою ракет-носіїв, котрі доставляють корисні вантажі на околоземні орбіти. Один з наймогутніших у світі заводів з виробництва ракетно-космічної техніки ВО "Південний машинобудівний завод" розташований саме в Дніпропетровську. Ракети-носії, що виготовляє це підприємство викликають інтерес не тільки в країнах колишнього СРСР, але й у ряді західних держав, а це може дати валютні прибутки. На жаль, підступна політика Росії реально загрожує науково-технологічному потенціялові України в космічній галузі. Щоб цю загрозу оминути уряд мусить прийняти рішення про організацію нової кооперації підприємств космічної галузі з максимальною орієнтацією на власні підприємства й мінімально – інших держав. Слід встановити контакти з західними фірмами центральної Европи. Шлях цей нелегкий, але й небезнадійний, бо ми в цій галузі маємо з чим іти в міжнародний космічний клюб. Це саме стосується і виробництва космічних літальних апаратів. Їх виробництво та проєктування (багатьох типів) здійснюється також колективом КБ "Південне" та ВО "ПМЗ". Таким чином, Україна володіє значним науково-технічним потенціялом в галузі ракетно-космічної техніки. Головне завдання на цьому перехідному етапі – це не втратити його, а знайти йому відповідне місце в розвитку національної космічної галузі.

Приступаючи до розробки концепції національної космічної політики, ми не можемо не думати про перспективні напрямки розвитку цієї галузі. З цього приводу необхідно зазначити наступне.

Для опрацювання концепції дальшого розвитку космічних засобів уведення корисних вантажів (КВ) проводиться ретроселективний аналіз технічних та економічних характеристик вітчизняних і зарубіжних КВ та ракет-носіїв (ПН). Такий аналіз показує нові проблеми використання існуючих засобів, які є недоліками сучасних космічних засобів виведення. Найважливіші це:

• висока коштовність запуску є питома коштовність виведення одиниці маси КВ;
• стаціонарне місце старту, котре вкрай обмежує тактичні можливості засобів виведення і, в першу чергу, використання операцій;
• наявність зон чужих земель, коштовність котрих не враховується в коштовності пуску, але є високою;
• застосування екологічно шкідливих компонентів палива, що завдає високі шкоди участкам землі та океанів, на котрі приземляються залишки РН, теж неґативно впливає на озоновий прошарок;
• висока коштовність експлуатації засобів забезпечення запуску космічних систем в цілому, навіть при відсутності польотів.

Глибокий аналіз цих неґативних якостей давно вже наводить на пошук засобів, котрі би виключили або скоротили перерахований спектр недоліків. Одним з можливих варіянтів вирішення цієї проблеми є розробка та створення багаторазових авіяційно-космічних систем. Великий обсяг проведених науково-технічних робіт та рівень розвитку науково-експерементальної і виробничої бази авіяційно-космічної промисловости, котрі випереджають в багатьох випадках европейські на 5-7 років, дозволяють запропонувати достави вантажів на орбіту.

Виконання програми забезпечить появу в експлуатації нових засобів виведення з наростаючим ступенем багаторазовости їх використання, величини кожного вантажу і зменшення коштовности виведення:
• система "Спейс Кліппер" (ракета, яка запускається з літака-носія АН-225). Корисний вантаж 220-2900 кг. Початок польотів – через 3 роки після початку розробки;
• міжнародна авіяційно-космічна система МАКС (літак-носій АН-225 "Мрія" і орбітальний літак з одноразовим скидаємим можливим баком або одноразовий (бльок виведення). Корисний вантаж орбітального літака – 7 тонн. Початок польотів – через 6 років після початку розробки;
• повністю багаторазова міжнародна авіяційно-космічна система "АН–225 Інтерім Хотол" (літак-носій АН-225 "Мрія" та орбітальний літак "Інтерім Хотол" (Великобританія). Корисний вантаж – 7 тонн. Початок польотів – через 9 років після початку розробки. Такого роду системи мають значні переваги в порівнянні з вертикально стартуючими системами виведення, обумовлених наявністю рухомого літакового старту. Базова авіяційно-космічна система, котра має в своєму складі орбітальний літак багаторазового використання, вирішує такі задачі:
• виведення на орбіту і повернення на Землю різних орбітальних об'єктів;
• виведення на орбіту в складі орбітального літака різного багаторазового використовуваного устаткування для вирішення наукових і народ-ногосподарських задач;
• транспортно-технічне забезпечення орбітальних станцій та плятформ;
• проведення на орбіті різних досліджень з мікрогравітаційної технології та біотехнології;
• авіяційний порятунок елементів орбітальних об'єктів;
• забезпечення складання на орбіті великих космічних станцій і апаратів;
• міжнародний контроль використання космічного простору.

Розробка всіх трьох систем повинна розпочатися одночасно, для того щоб отримувані від комерційної експлуатації систем кошти направлялись на фінансування проектів з більш довготривалим циклом розбудови.

Висока коштовність створення нових засобів виведення, неможливість завантажити їх запусками однієї країни в обсязі, необхідному для комерційно вигідної експлуатації, а також подвійне, як правило, призначення космічних систем (для народного господарства та воєнних цілей), диктують необхідність створення та експлуатації їх у широкій міжнародній кооперації. Може постати запитання: чому ми стільки уваги приділили авіяційно-космічним системам? Тому, що, по-перше, при відсутності власного космодрому і невеликих перспектив його будівництва, такого роду системи можуть вирішити для України проблему власних засобів достави корисних вантажів на орбіту; по-друге, Україна входить в кооперацію створення багаторазових АКС зі своїм літаком-носієм АН-225 "Мрія", котрий є одним з головних елементів цієї системи. Таким чином, якщо НКАУ виявить зацікавлення у цьому проєкті, то перед нами відкриються широкі можливості до інтеґрації наших "молодих" космічних структур в міжнародні, в першу чергу ЕКА.

Можна зробити висновок, що Україна має добрі перспективи вже в найближчому майбутньому стати повноцінною космічною державою, котра на паритетних засадах здійснюватиме широку взаємодію з світоввим співтовариством у космічній галузі. Для цього необхідно об'єднати зусилля Уряду, НКАУ, АН, всіх зацікавлених міністерств, відомств на досягнення мети у цій надзвичайно важливій для нашої держави галузі.

Роман Костюк, полковник, заступник голови Спілки Офіцерів України і голова Київської організац СОУ;
О. Уруський, капітан, кандидат технічних наук, член СОУ.

* *
*

Осип Труш

ЧИ ПОТРІБНО ТЕПЕР БУДУВАТИ ПАМ'ЯТНИК?

В англійській частині "Народної Волі" з 18-го червня ц.р., поміщено фото-проєкт пам'ятника для відзначення всіх поляглих українських вояків і рівночасно заклик, щоб не тільки громада у Ворені, Мічіґан, але всі зацікавлені в США допомогли морально і фінансово зреалізувати побудову цього пам'ятника. Сама ідея побудувати цей пам'ятник добра, але, на нашу думку, це робиться у невідповідний час, тому що маємо далеко більше моральне зобов'язання, яке вимагає негайної уваги всіх нас комбатантів в США, Канаді і діяспорі.

І тут бажаємо звернути увагу на те, що з відновленням державної самостійности України, виринула потреба швидкої допомоги нашим воякам побратимам в Україні, а особливо хворим інвалідам, які дуже потребують нашої помочі. Такої помочі потрібно без зайвих зволікань перш за все бувшим членам 1 УД УНА, бо статус на належну опіку над ними зі сторони державних чинників не є ще скристалізований. Крім дивізійників, яким потрібно допомоги, є ще вояки УПА та інші, які потерпіли під час Другої світової війни, а пізніше були каралися в концтаборах комуністичних режимів. Беручи до уваги, що більшість цих інвалідів осталася без належної медичної опіки, нашим завданням під сучасну пору є подати їм необхідну поміч.

Немає, отже, сенсу багато дискутувати про потребу будови пам'ятника, який є також потрібний, але уважаємо, що його будову можна на деякий час відложити, а зосередити свою увагу на більш істотні речі, як допомога нашим інвалідам в Україні, щоб довести їм до відома, що їх невідрадне становище не є нам байдуже. Вони такої помочі потребують і нашим завданням є їм у цьому гуманному ділі помогти.

Таку допомогову акцію можна вести через Суспільну Службу Комбатанта, яка має звільнення від федеральних податків, або евентуально безпосередньо через головні управи своїх комбатантських організацій, а це буде залежати від рішень даної організації. Отже, як ця допомога буде переведена, не грає великої ролі, але важливим буде те, щоб вона була зреалізована якнайскоріше, бо нашим святим обов'язком є нести поміч своїм воякам інвалідам, які собі на неї заслужили.

БРАТСТВО НА ОПІКУ МОГИЛ

Братство дивізійників Канади зібрало на потреби Братства "Броди-Лев", на опіку воєнних могил 3.256 дол.

КАНАДЕЦЬ, ЯКИЙ ДАВ СВІТОВІ СТАНДАРТ ЧАСУ

(Канадська Сцена) — В останню неділю жовтня більшість канадських провінцій переводять годинники з літнього часу на звичайний, ,,стандартний'' час. Літній час, безпосередно, дає нам певні вигоди — продовжує світло на одну годину увечорі. Стандартний час — це світова система виміру часу.

Перевівши годинники на одну годину назад, чи багато канадців згадають ту визначну людину, яка підказала світові концепцію стандартного часу? Нею був шотландець Санфорд Флемінґ, який прибув до Канади у 18-річному віці.

Тоді, у 1845 році, всі країни у світі визначали час за сонцем. Полудень був тоді, коли сонце переходило географічний мерідіян у даній країні. Так, різниця у визначенні полудня між Торонтом і Монтреалем була 35 хвилин.

Ясна річ, використання ,,сонячного часу'' спричиняло певні незручності. В той час почало поширюватися телеграфне і залізничне сполучення. Отже, щоб розв'язати плутанину в часі, потрібен був науковий підхід і вирішення.

Флемінґ вивчав у Шотляндії інженерні науки і топографію одночасно. В Канаді він став найбільш відомим державним топографом і працював в основному для залізниці. Він більше за всіх відчував необхідність єдиної системи виміру часу. На Різдво 1878 року Флемінґ щойно повернувся до свого дому в Торонто після складної поїздки до приморських провінцій, де він проводив землемірні роботи. Своїм друзям він натякував, що практично розв'язав проблему з часом. Вони порадили йому запропонувати цю ідею Канадському інженерному інститутові.

Непогожого вечора 8 лютого 1879 року в залі інституту зібралися інженери, але Флемінґ захворів і не міг говорити. Однак директор інституту прочитав доповідь Флемінґа. Вона заскочила присутніх своєю простотою.

Санфорд Флемінґ обґрунтував свою доповідь тим, що Земля кругла і що повні зміни в циклі відбуваються що 24 години. Простим математичним рахунком він поділив землю на 360 частин, тобто на рівні географічні довжини. Якщо 360 градусів поділити на 24 (кількість годин доби) то одержимо 15.

Флемінґ запропонував певну кількість часових зон — кожні 15 градусів довжини в ширину. Відправним пунктом цих зон стала Обсерваторія Ґрінвіча в Лондоні, Англія. Пропозиція Флемінґа знайшла широкий відгомін у канадській пресі, а канадський генерал-губернатор Маркус оф Лорн подав до відома усьому світу.

В цьому ж році у Вашінґтоні відбулася інша конференція — вона показала, що новий стандарт часу впровадила більшість країн світу. Лише Франція чинила опір — аж до 1919 року.

В 1897 році Флемінґ одержав від королеви Вікторії титул лицаря. Ця нагорода давалася тільки за надзвичайні і різнобічні досягнення. Крім ,,винайдення'' стандартного часу, Флемінґ створив також першу канадську поштову марку. Як топограф, він знайшов найкращий варіянт прокладання залізниці через Скелясті гори, яка 7 листопада 1885 року з'єднала Британську Колюмбію з рештою Канади.

На військові теми

Володимир Молодецький

СТРАТЕГІЧНІ СИЛИ СНД АБО ЗНАРЯДДЯ РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРІЯЛІЗМУ

Що таке "Стратегічні Сили СНД"? Чому нам тепер ними цікавитися, коли Радянський Союз перестав існувати, а дні СНД почислені? Здавалося б, що всілякі військові формації бувшого Радянського Союзу призначені на ліквідацію і жодної загрози собою нікому не представляють. Так здавалося б, але факти вказують на щось зовсім протилежне. Росія проголосила творення російських збройних сил і уважає себе спадкоємцею всіх збройних формацій бувшого Радянського Союзу, включно зі Стратегічними Силами теперішнього СНД. Президент Росії Борис Єльцин виразно й зовсім недипломатично сказав, що Чорноморський Флот, який до речі є під спільною командою так званого СНД, "був, є і буде російським", а недавно російські адмірали Чорноморського Флоту, не зважаючи на договір Кравчука з Єльциним, заявили, що не погодяться на поділення Чорноморського Флоту між Україною і Росією, і самі проголосять Чорноморський Флот російським. Два міністри Росії, міністер закордонних справ Андрєй Козирєв і міністер оборони генерал Павєл Ґрачєв, погрожували вжити російську армію в "обороні" росіян, що проживають в інших республіках. Віце-президент Алєксандер Руцкой згадував про вжиття російських збройних військ у Молдові. Генерал Ґрачєв підкреслив, що "якщо Москва не може ґарантувати російських інтересів у структурі СНД, вона їх заґарантує сама при помочі своїх власних збройних сил". Цікаво, що говориться про російські збройні сили як факт доконаний, коли вони щойно почали творитися. Стає ясним, що Москва вважає за свої всі війська СНД. Щоденник "The Toronto Star" від 18-го червня ц. р. написав, що член армії Вірменії Рафік Ґазінян поінформував пресу, що війська Вірменії мусіли відступити від зайнятих ними позицій тому, що по стороні азербайджанців боролись росіяни: "Я бачив росіян. Це була 23 російська танкова дивізія з Кіровоґраду. Вони мали понад 100 танків типу Т-72". Борис Єльцин, промовляючи до російського парляменту, заявив, що буде противитися всяким договорам з американцями, які дали б американцям стратегічну перевагу в ядерній зброї. Правда, два дні пізніше він підписав з президентом Бушом договір про редукцію тисячів балістичних ракет. З загального числа 21.000 балістичних ракет рішено залишити Росії 3.000, а в Америці 3.500. Але ракети

ці мають бути зліквідовані до року – 2003. А що до того часу? Дальше, Америка залишає собі всі балістичні ракети розміщені на підводних човнах, а Конґрес ЗСА призначив 4,3 більйонів дол. на т. зв. "Star Wars", головно на розміщення 100 протибалістичних ракет для оборони американських ракет типу "Minuteman III". Чому? Бракує довір'я до нового союзника? Як довго нема цього довір'я, так довго загроза існує. "Globe and Mail" з 6-го липня ц. р. завважив, що небезпека несподіваного ядерного удару (preemptive strike) Росією дальше існує. Зокрема, ми знаємо, що 3.000 балістичних ракет озброєних ядерними головками потужністю 25 меґатонів, тобто силі експльозії рівній 25.000.000 тонн динаміту (ядерна бомба в Гірошімі мала тільки силу експльозії рівну 20.000 тонн динаміту), це сила яка перебільшує силу потрібну на комплектне знищення Америки. Це сила, яка посідає змогу знищити Америку кількакратно, т. зв. "Overkill".

Беручи до уваги вище згадане, бачимо, що наш інтерес в Стратегічних Силах СНД не повинен зменшуватися і таки варто було б подивитися, що таке Стратегічні Сили СНД і що вони собою представляють.

Метою Радянських Стратегічних Збройних Сил було, самозрозуміло, виграти гльобальну ядерну війну. Здавалося б, що по розвалі Радянського Союзу загроза ядерної війни перестала існувати. Знову можемо сказати "здавалося б". Коли в політичних колах тільки натякнули на можливість збройної інтервенції Туреччини по стороні Азербайджану, Єльцин відразу заявив, що це неможливо, бо це означало б третю світову війну. Проти кого він думав боротися? Чи не проти свого союзника – ЗСА? На світі існує ще тільки одна надпотуга – Америка, яка могла би загрожувати ядерною зброєю Росії. Не думаю, що Китай мав би тепер відвагу починати ядерну війну. Отже, коли Єльцин говорить про третю світову війну, він мусить мати на увазі Америку.

Розклад Радянського Союзу здійснився, коли Україна, Росія і Білорусь договорилися між собою про його ліквідацію і заключили договір співпраці на форумі т. зв. СНД (Співдружности Незалежних Держав). Від самого початку Україна й Росія інакше розуміли функції того "новотвору". Для України це тільки засіб для "цивілізованого розводу", як висловився президент України Л. Кравчук. Для Росії це надія про продовжування російської гегемонії над іншими народами бувшого Радянського Союзу. Засобом для осягнення цієї гегемонії є власне збройні сили, в теорії, під спільним командуванням СНД, а на практиці, під командою російських генералів, вірних ідеям російського імперіялізму.

Розглядати озброєння, скількість ракет чи літаків Стратегічних Сил СНД минається з ціллю. Важливіше для нас розглянути мету, й, скажімо, філософію чи пак доктрину Стратегічних Сил. Скількість і якість ракет

та літаків міняється, але загальна доктрина й філософія їх застосування в дію лишаються без змін.

Радянські лідери завжди мали послідовну лінію для розвитку ядерної зброї і її застосування у стратегічному пляні. В часі миру їх ціллю було вживати стратегічні сили, як важіль для вимушення своєї політичної мети, до якої належало паралізування волі західних демократій і творення замішання та непевности в їхньому таборі. Ядерна зброя Стратегічних Сил СНД дальше залишається в руках російських генералів, які можуть продовжувати цю ролю. Треба тільки зміни проводу, який буде мати на продовжування такої стратегії вистачаючу волю, а зміна проводу може легко прийти. У війні вони вважали Стратегічні Сили ключем до збереження Радянського Союзу й, консеквентно, його перемоги. Радянська стратегія вимагала від Стратегічних Сил знищення ядерної зброї західних держав ще на землі або в повітрі поки вони осягнуть свою мету. Це власне найбільша небезпека, бо вимагає першого ядерного удару. Через помилкову інтерпретацію американських інтенцій, запалений або переляканий провід, з вірою, що немає іншого виходу, може спричинити третю світову війну. Також вимагалося від тих сил перетривати евентуальну атаку ворога й могти зреванжуватися контратакою. Радянська стратегія виходила з заложення, що ядерна війна розвинеться з загального конфлікту між Заходом і Сходом і вестиметься на території европейсько-азійтського суходолу. Головною метою тих сил в обставинах війни було: обороняти "Родіну", піддержувати суходільну війну на евроазійському континенті й виелімінувати можливість ЗСА вести війну поза їх границями. Говорячи про ворога, радянські стратеги завжди говорили про ЗСА.

Ця концепція "ворога" в умах багатьох російських генералів, мабуть, не змінилася. Бувші комуністи, сьогоднішні ультра-націоналісти, не можуть покищо погодитися з втратою імперії. Оборона "батьківщини" тобто Радянського Союзу, вимагала: знищення командної структури ЗСА, пов'язаної з ядерними силами; знищення якнайбільше можливо ворожих ракет і далекосяжних літаків, які збереглись у першій атаці, поки вони осягнуть свою ціль у СРСР; оборона партії, держави й індустріяльної інфраструктури від наслідків тих ракет, які прорвали оборонні лінії і осягнули свою мету.

Стратегічні сили Радянського Союзу були побудовані так, щоби могли виконати свою функцію в найкращих і найгірших обставинах. За найкращі, найбільш сприятливі обставини вважалося перший удар "preemptive strike", а за найгірші – ядерну атаку після першого ворожого удару ядерною зброєю на СРСР. Радянські, тобто російські, стратеги вважали, що війна може тривати тижні чи навіть місяці й підготовляли свою стратегію до таких можливостей. Для першого удару, "preemptive strike", конечним є координація атаки з точними інформаціями розвідки

про інтенції противника. Тому совєтська розвідка робила всі можливі зусилля для передбачення інтенцій ЗСА. Як уже відомо, російська розвідка не припинила своєї діяльности з розвалом Совєтського Союзу. Вона також розбудувала сателітну систему для спостерігання можливого вистрілу ворожих міжконтинентальних ракет, розбудувала спеціяльну радарну систему до спостерігання ракет поза небосхилом, т. зв. "over the horizon radar missile launch detection system" і також розбудувала довкруги Москви першу в світі систему оборони проти міжконтинентальних ракет. Віра в можливість довготривалої ядерної війни вимагала такої оборонної системи, щоб перетривати перший удар противника й мати змогу на ядерну контратаку. Це в свою чергу, вимагало збереження зброї, військових баз і можливости скорого повторного зарядження ракет. Силосні ями, "Silos", міжконтинентальних ракет можуть бути готові до вистрілу нової серії ракет протягом кількох днів. Також розвинено способи деконтамінації тих силосних ям.

Від 1950 року СРСР розвинув сили ядерної атаки, які мали подвійні основні спроможності, а саме: удар проти ворожих ядерних арсеналів і командних структур та піддержку суходільних операцій в Европі й Азії. З роками характер, склад і технологія тих сил змінилися, їх завдання і стратегія, одначе, не змінилися, і стратегічні сили СНД перейняли їх повністю так, як вони існували до розпаду СРСР.

СРСР розбудовував свої стратегічні сили поволі й постепенно, здаючи собі справу з того, що скора розбудова не можлива. Він звернув увагу на збереження міжконтинентальних ракет на випадок першого удару противника. Вони будували становища тих ракет в підземельних поодиноких зміцнених "silos", що давало запоруку, що на випадок несподіваної атаки залишиться доволі ракет для відплати. Єльцин і його уряд підкреслюють свої мирні наміри до Америки й інших держав західного світу. Чому ж тоді вони не хочуть, в протилежності до України, зовсім знищити свої ядерні арсенали й стати неядерною державою? Думаю, що мрія про відбудову імперії не дає їм цього зробити.

На території України знаходиться велике число міжконтинентальних ракет, які мають бути передані Росії на знищення до кінця 90-х років. Знову задавалося б, що доки Україна посідає ті ракети, вона забезпечена від несподіваної російської атаки. На жаль, так не є. Президент Кравчук не має "кнопки" для активізації ракет, і в потребі, вони, як оборона проти російської атаки, для України не придатні. Колись президент Кравчук згадав, що вироблення механізму для активізації ракет Україною зовсім можливе. Чи щось в тому напрямку зроблено, я не знаю. Думаю одначе, що не справедливо вимагати ЗСА ліквідації ядерної зброї в Україні, коли вони самі Росії не довіряють і задержують досить сильний ядерний арсенал для своєї оборони, рівночасно відмовляючись ґарантувати незалежність України й офіційно заявляючи, що на мілітарну

поміч від Америки Україна числити не може. У такій ситуації, зовсім логічно, що президент Кравчук почав затверджувати самостійність України від будови сильних Збройних Сил. На жаль, це ані Америці, ані іншим західним демократіям не подобається і завжди чуємо здивовані запити: "Нащо Україні велика й сильна армія?" Що ж зробити? Приповідка, що "своя сорочка ближче до тіла", відноситься не тільки до Америки, але і до України.

Осип Труш

НОВА СТРАТЕГІЯ НАТО

Нарада 16 членів НАТО (Північно-Атлянтійська Організація Договорів), що відбулася в листопаді 1991 року в Римі, закінчилася опрацюванням документу, який дає нові напрямні і завдання для НАТО у новій політичній структурі по розвалі СССР.

Зміна тактики, числа збройних сил, розгортання військ і структура командного складу пройшла докорінну зміну, достосовану до нової ситуації на Сході Европи. В результаті цих важливих змін, зредуковано збройні сили НАТО й зменшено тяжку зброю. Зате вони краще достосовані до тактичних маневрів і ударів, а, паралельно з тим, удосконалено оперативність спеціяльних частин. Під цим оглядом, беручи до уваги придатність баз, летовищ, комунікаційних засобів і мережі постачання, то зменшення збройної сили НАТО з 1,3 мільйона на половину, або й менше, не послаблює боєздатности до цих обмежених завдань захистити Европу від терроризму, а Східню Европу від етнічних заворушень. Ця нова побудова НАТО, на думку головнокомандуючого ген. Джона Ґалвіна, вистачальна під сучасну пору.

Слід згадати про заходи Франції і Німеччини створити окремий корпус з вояків французької і німецької армій. Проти цієї концепції неґативно наставлені Англія і ЗСА, бо це підірвало б їх авторитет і впливи в Европі. Отже, цей плян організування цього корпусу відложено на неозначений час. До проблеми окремого корпусу повернулися наради НАТО 4-го червня ц. р. в Ослі, де представник ЗСА Іґельберґер заявив, що, перестудіювавши проєкт Франції і Німеччини відносно їх спільного корпусу, він не має поважних застережень, бо НАТО і надальше остається домінуючим чинником для виконування своїх намічених завдань. Ці наради дали рівночасно вияснення до позиції НАТО відносно подій в Юґославії, Азербайджані і Вірменії. Сам факт, що не було у цій сфері одностайної постанови відносно військової інтервенції у конфлікті в Боснії, то НАТО готова на заклик Об'єднаних Націй взяти активну участь в повітряній і морській блокаді, економічних санкціях і остаточно післати військові частини для заведення порядку і спокою. В короткому часі будемо свідками, чи намічені завдання НАТО будуть зреалізовані, а це буде покажчиком життєздатности НАТО.

У процесі перебудови НАТО нас цікавить питання її майбутньої ролі на сході Европи, а особливо, чи ця роля і її завдання будуть корисними для української держави. Часткову відповідь дали наради 10-го березня ц. р. в Брусселі, де, крім 16-членної делеґації НАТО, були запрошені 35 держав, у цьому числі міністер закордонних справ України Анатолій Зленко, щоби узгіднити пляни майбутньої акції. Завданням цих нарад було створити поруч НАТО, Раду Північно-атлянтичного Співробітництва (РПАС), якого завданням буде встановлення від-

носин справжнього парнерства між державами НАТО і країнами Центральної і Східньої Европи.

Уже сам факт, що Україна увійшла як рівноправний партнер в структуру РПАС з представниками країн НАТО, Східньої Европи, трьох прибалтійських держав і країн Співдружности Незалежних Держав (СНД) є поважним досягненням для України як партнера у новому світівому порядку в Европі і на Сході. Це буде мати позитивні впливи на зміцнення економічно-військової позиції України і її зближення до Европи.

Немає сумніву, що не все буде зреалізоване, однак стабілізація відносин поміж державами і мирне погодження конфліктів, піднесе престиж НАТО, РПАС і рівночасно буде мати позитивні наслідки для взаємовідносин для всіх держав Европи, а держав СНД зокрема. Це для України є дуже важливим, бо допоможе нормалізувати державне будівництво, влегшити стабілізацію економіки та приспішити процес переходу на ринкову систему.

ФОРМУВАННЯ АВІЯГРУПИ ЗАВЕРШЕНО

Завершилось формування штабу і управління авіягрупи далекої авіації Збройних Сил України. Про новий підрозділ української армії розповідає його командир генерал-майор авіяції Михайло Башкіров.

– Авіяційна група далекої авіяції Збройних Сил України створена відповідно до Указу Президента і наказу міністра оборони. До її складу увійшли всі полки далекої авіяції, які дислокуються на території республіки. Для ефективнішого керівництва ними, а також з метою контроля над службою військ, оперативного розв'язання соціяльно-побутових питань військовослужбовців, на базі штабу 106-ї авіяційної стратегічної дивізії сформовано управління авіягрупи. Воно підпорядковується безпосередньо міністрові оборони України, а в оперативному – керуючому Військово-Повіртяними Силами республіки і через відповідні структури – комаандуючому стратегічними силами ОЗС СНД.

У зв'язку з тим, що деякі командири полків з числа тих, що не прийняли присяги на вірність народові України, іґнорували розпорядження міністра оборони, їх довелося замінити. Так, звільнений з посади полковник Юрій Кожин, який відмовився приймати нову присягу і не виконував вимог старших начальників. Нині посаду командира полку тимчасово виконує підполковник Віталій Шаповалов. До речі, на цей час всі військовослужбовці групи далекої авіяції, а це люди різних національнотей, присягнули нс вірність народові України.

У гарнізонах, де базуються полки авіягрупи, завдяки заходам, що їх вживає Міністерство оборони республіки, багато робиться для розв'язання житлової проблеми. На це виділено значні кошти. Так, уже будуються будинки в Прилуках і в Стрию.

М. Заїка

(кор. УКРІНФОРМ)

НА "С-300" БЕРЕЖУТЬ КОЖНУ ГАЙКУ

– А й справді, наші зенітно-артилерійські комплекси "С-300" кращий за американський "Петріот"! – каже командир бриґади ППО наших південних кордонів полковник Ю. Сидоровський. – Це не урапатріотизм. Дивіться: "С-300" ходить на власному автомобілі, а "Патріот" – на причепі, ми можемо одночасно вражати шість цілей, а американець – три, наш комплекс може відшукати й збити ціль з удвоє більшої відстані...

Юрій Петрович годинами може розповідати про свою техніку та людей. Громадян України тут – 95 відсотків, решта служить за контрактом. Втім, турботи у всіх однакові. І не лише чисто військові. Адже комплекс випускається не десь в одному місці, а в країнах СНД, а з постачанням нині – відомо як, отже, доводиться берегти кожну гайку, щоб підтримувати боєздатність.

Україна почала створювати свій повітряний кордон недавно. Колишній Союз мав на це роки, ми – лічені тижні. Офіцери прибули на місце нової служби, покинувши налагоджений побут, – і служать, вірні присязі народові України. Чи не пора потурбуватися й про них? Нову техніку Україна їм дала, це прекрасно. У тісних кабінетах тієї техніки вони, здебільшого, й живуть. А воно таки краще офіцерові, особливо сімейному, служити, коли знаєш, що твої діти мають теплу хату...

Олександр Клименко

Майор Олександр Самсонов, командир зенітно-артилерійського підрозділу

В. Гоцький

МАЛОВІДОМЕ З ІСТОРІЇ УСС

Коли полчища царської армії заливали Галичину у 1914 р., а розторощена армія багатонаціональної австрійської імперії поспішно відступала на захід, у Львові масово голосилися добровольці до лав УСС. Не з любови до цісаря, не для порятунку австрійської імперії, але щоби засвідчити перед світом наше природне стремління до скинення ворожого ярма. Москва душила всякі прояви національного відродження, Австрія під оглядом національним була більш толерантна, тож саме використано ту нагоду і при боці австрійської армії приступлено до творення свого війська – Українських Січових Стрільців.

Того роду виступ й масовий наплив добровольців був зовсім не руку полякам, які не лиш мали в своїх руках всю адміністрацію в Галичині, але теж сильні впливи у всяких департаментах у Відні. Тому вони робили що могли, щоб не допустити до створення сильного корпусу УСС. Всякими інтригами довели до того, що Відень погодився лиш частину зголошених, не більше 2500 людей – прийняти на державне утримання. Потім – не було озброєння. Потім забракло умундирування, в дальшому уряд робив всякі акції, щоби Боєва Управа, яка була творцем УСС та ідеї збройної частини – не мала ніякого відношення до боєвих частин, а займалась виключно соціяльною опікою та раненими по шпиталях. Врешті, за підшептами поляків, ще невишколених і неозброєних новобранців кинуто зимою на місця прориву в Карпатах. А ще пізніше розпрацьовано плян творити малі диверсійні групи й кинути їх за ворожу фронтову лінію. На щастя, цей плян так і не здійснено вповні. Лиш кілька груп пішло, з яких кілька не змогли продертися через фронтову лінію, деякі попали в руки ворогам, лише одна, виконавши своє завдання, вернулася назад.

І хоча боєва вартість, стійкість та хоробрість стали очевидними, то головне австрійське командування й далі не дозволяло та творення суцільної частини, але вживало поодинокі сотні, як допоміжні розділи під безпосереднім австрійським чи мадярським командуванням.

Щойно бравурний наступ на горі Маківці кількома сотнями УСС та втримання здобутих позицій, не зважаючи на кількаденні шалені наступи ворога – до певної міри змінили настанову, коли не у Відні, то серед командування на фронті.

Під Маківкою, під Болеховом, над Стрипою у Повуторах та під Лисонею кривавими слідами писалася боєва постава та завзяття УСС. Серед військових вони здобули собі славу пробоєвих відділів, стійких, а в боях дуже зарадних.

Та не так було у Головному командуванні, де поляки мали свої переважаючі впливи. Тому у Відні, не зважаючи на прихильну оцінку з фронтів, постава до УСС була холодна й неприхильна. Створилася ситуація, що Москва, опанувавши українські землі в Галичині, повела систематичну нагінку на всякі сліди українства із закриванням церков, шкіл, установ. А зокрема переслідувано родини стрільців, які пішли "Піднімати червону калину..., визволяти українців з московських кайдан"... В той сам час Австрія, хоч мала наочні свідчення про посвяту та завзяття і боєву стійкість УСС, зайняла таку позицію, що невідомо було, що далі можна було чекати від них щодо української збройної частини. На всякий випадок, їм жалко було втратити добру частину, на яку можна було вповні покладатись й бути певним, що вона не зрадить, з другого боку, маючи постійні виступи поляків, які не могли погодитися з фактом, що українці мають свою боєву частину – приз-

начено Василя Вишиваного з цісарського роду Габсбурґів опікуном УСС. Ото ж Москва старалася знищити українського духа, Австрія боялася того самостійницького духа й тому вигадувала всякі способи, якби цю частину прив'язати, а рівночасно унешкідливити. В тому самому часі німці зрозуміли політичну вагу самостійної української збройної формації й висунули свій плян, про який рідко коли згадувалось у нас. Ось як про це пише у своїй фундаментальній праці Осип Думін – "Історія УСС 1914-1918."

"Ще у серпні 1914 року німецьке міністерство закордонних справ, запросило до Берліна нашого посла до парляменту д-р К. Левицького... Вони не могли зрозуміти поведінки австрійського уряду, який у всьому потурав полякам. Д-р Кость Левицький мусів вияснити ситуацію секретареві закордонних справ Цімерманові та представникові Ген. Штабу полк. Брозе. Д-р К. Левицький головну увагу звернув на домагання рівноправности з поляками у Галичині та на припиненні переслідування УСС, як теж на уможливленні ведення самостійницької пропаґанди.

Німецькі чинники пов'язалися з австрійським послом у Берліні, князем Гогенлоге, й пообіцяли доложити старань, щоб ці домагання були виконані як слушні та зрозумілі.

Та обіцянки одна річ, а австрійський уряд, хоч дещо обережнійше, далі вів свою лінію упосліджень та заборон.

Коли німці переконались, що уряд Австрії далі веде незрозумілу їм акцію проти самостійницьких намагань українців, німці випрацювали свій плян, якого творцем був Головний штаб армії. Ось, як про це згадує д-р М. Залізняк: "До мене зголосився Небель (німецький політичний аґент) та д-р Ціммер, які з'ясували німецький плян відносно України. Розбивання московського велетня мало розпочатись українським клином. Німеччина з Австрією мали виділити українські військові частини, яких стрижнем мали бути з'єднані частини УСС. Вони мали бути перекинуті на Кубань, де мало відбутися проголошення самостійности України. Далі похід мав відбуватися на Донеччину й охопити всю Україну. В цей спосіб сила Росії мала бути зламана.

Ядром того корпусу мали бути УСС, а командування мав перебрати ген. граф С. Шептицький (брат Митрополита Андрея). Після вступних розмов із д-ром Залізняком, згадані німці провели ряд конференцій та нарад, у яких з української сторони брали участь: д-р К. Левицький, д-р Залізняк, проф. Дністрянський та проф. С. Рудницький. Очевидно, під час нарад висунено ряд труднощів та перешкод, з яких найважливіша була неґативна постава до самостійности України австрійського уряду, а теж Ген. штабу. Небель впевнив, що має згоду на цей плян австрійського Ген. штабу, а уряд під тиском обставин напевно теж його прийме. Але австрійське міністерство військових справ згоди не давало, і цілий плян, продуманий до основ, – провалився!

А коли ми при історії УСС, то хочеться згадати слова автора про прикмети українського вояка не в чужій армії, але у своїй, – під своїм командуванням та під своїми прапорами.

"Під час війни вояк-людина зовсім перероджується... Привчається до стриманости, терпеливости, товариськости. З другої сторони, розвивається сміливість, підприємчивість, заставляє до самостійного думання та діяння..." А ось загадка д-ра Назарука після відвідин Січових Стрільців над Стрипою: "Як Ви поясните собі такий факт, що колись наші запорожці, будучи сотні років суверенами на Запоріжжі, не збудували жадної солідної твердині, а тут у вогкому яру, знаючи, що години побуту полічені, здійснює молоде покоління з власної

ініціятиви важливі культурні цінноці... У способі думання, поведінці, розумінні своєї гідности та обов'язків Січові Стрільці кують новий тип українського воїна. Мене прямо заскочив факт, як швидко молоді українці із вайлуватого, нерішучого затурканого типу – "руснака" – перетворились у зовсім відмінний тип модерного українця... У війні твориться нове покоління українців, відмінне від попереднього й багато краще...

Стрілець не сприймає нічого трагічно, не перенимається труднощами життя та боїв, не заломлюється під тягарем власних невдач, а шукає нагоди невдачі виправити. До всіх явищ так особистих, як і колективних підходить з гумором так, що у трудних хвилинах не заломлювався.

Стрільці завжди життєрадісні, готові до розваги чи забави. Ледве вийшли з окопів до резерви, вже скрізь сміх, жарти, співи а то й музики.

А коли серед забави треба було йти рятувати прорив фронту, то не було нарікань чи відтягань, а з таким самим оптимізмом, як йшли на відпочинок, тепер спішили "на крівавий тан..."

Велику увагу стрільці прив'язували до свого зовнішнього вигляду. Завжди поголені, у чистому одязі, позитивно відріжнялись від своїх боєвих колеґ інших народів. Теж у квартирах, які занимали, завжди чисто та привітно. Часто навіть в першій лінії окопів можна було зустріти всякі пристрої, прикраси, чого серед інших вояків не стрічалось. Один із стрільців у своєму дневнику згадує: "Наші окопи завжди привітні, попідмітані, сірника на долівку не дозволено викинути..." (Островерха "Вихід стрільців з-над Стрипи")

Читаючи історію УСС О. Думіна, мимоволі насувається порівняння до нових часів, до історії Дивізії "Галичина".

Ідея творення така ж сама й ціль та ж сама. Умовини творення зате зовсім відмінні. УСС творилося на самому початку затяжної війни з Москвою – Дивізію покликано до життя, коли війна добігала до кінця. Як Австрія, так і Німеччина, ставились до ідеї творення неґативно. Австрія з уваги на польонофільські течії, німці з уваги на свій расовий принцип. УСС погано озброєні, слабо вишколені, ще гірше споряджені здобули собі признання у війні так від своїх, як і від всяких чужих (плян виправи на Кубань – найкращий доказ), створили стрілецьку леґенду, загальний пієтизм та відродили військову традицію. Дивізія добре зразу вишколена та модерно озброєна та споряджена не діждалась признання від німців, як теж деяких наших кіл.

ЗВЕРНЕННЯ

Київської організації Спілки офіцерів України до народу України, командування Збройних Сил розташованих на терені України

ШАНОВНІ СПІВВІТЧИЗНИКИ!

Міністр оборони України звернувся до громадян України, а також до військових командирів і начальників з призивом забезпечити успішний призов наших юнаків до лав Збройних Сил України і недопущення призову юнаків громадян інших держав у Збройні Сили, які розташовані на території України.

Спілка офіцерів України повністю підтримує в цьому питанні Міністра оборони України і закликає всіх юнаків, громадян України, призовного віку в назначений час з'явитись на призовні пункти. Віднині наші збройні Сили – народні, які не будуть використовуватись проти народу України і не будуть проливати свою кров за чужі інтереси і на чужій землі.

Ми звертаємось до батьків з проханням дати своїм синам служити чесно, сумлінно ставитись до вивчення і майстерного володіння сучасною зброєю і технікою, бути вірним бойовим традиціям своїх предків Запоріжських козаків, вояків УНА і УПА.

Ми звертаємось до генералів, офіцерів, прапорщиків, мічманів, сержантів і солдат прийняти нове поповнення в Збройні Сили України з батьківською і братньою теплотою, належним піклуванням, не допустити в подальшому в Збройних Силах України ганебних традицій колишніх Збройних Сил імперії – хамство старших у ставленні до підлеглих, дідівщину, національну зверхність.

Ми вручаємо вам своїх синів, братів, онуків, вручаємо вам їхнє здоров'я і життя і вимагаємо повернути нам живими, здоровими і змужнілими. І маємо надію, що військову школу життя, школу мужності, школи дружби і військового товариства після служби допоможе їм успішніше будувати самостійну соборну Україну.

Ми закликаємо Уряди держав Співдружності з призивом не посилати на нашу землю своїх громадян для служби в так званих Збройних Силах СНД, як це робив свого часу імперський, а зараз російський центр. Ми сприйматимемо такий акт як не дружелюбний, а ваших громадян як окупантів.

Закликаємо всіх військових начальників і командирів Збройних Сил розташованих на Україні, первинні організації Спілки офіцерів України не допускати комплектування своїх частин громадянами інших держав!

Ми звертаємось до всіх військовослужбовців з наказом кріпити військову дисципліну і порядок як основу міцності Збройних Сил України.

СЛАВА УКРАЇНІ!

(Виступ заступника Спілки офіцерів України, Голови Київської організації СОУ полковника Костюка Р. С. по Київському радіо 20 травня 1992 року.)

ЯДЕРНА ЗБРОЯ В УКРАЇНІ

Президент Росії Єльцин і Президент США Буш підписали 17 червня у Вашінґтоні угоду на знищення ядерного озброєння на дві третіх — до 6-7000 ракет із 21000 — до 2000 року.

Україна позбулася ядерної тактичної зброї — її вивезено до Росії, і що з ними сталося нічого не подається в українських медіях. Цю зброю Росія повинна була знищити. Інша ситуація з стратегічним наступальним озброєнням, стаціонованим в Україні. Україна зобов'язалася стратегічне озброєння ліквідувати до кінця 1990-их років. Не знаємо, яку знову стратегічну ядерну зброю вивезуть до Росії, чи будуть її ліквідувати в Україні в Сарнах, де є об'єкт на її знищення.

Редакція

Стратегічні наступальні озброєння кол. СССР розміщені були на території чотирьох республік: Росії, України, Казахстану і Білорусії. Найбільша частка (близько трьох чвертей боєзарядів) припадає на найбільшу з них — Росію, найменша (менш як один процент) — на Білорусію. Решта — чверть радянських боєприпасів на стратегічних носіях розподілена приблизно порівну між Україною і Казахстаном.

Щодо різних компонентів стратегічної тріяди (тріяда складається з міжконтинентальних балістичних ракет — МБР, балістичних ракет підводних човнів — БРПЧ, важких бомбардувальників — ВБ), то тут існують деякі особливості. В той час, як балістичні ракети підводних човнів знаходяться („приписані'') тільки на території Росії, міжконтинентальні балістичні ракети дислоковані в усіх чотирьох республіках. Бази важких бомбардувальників є на території трьох республік (крім Білорусії). При цьому в Росії розміщено лише близько двох п'ятих боєзарядів авіяційного компонента тріяди — це трохи більше того, що розташовано в Казахстані.

На відміну від Сполучених Штатів, де бази МБР відносно компактно зконцентровані в малонаселених штатах між Міссісіпі й Скельними горами, бази радянських балістичних ракет розкидано по всій країні — від Західної України до Амурської области.

В Арсеналі ядерного озброєння кол. СССР РС-18 найбільш нищівна ракета. Вона довжиною 125 стіп й може нести до 10 атомних головок, націлених на окремі об'єкти. Засяг 7 500 миль. Кожна головка має експлозивну силу 25 мільйонів тонн ТНТ. Всіх начислюють 308 ракет. Ця ракета дорівнює американській ракеті МХ. РС-18 і МХ повинні обі сторони знищити до 2003 року.

Після Росії, Україна посіла друге місце щодо кількости боєзарядів на МБР. Тут зосереджена майже п'ята боєголовка наземного компоненту стратегічної тріяди, що перевищує число ядерних боєзарядів у Англії й Франції, разом узятих.

На території республіки було розташовано дві бази МБР. Одна з них — у Первомайську Миколаївської области. Крім РС-18, там дислокована основна частина ракет РС-22, що знаходяться на озброєнні РВСП (ракетних військ

стратегічного призначення) не мобільного, а шахтного базування — близько п'яти шостих із загальної кількости в СССР. На іншій базі — на околицях Хмельницького розміщено тільки МБР РС-18. Обидві бази були одні з найбільших у країні.

На Україні є два важливих промислових об'єкти виробництва балістичних ракет. У Павлограді Дніпропетровської области механічний завод випускав ракети РС-22. У самому Дніпропетровську розташований Південний машинобудівельний завод виробництва МБП РС-20.

Хоча, разом з Росією, Сполученими Штатами, Францією і Китаєм, республіка входить у п'ятірку країн світу — виробників стратегічних балістичних ракет, можливостей самостійно їх виробляти у неї практично немає. Всі потужності для випуску ядерних боєголовок розташовані в Росії. Крім того, в Росію і Казахстан вивозяться й розміщуються там усі важкі ракети РС-20, що випускають в Дніпропетровську. Існуючі в Україні шахти балістичних ракет не можна переобладнати під МБР РС-20. Немає на Україні й випробувальних полігонів, а також центрів навчання роботи з МБР.

Разом з тим ліквідація розташованих у республіці ядерних ракет не вимагало б їх вивезення за її межі: на території України (в Сарнах, Рівенська область) є об'єкт для переобладнання й ліквідації МБР.

Україна поступається перед Росією і Казахстаном щодо загальної кількости боєзарядів на важких бомбардувальниках, розміщених на її території. В Узині (Київська область) знаходиться єдина авіябаза ВБ ТУ-95, як оснащених, так і не оснащених для КРПБ (крилатих ракет повітряного базування). Проте, на відміну від Казахстану, в республіці є також ряд важких бомбардувальників. Ремонт здійснюється поблизу авіяційної бази Узин. Складське зберігання, переобладнання і ліквідація бомбардувальників здійснюється в Узині...

ТОДІ І ТЕПЕР

Сьогодні ситуація в Україні змінилася докорінно. Заговорили вояки УПА, підпільники ОУН й дивізійники, а з ними юнаки протилітунської оборони з часів 2-ої світової війни. Багато з них відсиділо своє покарання, багато недочекалось кращих днів. В Галичині створено Братство кол. вояків 1-ої УД УНА, яке має три станиці: у Львові, Тернополі й Івано-Франківську; вибрано Крайову Управу.

Недавно в Україні перебував редактор "Вістей комбатанта" д-р Мирослав Малецький і привіз з собою документи покарання і звільнення Володимира й Богдана Саламахів, Михайла Яцури й Богдана Зарицького. Внизу поміщуємо деякі з відповідними поясненнями. Друкуємо також виступи Володимира Саламахи, який тепер є народним депутатом Районної Ради і головою осередку УРП.

Редакція

Михайло Яцура

КОМЕНТАР ДО СПРАВКИ No. 0038044

див. наступну ст.

У Львів вернув 21 січня 1955 р., але силою обставин виїхав в Донбас, де працював у шахті.

Громадянин ЯЦУРА Михайло Васильович, 1928 р. нар. В Дивізії – рік народження 1926.

Заарештований 27 квітня 1950 р. в Москві Особливим відділом Московської Контррозвідки, за матеріялами надісланими Львівським УКДБ.

Основне звинувачення – "измена Родине" – зрада Батьківщині, що підпало під санкцію статті 58-1а Кримінального кодексу Російської соціялістичної федеративної совєцької республіки. Стаття відповідна ст. 54-1а КК УРСР.

Друга частина звинувачення – антирадянська пропаганда і агітація, що кваліфікується ст. 58-10, частина 1. Третя частина звинувачення – 58-12 кваліфікує недонос, тобто неповідомлення радянських властей про підготовку до достовірного злочину.

СССР
[МИ]НИСТЕРСТВО
[ВН]УТРЕННИХ ДЕЛ

Форма «А»

ВИДОМ НА ЖИТЕЛЬСТВО НЕ СЛУЖИТ.
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗОБНОВЛЯЕТСЯ.

8-АА

СПРАВКА №М 0038044

13 [illegible] 1955 г.

Выдана гражданину (ке) [illegible] Михайлу Васильевичу 1928 года рождения, уроженцу (ке) с. [illegible] Львовской обл. Куликовского р-на гражданство (подданство) СССР национальность [illegible] осужденному (ой) военным трибуналом войск МВД Львовской области «26» октября 1950 г. по ст.ст. 58-1а, 58-10 ч. II, 58-11 УК УССР к лишению свободы на 25 лет с поражением в правах на 5 года, имеющему (ей) в прошлом судимость [illegible]

в том, что он (она) отбывал (ла) наказание в местах заключения МВД по «13» января 1955 г. и по определению [illegible] Московского В.О. от 25 XI-54 [illegible]

С применением [illegible]

Освобожден (на) «13» января 1955 г. и следует к избранному месту жительства гор. Львов обл.

(город, село, дер., район, область)

до ст. Львов Львовской жел. дороги.

Начальник лагеря (ИТК) [illegible] ([illegible])

Нач. Отдела (части) [illegible] ([illegible])

Печать

Засуджений Воєнним Трибуналом військ МВС Московської області, під головуванням Архарова 26 жовтня 1950 р. в сумі звинувачення, головно за участь в Дивізії "Галичина" до розстрілу з конфіскацією особистого майна. Розстріл пізніше замінено 25 роками позбавлення волі, що вказано в довідці. Про присуд до розстрілу вказано лише у вироку, що зберігається десь в архіві. Звільнений в час так званої відлиги, за протестом Генерального Прокурора винесеної Постанови В.Т. Московського В.О. від 25 листопада 1954 р., з застосуванням амністії від 27. 03. 53 р. Це амністія принята після смерті Сталіна. (В довідці помилково написано 24 замість 27. 03.) Судимість було знято, що було лише формальністю.

У Львів вернув 21 січня 1955 р., але силою обставин виїхав в Донбас, де працював у шахті.

Тепер на пенсії. Мешкаю у Львові, вул. Вол. Великого, 95/5.

М. Яцура

15 червня 1992 р.

ВОЕННЫЙ ТРИБУНАЛ
ПРИКАРПАТСКОГО
ВОЕННОГО ОКРУГА
16 . августа 1956 г.
№ 1143/46
гор. Львов, Валовая, 16

С П Р А В К А.

Приговором военного трибунала войск МВД Львовской области от 9 апреля 1946 года гражданин С А Л А М А Х А Богдан Иванович, 1927 года рождения был осужден по ст.54-1 "а" УК УССР на 10 лет лишения свободы в ИТЛ, с поражением в правах на 5 лет, с конфискацией всего лично принадлежащего имущества, за службу в немецкой армии в период Великой Отечественной войны.

Согласно п.п.3 и 6 Указа Президиума Верховного Совета СССР от 17 сентября 1955 года "Об амнистии советских граждан, сотрудничавших с оккупантами в период Великой Отечественной войны 1941-1945 г.г." с гр-на САЛАМАХА Б.И. снята судимость и поражение в правах.

Справка выдана для представления в органы милиции.

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ВТ ПРИКВО
ПОЛКОВНИК ЮСТИЦИИ
/М. ИВАНОВИЧ/

исп. Зеленый
16.8.56 г.

У Сибірі, в м. Конськ, Красноярського Краю, у 1948 р. була створена підпільна юнацька організація – УЮ – лагерна організація українських юнаків. Створив її молодий стрілець сотні Гамалії, куріня Різуна, Очайдух. Володимир Саламаха входив у першу трійку. Ця ікона Матері Божої вишита там в Конську в'язнем – молодою дівчиною к. станичного С. С. На цю ікону, хрест і холодну зброю присягали юні в'язні. Наші завдання були: взаємна допомога, писання і розповсюдження рефератів до визначних національних дат та подій.

В. Саламаха, Львів

ВИСТУП КОЛ. ЮНАКА САЛАМАХИ ВОЛОДИМИРА

1. Слово в селі Ясенів Брідського р-ну в час відкриття пам'ятника полеглим воїнам 1-ої УД 26. 05. 91 р.

Шановні друзі по зброї, шановна громадо! Схиляю голову перед Вами і духом полеглих тут воїнів Першої Української Дивізії "Галичина". Рівно 47 роки тому, тут відбулася трагічна подія. Кращі сини України віддали своє життя за Волю України. І таких трагічних моментів в нашій історії було багато. Тепер після цих помилок мусимо надіятись тільки на свої сили і ласку Всевишнього Господа.

В цей далекий 1944 рік я з братом, в числі 15-17 річних добровольців юнаків, як братів-дивізійників, проходили вишкіл в Німеччині, в місті Ольденбурґ – протилетунська артилерія. Після вишколу нас розкинули по всій Німеччині. Закінчувався 1944 рік. Через Галичину прокотився фронт. УПА розпочала нову боротьбу вже не з коричневим, а червоним окупантом. В ряди УПА влилися воїни розбитої дивізії "Галичина". Боротьба була жорстока, але віра в майбутню волю була сильніша від смерти. Далеко від рідного краю, ми молоді юнаки-гармаші набирались військового досвіду, кожний із нас мріяв бути захисником незалежної Соборної Української Держави.

1945 рік, весна – кінець жахливої війни. Багато із нас юнаків вернулися в рідні домівки, але тут нас, як і ввесь український народ чекали нові випробування. 1946 рік – арешти, вироки військових трибуналів і дороги, дороги ГУЛАГ-у. "Страна Совєтов" почала нас перевиховувати, начепивши ярлик "зрадників народу", робили все, щоб знищити наш народ фізично і духовно, нам кидали в лице – ви розбійники, але таке в нашій історії вже було. Після поразки Гайдамаччини наші вороги яничари говорили – гайдамаки не воїни, але великий наш пророк Шевченко відповів – "Брешеш людоморе, за святую правду розбійник не встане".

Багато нас полягло, багато залишились живими, ми вистояли і сміло дивились в очі тепер своєму народові. Відбувши несправедливе ув'язнення по десять і більше років, ми повернулися в рідні оселі з далекої Півночі, Сибіру, Казахстану, стали працювати, вчитись. Багато із нас закінчили вищі студії, стали провідними спеціялістами. Ми стали народними депутатами, членами "Просвіти", Руху, УРП, ДемПУ і інших партій. Тепер ми віддаємо всі свої сили, щоб здійснити віковічну мрію нашого народу – побудувати Соборну Незалежну Демократичну Українську Державу. Але для цього нам треба єдности. Ми клянемось перед духом відвічної стихії, який поставив нас на гроні двох світів, творити нове життя.

Ми клянемося перед знедоленим нашим українським народом, перед землею покритою кров'ю її синів і дочок, перед їхнім духом, який вітає сьогодні тут між нами, перед пам'ятником, який споруджений в їхню пам'ять.

Ми будемо з'єднані і здобудем Волю українському народові.

Хай допоможе нам Господь!

2. Виступ перед інженерною частиною у Львові, на вул. І. Мазепи, 19 січня 1992 р.

Шановні воїни, шановні офіцери молодої, воскреслої, незалежної, демократичної Української Держави!

Мені випала велика честь, бувшому політв'язневі, а тепер народному депутатові Залізничної районної Ради привітати Вас в цей історичний день народження Українських Збройних сил.

В момент складання Вами ПРИСЯГИ на вірність Україні, я вітаю Вас і щиро по-дитячому завидую Вам. В юнацькі роки – в період 2-ої світової війни я мріяв бути генералом. Тисячі таких неповнілотніх, не маючи ще 15 років життя, ставали поряд з дорослими в лави УПА і Першої Української Дивізії "Галичина". Ми були продовжувачами утворення Української Армії.

Свідомо ми йшли на це, ми знали, що перед нами страшна боротьба проти коричневого фашизму і червоно-кривавого більшовизму. Ми не ставили перед народом вимог. Ми лишали для себе останню кулю. Ми пам'ятали слова великого каменяра Івана Франка:

Ми знали те, що слави нам не буде.
Ні пам'яти в людей за цей кривавий труд.
Що аж тоді підуть по цій дорозі люди,
Як ми проб'єм і прорівняєм всюди,
Як наші кості тут під нею зогниють.

Доля розпорядилась по-своєму, нас чекали сталінсько-беріївські табори, але і в самих безнадійних умовах, за колючими дротами ми вірили, що Всевишній пішле нам сьогоднішній день.

Ви присягнули народові України, Ви стали його захисниками. Тепер не будуть Вас розкидати по всіх просторах імперії, яка називалася СРСР. Український народ одягне свою Армію в гарну уніформу, над нею майорітиме національний прапор неба і пшениці, лунатиме українська пісня.

Офіцери української Армії – наша гордість – будуть забезпечені зі своїми сім'ями гарними, вигідними квартирами, будинками.

Ви будете вчитися не тільки військової справи, самовдосконалення, а не вирощувати свиноматок. У вихідні і святкові дні Ви будете відвідувати

своїх рідних, коханих, відвідувати церкву, театри. У Вас в казармах буде панувати щире побратимство, як колись на Запорізькій Січі, а не дідівщина. Вас не будуть кидати по світі виконувати так званий "интернациональний долг".

Наш народ, після тих мільйонних жертв своїх синів і дочок України, хоче Волі, Правди і Свободи.

Ми всі з Вами доведені комуністично-тоталітарною системою до жебрацтва на родючих просторах України. Тепер будемо всі разом працювати на себе, очищувати нашу землю, щоб родилася пшениця і здорові діточки. Щоби ми були не тільки заможні, а й духовно багаті.

Ми станемо европейською цивілізованою демократичною Українською Державою.

Допоможи нам в цьому Боже. Слава Вам воїни України! Слава Україні!

3. Виступ перед співпрацівниками в час прийняття присяги на вірність Україні.

Шановні співпрацівники, резервісти-військово зобов'язані тепер вже Української Незалежної Держави, яка відродилася після століть неволі і рабства.

1-го грудня 1991 р. народ України сказав своє загальне слово – бути вільній Незалежній Українській Демократичній Державі.

До цього дня нашої незалежности йшли через кров, жертовність, голодомор, боротьбу, ГУЛАГИ, концтабори мільйони синів і дочок України.

Сталося чудо. Над нами зглянувся Всевишній Господь і нині подарував нам Волю без краплі крови. Але наша ВОЛЯ не дає спокою багатьом нашим сусідам, а в першу чергу зі сходу.

Доля наших народів, наших дітей, нашої держави тепер в наших руках. Нині перед нами святий обов'язок: присягнути на вірність Україні, бо ми бажаємо жити зі всіма народами світу й сусідами в мирі і в дружбі. Ми не допустимо, щоби і дальше залишитись колонії, щоби нашою працею і багатством розпоряджались чужинці. І якщо нас доля покличе, то зі зброєю в руках станемо проти будь-якого ворога.

Настав вирішальний час, і кожний має зробити вибір, чи дорога йому та земля, яка його породила, або приласкала, чи хоче щоби в Україні був мир, злагода й добробут.

Якщо так, то кожний із нас зробить добровільний вибір і присягне Україні, усвідомлюючи всім своїм розумом, почуттям, що робить найвідповідальніший крок у своюму житті, пам'ятаючи, що за зламання присяги чекає його господня і людська кара.

Хай допоможе нам в цьому Бог!

Минуле

Чиї ж тепер козацькі клейноди?

Україна має право на повернення своїх національних реліквій

Після зруйнування Катериною II Запоріжської Січі було вивезено до Петербурга та Москви історичні символи державности України – козацькі клейноди. Відомо, що до 30-х років у Преображенському соборі Петербурга зберігалося 20 курінних прапорів, три бунчуки, срібна булава, вісім козацьких панікадил – клейноди Задунайської Січі; 14 козацьких корогов містилося в Ермітажі. Доля їх не відома. У Державному артилерійському музеї (Санкт-Петербург) досі зберігається так звана "Гармата Мазепи" роботи Карпа Балашевича та ще чотири гармати майстрів Балашевичів. В Оружейній палаті Московського Кремля – курінні прапори. У 30-ті роки з Успенського собору Києво-Печерської лаври було вилучено й передано до Алмазного фонду Кремля фельдмаршальський жезл Рум'янцева-Задунайського, що був покладений на вічне зберігання до Лаври. Тоді ж на тимчасову виставку до Державної Третьяковської галереї було передано всесвітньо відому мозаїку "Дмитрій Солунський" та шиферну плиту (XII ст.) із варварськи зруйнованого Михайлівського Золотоверхого собору, які, попри всі намагання, досі не вдається повернути в Україну. У 1950-у році до Держхрану колишнього СРСР у Москві з Львівського історичного музею було вилучено 116 експонатів із золота й срібла (XIX ст.) загальною вагою 12 кілограмів.

А ще потрапили до Ермітажу унікальні археологічні пам'ятники з розкопок, проведених в Україні у XIX – на початку XX століть. Це майже всі київські скарби, знахідки з кургану Чортомлик (IV *ст.* до н. е.) на Дніпропетровщині, кургану Солоха (IV *ст.* до н. е.) Запорізької області тощо.

Це лише незначна частка незаконно вивезених – переважно до Російської Федерації – історичних та культурних цінностей українського народу. А якщо до цього долучити ще 130 тисяч тільки творів мистецтва, вивезених фашистськими військами під час Великої Вітчизняної війни, неважко уявити, якої руйнації зазнала Україна.

Ці та інші кричущі факти пограбування України були нагадані працівникам засобів масової інформації в Міністерстві культури України на засіданні Республіканської комісії по розшуку та поверненню в Україну незаконно вивезених історичних та культурних цінностей.

Вісті Комбатанта, ч. 4, 1992

Чимало реліквій розметали по території колишнього СРСР війни – громадянська, затим Велика Вітчизняна. На жаль, повних реєстрів не збереглося, доля багатьох цінностей невідома. Та коли достеменно знаємо, що в Актюбинський краєзнавчий музей якимось побитом втрапили золоті й срібні речі з колекції Дніпропетровського історичного музею імені Яворницького, у Краснодарі зберігається унікальна картина "Козак Мамай" з клеймом цього ж музею чи в Уфі – срібні вироби доби Київської Русі з Харківського історичного музею, і нічого не зробимо задля їхнього повернення, хіба зможемо називатися вдячними дітьми своєї матінки-України?

...Лихі історичні вітри розвіяли по далеких світах не лише наші архіви та козацькі клейноди, а й самих українців. Нинішнього року минає двісті літ переселення козаків Запорозької Січі на Кубань. Везли вони з собою не лише тугу за ненькою-Україною, а й свої реліквії. Тож відкриття, які зробив заступник голови Українського товариства охорони пам'яток історії та культури С. Заремба, перебуваючи на Кубані на запрошення тамтешньої козацької старшини, цілком очікувані. Виявляється, там зберігаються безцінні для нас архіви, зокрема, списки переселених на кубанські землі українських козаків, справді унікальним є Євангеліє в коштовній оправі з дарчим написом Війську Запорозькому Петра Калнишевського, інші козацькі книжки, що таять чимало таємниць. А ще – чотири гармати з козацьких "чайок", дві гармати, вилиті 1753 року у Глухові, які охороняли останнього нашого гетьмана...

Людмила ТАРНАШИНСЬКА ("ЛУ", 2.19.92).

Чи поверне Росія культурні та історичні цінності українському народові?

Угода про повернення культурних та історичних цінностей державами їх походження була підписана з ініціятиви України 14 лютого ц. р. Справа в тому, що протягом всієї історії Росії і особливо в роки існування Радянського Союзу, із колишніх республік, у тому числі й України, вивозилися в музеї Москви і Санкт-Петербурга все унікальне, найбільш цікаві культурні та історичні цінності.

Досі в Ермітажі зберігається знаменита скитська колекція золотих виробів і різних прикрас, знайдених археологами на території України, де з прадавнини жили скити. Там же знамена й інші реліквії Запорізької Січі.

Минуло вже 55 років з того дня, коли у Третяковську ґалерею Москви були перевезені на тимчасове зберігання фраґменти стародавніх київських мозаїк і фресок, зірваного у 30-х з Михайлівського золотоверхого манастиря, який не зруйнували навіть татарські орди.

У 1950 році із Львівського історичного музею вивезено 116 експонатів із золота та срібла. У ті ж роки із Чернігівського музею до Москви переїхало все срібло часів Київської Русі, цінність якого не можуть визначити навіть фахівці.

В музеях Росії зберігається багато й інших унікальних цінностей України-Русі, створених українськими художниками, ремісниками у Києві, Чернігові, Львові та ін. культурних центрах.

У статті першій Мінської угоди говориться: держави-учасники СНД сприятимуть поверненню культурних та історичних цінностей країнам їх походження.

У деяких колах Росії це законоположення угоди викликало бурхливу неґативну реакцію. Навіть академік Дмитро Лихачов, якого називають совістю російської культури, піддався цій імперській позиції.

"Підписання цієї угоди я розцінюю як катастрофу. Угода – злочин проти наших культур. Підписали його неосвічені люди", – заявив академік. І далі він пояснив, що коли б все українське зосередити в Україні, то з ним же не ознайомляться люди, які не мають можливості там побувати.

Можна спитати шановного академіка, якщо все українське зосередити в Москві і Санкт-Петербурзі, то чи всі українці зможуть ознайомитися з культурною спадщиною свого народу?

Чому для цього їм треба їхати до Росії, а не в Київ, Чернігів, Полтаву чи Львів?

Інший визначний фахівець, відомий професор Віктор Польовий на сторінках московської газети "Культура" писав: Можна ділити нафту, ковбасу і навіть територію. Але культура – неподільна.

Під висловом "неподільна" слід розуміти, звичайно, тільки російська. І не випадково в реєстрах московських музеїв всі чужі духовні реліквії записані під ярликом "російське".

Стаття 7-ма Мінської угоди інформує, що вона набирає чинности з моменту її підписання. Однак всупереч цій статті і незважаючи на те, що разом з 11-ма керівниками держав СНД під угодою поставив свій підпис і президент РФ Б. Єльцин, парлямент Росії прийняв рішення, яким припинив дію цього документу на російській території.

Це рішення суперечить міжнародним правовим нормам. Була знехтувана резолюція ГА ООН про повернення чи реституцію культурних цінностей країнам їх походження.

Російські парляментарії розтоптали конвенцію про заходи щодо заборони та запобігання ввезення, вивезення і передачі права власности на культурні цінності, підписану практично всіма країнами світу, в тому числі і СРСР 14 листопада 1970.

Росія заявила про правонаступність Радянського Союзу, а значить і всіх міжнародних документів ним підписаних. Виходить, що у російських

парляментаріїв своя інтерпретація визнаних всім цивілізованим суспільством міжнародних угод.

Добре відомо, що в багатьох музеях світу можна побачити художні цінності з Ермітажу та інших колишніх радянських музеїв. Досить нагадати, що основою Національного музею Вашінґтону стали твори з Ермітажу. Чимало їх у добре відомому Філядельфійському музею. Ці картини, скульптури, вироби із срібла, старовинний посуд, вишукані меблі з царських палаців, серед яких є багато цінностей, що колись належали українському народові, були продані кремлівськими правителями за безцін.

Олексій ГАВРИШ ("Радіо Україна", 12. 6. 92).

Пишуть в Україні

Тамара Стешенкова

ГЕНЕРАЛ ГРИГОРЕНКО І РАДЯНСЬКА ПСИХІЯТРІЯ

Незвичайна прес-конференція, організована Комісією Верховної Ради України з прав людини, відбулася у Спілці письменників України. Чи не вперше після довгих років тоталітарного режиму лікарі-психіятри С. Глузман і А. Коротенко попросили зустрічі з журналістами. Щоб розповісти про надуживання психіятрією з політичною метою. І спростувати попередній діягноз, поставлений 27 років тому генералові П. Г. Григоренкові, який, виявляється, ніколи не був душевнохворим. І покаятися за тих, кому й сьогодні бракує мужности зізнатися у скоєних злочинах.

Свого часу правозахисницьку боротьбу героя Великої Вітчизняної генерала Петра Григоренка проти існуючого тоталітарного режиму в СРСР було визнано злочинною. Всі його виступи – антирадянськими і наклепницькими. А його погляди – суспільно небезпечними. Ревнителі "вказівок згори", дипломовані професори й академіки вирішили долю одного з багатьох "дисидентів" 60-70-х років, надовго заховавши його від людей за непробивними мурами неправди.

Вперше П. Григоренка було оголошено психічно хворим 1964 року за антидержавну пропаґанду. На той час він був викладачем заснованої ним катедри кібернетики військової академії у Москві.

Вдруге генерала заарештовано у Ташкенті, де на конференції він виступив на захист прав кримських татар. Комісія психіятричної експертизи, очолювана професором Деденгофом, не визнала Петра Григоренка хворим.Тоді за неї це зробили інші медики – професори Сніжевський та Морозов – із Всесоюзного інституту психіятрії імені Сербського. Сфабрикований ними діягноз рішуче спростував 1971 року київський лікар-психіятр Семен Глузман (на той час він після закінчення Київського медінституту працював на Житомирщині). Молодий спеціяліст написав акт заочної експертизи психічного стану П. Григоренка, в якому визнав генерала здоровим, і надіслав той акт академікові А. Д. Сахарову. Документ було опубліковано за кордоном. Завдяки цьому "справа генерала" набула широкого розголосу, про неї заговорило зарубіжне радіо, і його змушені були випустити з 5-ї Московської міської психіятричної лікарні. Згодом він виїхав до Америки. Його одразу ж було позбавлено радянського громадянства, оголошено зрадником. А лікар С. Глузман був заарештований, за рішенням суду він одержав сім років таборів і три заслання. Багато поневірянь він зазнав у своєму житті за той воістину громадянський вчинок. На тому тернистому шляху немало зустрічав лікар-правдоборець невинних людей. І нині пригадує він, як 20 днів сидів в одній камері з поетом Василем Стусом.

Найкомпетентніші американські вчені-психіятри визнали генерала П. Григоренка здоровим. А на батьківщині він так і залишився психічно хворим і зрадником. Відірваний від рідної України, відомий правозахисник не скорився, як міг, і за кордоном боровся за справедливість. Так і не дочекавшись реабілітації,

помер 1983 року на чужині. Та залишилися написані ним і видані в США книжки "У підпіллі можуть жити лише пацюки", "Думки божевільного", "Вітер зустрічний".

Неодноразово дружина і син Петра Григоровича, які нині живуть у Нью-Йорку, зверталися з проханням переглянути "справу генерала Григоренка". І лише два роки тому за цю справу взялися співробітники Військової прокуратури СРСР, зокрема полковник юстиції М. Д. Капітанов. Було створено представницьку експертну комісію.

Вивчивши 29 томів "справи генерала", відеозаписи, фонограми огляду його американськими спеціялістами та багато інших матеріялів, комісія, очолювана санкт-петербурзьким професором Модестом Кабановим, наприкінці жовтня 1991 дійшла до висновку про безпідставність примусового дворазового ув'язнення П. Григоренка у психіятричній лікарні, оскільки він був цілком здоровий.

Як розповіла член комісії, кандидат медичних наук Ада Іванівна Коротенко, історія хвороби Петра Григоренка в цілому не описового, а констатуючого характеру. Наводяться, приміром, його конкретні, цілковито грамотні висловлювання і тут же подаються як... маячня. Спеціялісти з інституту імені Сербського у Москві вважали тоді, що реформаторські ідеї виникли у генерала раптово на тлі благополуччя, успішної кар'єри, та, отже, були не чим іншим, як симптомами хвороби. Проте це далеко не так. Ще на початку Великої Вітчизняної П. Григоренко критично висловлювався з приводу військової політики радянського командування і дій окремих воєначальників...

Упродовж багатьох років мужній генерал безневинно страждав, але не скорився. І от нарешті прийшло, хоч і запізніле, виправдання. Останнє слово у "справі генерала" скаже військова колегія Верховного суду.

Чи були покарані виконавці негласних розпоряджень КДБ, ті, хто переслідував його, фабрикуючи діагнози неіснуючої хвороби? Та й не лише його, а багатьох інших "рядових" людей? Чи покаялися вони у скоєному? На превеликий жаль, ні. І нині вони "процвітають". На підтвердження цього наведемо лише один парадоксальний факт. Академік Морозов зі спокійною совістю щодня приїздить "Чайкою" до Інституту імені Сербського у Москві (як почесний директор), де директором працює член експертної комісії, що займалася реабілітацією генерала Григоренка, проґресивний учений, професор Дмитрієва.

Небезпека вороття у минуле, коли за "інакомисліє" карали "божевіллям", сьогодні, здається, не загрожує. Проте, на думку психіятра, члена Незалежної Асоціяції психіятрів України С. Ф. Глузмана, щоб остаточно демонтувати соціяльний інститут надуживань у психіятрії, необхідно прийняти Закон про права людини, змінити підручники, за якими навчаються майбутні психіятри.

("Л У", 26. 12. 91.)

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ЛІТЕРАТУРНОЇ УКРАЇНИ"

Члени Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Канаді передали "Літаратурній Україні" в Києві 800.00 ам. дол.

Олександр Головко

ЯК ПОБУДУВАТИ ДЕМОКРАТИЧНУ ДЕРЖАВУ?

Для справжньої демократії на часі є створення сильної президентської влади з необхідною для її функціонування адміністративною командою, наявність демократично обраного парляменту, судової системи, прокуратури, розвинутих політичних партій і, нарешті, широкої мережі незалежних засобів масової інформації. На жаль, всі ці елементи демократичної влади нині у нас перебувають або у нерозвинутому стані, або відсутні взагалі, хоч початок зроблено йменуванням президентських представників у областях.

Ця тема справді пекуча для сучасного розвою українського політичного життя. Вона має величезне значення, оскільки проголошення незалежности України, заборона КПРС-КПУ на території республіки, останні результати референдуму значно змінили політичні орієнтири. Нова ситуація ставить питання руба вже не про руйнацію старої системи, а більшою мірою про побудову нової. Для справжньої демократії на часі є створення сильної президентської влади з необхідною для її функціонування адміністративної команди, наявність демократично обраного парляменту, судової системи, прокуратури, розвинутих політичних партій і, нарешті, широкої мережі незалежних засобів інформації. На жаль, всі ці елементи демократичної влади нині у нас перебувають або у нерозвинутому стані, або відсутні взагалі.

Розвиток політичного життя на Україні останніх років привчив нас до думки, яка фактично стала стереотипом, що всі, хто бореться проти комуністичної тоталітарної системи, належать до демократів. Проте задовго до 24 серпня практика засвідчила наявність у багатьох „демократів" зовсім недемократичних підходів до вирішення принципових питань. Часто арґументація була схожа на суто більшовицьку: або народ недостатньо політично підкутий, або перебуває ще під впливом партократів, тому ми краще за нього знаємо, що треба робити. Ступінь національної самосвідомости справді у різних реґіонах, у різних прошарках населення залишає бажати ліпшого. Та силові методи побудови демократії у недемократичній країні мають неґативні наслідки. За прикладами, на жаль, далеко ходити не треба – події у Грузії, в Модлові, в Чечні красномовні.

Дехто зі спостерігачів пов'язує прийняття Акту про незалежність України з провалом путчу у Москві. Помилковість такого підходу полягає у небаченні причинно-наслідкових зв'язків, що призвели влітку 1991 року до докорінного зламу у політичній ситуації в СРСР. На повний хід відбувалася руйнація імперських структур. І тут важливо пам'ятати, що саме розгляд питання про майбутній Союз у парляменті, заява його про неможливість створення нового об'єднання республік без врахування принципів, закладених у Декларацію про державний суверенітет, викликали гостру реакцію у Москві. Якщо уважно проаналізувати послідовність подачі матеріялів ДКНС у перший день путчу, то

згадаємо, що першим з документів заколотників була заява А. Лук'якова. В ній наголошувалося на тому, що останній проєкт договору, погоджений із Президентом СРСР, не залишив місця для союзних структур управління.

Серед них не останнє місце посідала КПРС. Нагадаю, що ще під час обговорення Конституції СРСР 1977 року від певних „кіл громадськости" надходили пропозиції, в яких пропонувалось зробити існуючі структури управління формально юридичними, тобто офіційно визнати всі партійні комітети державними органами влади. Тоді панівна верхівка не пішла на це. Горбачов, як відомо, змінив акцент державного реформування, посиливши радянські органи за рахунок переведення до них партійних працівників. Фактично відбувалася зміна вивісок. Розвитком такого посилення номенклятури стали постанови Верховної Ради УРСР про сумісництво постів голів Рад і відповідних ним виконкомів. Тому припинення діяльности, а згодом заборона компартії не знищила номенклятури, яка міцно осіла, спираючись на всю інфраструктуру влади, у Радах.

Інша частина апаратників, які лишались у партійних комітетах, були приречені історією втратити свої позиції і тому стали головною опорою путчу. Відзначимо, до речі, що діяльність Народної Ради щодо встановлення контактів із комуністами – керівниками підприємств дала позитивні наслідки.

Одне з найбільш складних питань, що постало перед сучасним народом на Україні, це – референдум 1 грудня. Радикал-демократи спершу дуже активно виступали проти нього, звинувачуючи у непродуманості його ідеї, яка була висловлена 24 серпня 1991 року академіком І. Юхновським. Не будемо робити закидів на адресу цих депутатів, мовляв, де вони були, коли ця пропозиція вносилась на розгляд сесії. Цікаво інше: як пов'язується такий підхід з їхньою ж тезою, що Акт про державну незалежність прийняли комуністи, щоб збудувати тоталітарну Україну.

Ясна річ, найважливіше було нині навіть не питання про те, чи бути, а чи ні Україні в Союзі. Проблема полягала в іншому: чи підтримує народ владу, яка будує незалежну українську державність.

І останнє. Зміна ситуації в парляменті, коли більша частина колишньої комуністичної фракції „239" саморозпустилась, а меншість поки що не спроможна посісти місце правлячого блоку, фактично паралізувала діяльність Верховної Ради. На жаль, в Україні не існує механізму розпуску парляменту, відкликання депутатів. Проте, на мою думку, 1 грудня чи пізніше, треба було б провести опитування населення по округах на довіру своїм депутатам.

Такі кроки, на мою думку, можуть відкрити умови для поступового створення демократичних інститутів влади на Україні, зміцнення її незалежности.

(„В. з У.", ч. 50, 91)

Фейлетон

Ро-Ко

НАЙКРАЩА ЗБРОЯ

Яка на світі найкраща зброя? Колись у війську співали, що піхота -- це корона всієї зброї. А тепер? Ядерна зброя -- це найкраща, бо все і всіх знищить по всіх боках фронту. Морська фльота, за яку Україна веде "мирні" змагання (наразі) не така приваблива, бо кому після морської хвороби до краси? Мабуть, тому моряки на суходолі такі войовничі, бо на морю їм море по коліна. І новий гетьман українського козацтва й голова безпартійної партії Руху Вячеслав Чорновіл це все політично відчув, заявляючи: Пощо нам Чорноморської фльоти? Хіба на брухт!?

То яка зброя в наш час найкраща? Я переконався, коли до Північної Америки загостили джети української воєнної повітряної фльоти. Ці літаки, стрункі, як виспортовані в гімнастиці дівчата. Помальовані синьо-жовтими кольорами -- аж серце защеміло від любови до незалежної неньки України.

Ці кольори, як зауважив один кмітливий чоловік, навіть добрі до бойової справности, бо українське небо синє, а лани жовті. Вони можуть літати по лінії небосхилу, й тоді гора злиється з синню неба, а долина з ланами пшениці й жодний ворог їх не зауважить. Правда, взимку треба б долішню частину фюзеляжу перемалювати на біло.

Джети МІҐ-29 можуть позмагатися з найкращими американськими джетами. На виставках українська залога здобувала перші місця в акробатичних змаганнях, як би їм це заздалегідь належалося. Джетами "вертіли свідерки" так швидко й багато разів, що від самого дивлення на них, світ закручувався. Літаки мають скорість від 0 до 2500 км і можуть пролетіти від одного краю України до другого.

Кільканадцятичленна команда -- літуни й обслуга -- самі офіцери. Наймолодший -- старший лейтенант, а найстарші рангою -- два полковники: Микола Коваль і Валерій Солошенко.

Вісті Комбатанта, ч. 4, 1992

Походять вони з різних областей України. Один з них гордо заявив, що він донецький козак з Коломиї (колись казали -- англік з Коломиї) -- його батько з Дніпропетровська, а мати з Коломиї.

Як заявив командир літаючої команди, полковник Микола Коваль, всі літаки стаціоновані в Україні служать вірно Україні. Тож не диво, що на зустрічі з пілотами кожний діяспорець, а особливо діяспорки хотіли з ними стати до світлини. Навіть мій приятель, той від політики, випняв свої груди, забуваючи за свої ревматичні кості, і став до світлини поміж двох полковників, а його лице засяяло, як повний місяченько. Щойно тепер, на старі ветеранські літа, зустрівшися з нашими літунами й набравши від них духовного захоплення, зрозумів я, чому була така популярна пісня серед дівчат: "Мамо, я льотчика люблю!"

Командир літунства України серед ветеранів

Під час показових виступів українських військових джетів, літуни й обслуга зустрілися з українською громадою в Торонті. На світлині зліва: майор Канадського літунства Василь Кирилюк, Лев Бабій -- голова Крайової Управи Братства дивізійників, полковник українських повітряних сил М. Коваль, д-р Василь Верига -- генеральний секретар СКВУ й член ГУ і КУ Братства дивізійників.

Спомини

Харон

АВЕРБАХ

Що давні лиходні не застрявають в пам'яті і що прикре пережите заходить мрякою, тоді, коли приємні хвилини яскравіють з часом і стають кращі, як були насправді, це відомий труїзм. То ж і не пригадую собі, щоб коло Мурнаву на баварських пасовиськах, де ми таборували кілька неділь під голим небом, падав колинебудь дощ, – ввесь час було соняшно, навіть весняні ночі, проспані під провізоричними шатрами, здаються тепер не холодні, хоч накритися не було чим. Ані денно один буханець хліба на вісім порожних шлунків враз із юшкою з зарізаних коней, що мали колись шляхетніше завдання у військовій службі, ніж сьогоднішнє прозаїчне – живити полонених, ані спроби їсти слимаки, – не ті шляхетні ескарґо, – а така собі посполита без домиків порода – тверді і несмачні, не виглядають тепер ані независно чи жорстоко.

Щоденні чутки "паролі" – твердять, що звільнення на днях, то ж утеча з табору, без огорожі з мінімальною охороною, хоч легка, та непотрібна, бо ось-ось Америка рушить проти Москви, а ми вже готові помагати; то ж послушні проводові чекаємо добрих новин. Про Ялту ніхто не чував.Ось і від'їзд до табору: для звільнення, – так каже "пароля". Та перші враження після прибуття до Авербаху (чи Ґрафенверу) і грубе трактування нам не ворожать нічого доброго. А ми між ними.

Примістили нас в XII-тій загороді-клітці ("кейдж" по-англійськи) у примітивних просторих бараках. Поверхові нари-прічі, в сінниках дещо соломи, але є коци. Обсипано нас чудотворним порошком ДДТ і щезли воші, що їх до цього часу ніяк не можна було позбутися старокрайовими методами.

Табір обведений колючими дротами, як і решта одинадцять кліток одна від одної. На вежах за дротами охорона з кулеметами, переважно чорні. Є готова лятрина, близько зовнішніх дротів, місце, що виявилося згодом не дуже безпечним, бо нашим опікунам на вежах видалося, що оце хтось тікає, або щоб таки "для спорту" підстрелили бідолаху, що перебув воєнне лихоліття, а накінець утопився в лятрині. Трапилось також, що стріляючи ось так собі для розваги по бараках, застрелено заснулого на нарах. Щойно рано, на щоденній перевірці, виявилася трагедія. Та не пригадую собі, щоб було якесь слідство; зрештою, одного воєнного злочинця менше, то ж і добре так.

Пройшло літо. Безділля. Не зважаючи на ізоляцію – без часописів, радія чи пошти, – дійшли вістки, що якась атомова бомба покінчила війну з Японією. Та в нас ситуація без змін. З голоду ніхто не вмер, але недоживлення помітне. Почалася робота в лісі і нагода дістати додатково півлітри зупи, – але густої, – і часом дещо з недоїджених полуденків американських вояків – нашої охорони, – якщо вони їх не викинули й не розтоптали, що траплялося часто також із

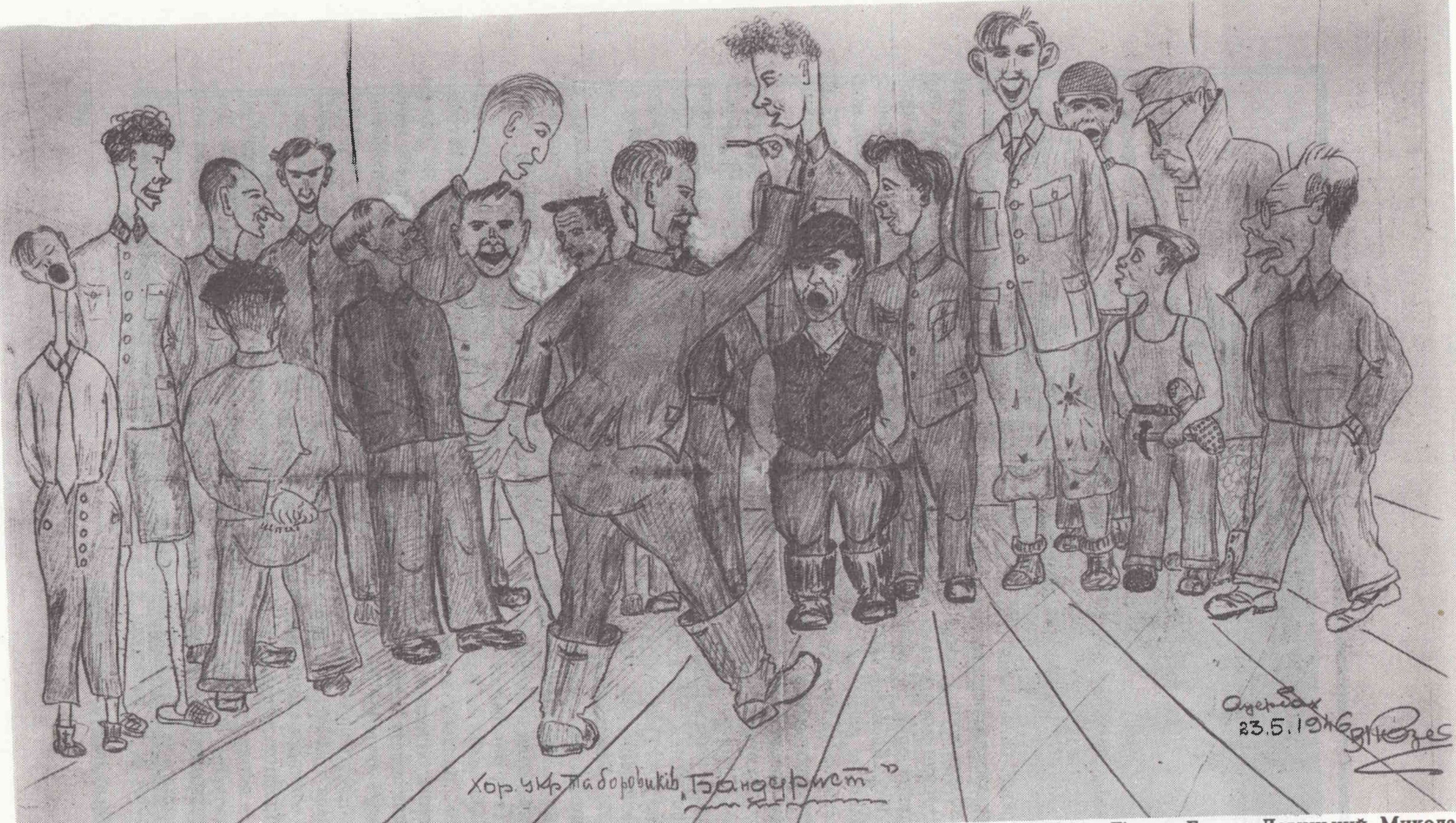

Карикатура хору "Бандурист" у полоні в Авербаху: зліва: Вс. Шпитковський, Юрій Овчаренко, Петро Гінчак, Богдан Левицький, Микола Коваль, О. Смаль, Роман Тимкевич, Олесь Пришляк (перед Тимкевичом), Степан Гуляк, Юра Гнатюк (диригент), нерозпізнаний (заслонений Гнатюком), Дмитро Пилипів, Іван Капчак (перед Пилиповим), Евген Шипайло, Олекса Горбач, Шеремета, Роман Хаджай, нерозпізнаний (перед Хаджаєм), Володимир Козак (карикатурист – брат Едварда-Еко). (Справлена світлина з ч. 3, 1992, ст. 78.)

недокурками, яких ціна була неабияка. Це безсердечне нищення дарів на наших очах виглядало тоді як каригідний злочин.

Мені припало вантаження в чвірку. Це було краще, ніж ручне пиляння соснових колод чи обрубування гиляк, бо відпочинок у перервах між від'їздом і приїздом вантажних авт довгий, а це важне, бо сили небагато.

Пересічно 16 вантажних авт, яких 50 тонн палива, – наша група заготовляла денно. Користали з нашої праці табори біженців, про що ми довідалися згодом. Часом вдалось дістати моторової оливи до каганця, що жахливо коптів, лишаючи саджу в ніздрях і на легенях тих, що близько сиділи, що й відкашляти не було легко.

Надійшла зима. Чергування коло печі, в яку раз-у-раз треба підкидати дрова, щоб сяк-так тримати тепло в бараку. Харч скупий, одноманітний. Восени траплялося ще, хоч рідко, що приходив приділ харчів у формі польових раціонів, на які американське військо дивилося з погордою, а для нас це була небувала атракція й люксус. Були й цигарки. Але важливим було й те, що т. зв. "К" пакети були ущільнені парафіною-воском, з якого споряджувано щось ніби свічку (ця вже не коптіла); з її світла користали бріджисти, до яких належав усе доброї думки меценас, все спокійний з енігматичною усмішкою доктор, ентузіяст бріджа Славко, що задумував видати підручник тої гри, і я. Нікому решта світло не було потрібне, хіба нашому голові бараку, поручникові, що ніколи не дармував, вивчав англійську мову, збираючи слівця з клаптиків часописів чи з чого небудь, де було б щось по-англійськи. Для його вартісних і інтересних гутірок- лекцій, на жаль, всього кілька, ілюмінація каганця чи свічки була зайва.

Кожен по-свойому сходить з ума – вислів народнього філософа. Явище не рідкісне у нашій ситуації. Ці умови недомагань, може, не аж до того ступеня поступили, щоб завести прямо на Кульпарків, але так злегка; на це є дуже влучний, але нецензурний вислів. Ось один весь час порпається у своїх "скарбах", другий сидить день-вдень на нарах, баламкаючи ногами і приговорюючи сам до себе, третій нарізує ножиком дерев'яні патички, ще інший лежить горілиць чи сидить непорушно, щойно денна роздача харчів розбудить його з кататонії. Щоб відрізнятися, дехто запускає бороду. Це не для мене, бо заросту маю, як і в моїх пращурів з Криму, то ж для відрізнення незашнуровую черевиків, – зрештою це непотрібна витрата енерґії. Постановив зашнурувати вже аж на волі.

Зорганізувався хор під проводом досвідченого дириґента. Він з пам'яті відтворював партитури. Співаємо несогірше. Навіть завдяки забігам нашого невтомного поручника нав'язалися контакти і на дозвіл на відвідини між загородами, то ж співаємо і для німців. Стою в хорі позаду, щоб не видно було незашнурованих черевиків і шнурівок, що валяються по землі. Здається, що через те охрестив мене Махном наш поручник, хоч до отаманства я не мав і не маю жодних аспірацій, але протест чи опозиція задля урізноманітнення атмосфери виглядали тоді раціональними й на часі; щось в роді "арс ґратіа артіс".

В сусідстві, по середині табору, далеко від зовнішніх дротів є загорода генералів. З ними ніхто не має жодних зв'язків. Їхні приміщення з віддалі виглядають комфортово. Малі барачки з вікнами, певне, є в них і туалетні приміщення, не так як у нашій стодолі. Та якось дивно, може і бентежно, дивитися на тих з червоними смужками на штанах, як вилизують каністри. Але голод то великий пан.

З весною вимінна торгівля вже майже вигасла. Все, що мало якунебудь вартість, вже проїджено або прокурено. Дивним збігом обставин, так як наші батьки з австрійської армії 30 років тому попали в російський полон, були разом, також мій кузен і я сидимо тут разом за дротами. До аналогії належить також, що його батько був фельдкуратом, а він же ж богослов, та ситуація наша далеко не та, що наших батьків. Царський уряд, додержуючися тодішньої воєнної конвенції, кормив їх так само як своє військо і платив золотом їм їхню платню. Мій кузен докоряє мені, що я зволікаю з виміною свойого пам'яткового годинника, на ті часи доброго – "на каменях". Якось я видержав спокусу кількадесятків цигарок і двох буханців хліба, бо вважав, що це не рятунок, тільки як тимчасове задоволення чи насолода заспокоювати голод. Арістотелеве діктум, що найбільшою насолодою є навчання, правдоподібно звучало б дещо інакше, як би він довший час жив у голоді.

Підноситься настрій і росте надія на краще, як поза дротами з'явиться хтось рідний чи приятель. Розмови однак неможливі, бо сторожа відганяє: от кілька слів, адреса – і все, але й це добре. Про передачі їхні для нас, і якщо були які, якось нічого не лишилося у пам'яті.

Минув уже рік. Вістки, що десь уже почалося звільнення, доходять до нас, то ж виглядає, що вже недовго, як прийде черга й до нас. Літом перевозять до Реґенсбурґу. Почалися особисті переслухання, перегляд якихось там документів чи списків приділювання й вимахування пістолею перед носом. Врешті – цей довго очікуваний папірець і по 14 місяцях я врешті зашнурував черевики.

* *
*

Степан Ганас

ЯК Я СЛУЖИВ В ПОЛЬСЬКОМУ ВІЙСЬКУ

Маю цікавий документ часу: військову книжечку ("засьвядченьє войскове"). Видана: ПКУ ("Повятова Коменда Узупелнєнь") у Львові 19 вересня 1935 р. Згадана книжечка має 16 сторінок. Перша сторінка: назва ПКУ і місцевість – Львів. Далі моє прізвище, адреса, релігія і національність – очевидно "руська". Будучи студентом права, я став до військової бранки 29–го травня 1933 року. Дістав категорію "А" – цебто здібним до військової служби. Тому, що студенти мали право на відстрочення військової служби аж до часу закінчення студій, я дістав згадане відстрочення.

Зараз після закінчення студій, я зголосився знову до тої самої ПКУ у Львові. Хотів знати, чи й коли евентуально мене покличуть до війська. Прийняв мене старшина, комендант Яржембінський. На моє запитання, як справа моєї евентуальної служби, він сказав: "Чи пану так залєжи на службє войсковей?" Я йому відповів: "Залежить, чи ні, але я хочу знати, на чому стою". До двох тижнів я отримав від згаданої команди військову книжечку з анотацією: "Побрани пржез Комісієн Поборовон 29–го мая 1933 р. зостал прженесьони до резерви без одбиваня служби чиннеі з дня 19.9.1939 р. на подставє розказу... (підпис коменданта)".

Цей випадок кидає світло на політику поляків. Признали мене здібним до військової служби. Як студент і опісля людина з університетською освітою, я мав право до офіцерської школи, т.зв. "підхорунжівки". Щоби до того не допустити, мене перенесли до резерви. Але на цьому ще не кінець. Десь в другій половині тридцятих років польський уряд видав розпорядження, що ті особи, які не відбули військової служби, мусять виконати т.зв. міську військову службу фізичною працею.

Це і мене зловило. Восени 1937 р. я мав до вибору: Тиждень фізичної праці на шосе (гостинці) або звожування піску з недалекого села Туркотин (Перемишлянського повіту) на шосе Львів–Золочів. Я вибрав останнє.

Дістав від батька коні і віз. Тоді через два дні раненько я їздив до згаданого села по пісок. Мусів їхати через село Куровичі попри станицю поліції. На місці біля пісковні ждав на мене наш візник. Він скоро поміг мені насипати на віз піску і я вертався знову попри дім поліції на шосе. Ввечері другого дня дорожник мав відібрати звезений пісок і посвідчити, що я виконав свій обов'язок. До речі: Цей дорожник був із сусіднього села – ніби поляк, але фактично латинник, добрий парохіянин мого батька.

Моя праця для війська закінчилася весело. Ми скинули останню порцію піску. Зробили т.зв. "призму". Мій дорожник побачив, що призма замала і треба би було ще раз їхати по пісок. Він взяв від мене коні. Завернув воза і з великою силою переїхав через зроблену призму. Тоді сказав: "А най то шляк трафить! Я відібрав правильну призму піску, але хтось її розвалив. Я за те не відповідаю".

Зараз після цього на моїй військовій книжечці появилася записка–потвердження управи збірної громади в Куровичах про те, що я відбув обов'язок місної військової служби звезння піску через два дні. Цей випадок, це ще одне із польських митарств: пониження і використання українців – ніби польських громадян, але громадян третьої кляси.

Вісті Комбатанта, ч. 4, 1992

Роман Колісник

ПОЛОН

РЕҐЕНСБУРҐ

В липні 1946 року нас перевезено до табору полонених у Реґенсбурзі. Тут неподалік був теж український табір ДП. До нас став приходити священик з цього табору й приносити вісті та листи від рідних і знайомих, хто їх мав; приходили й рідні та приносили передачі і книжки.

Приходили відправляти Богослужби отці з цивільного табору переселенців: Кашубинський, Джулинський, Іван Гриньох, що вирізнявся вишуканою мовою у своїх проповідях. Отець Джулинський став ще й "листоношею", хоч скаржився, що має викиди сумління, бо американцеві на брамі заявляє, що нічого забороненого не несе під рясою.

Влітку звільнили всіх до ранґи десятника ("унтрештурмфюрера") включно. Три підстаршини залишилися в таборі: ще з польської армії старший десятник Співак, Філько Коницький і Роман Тицький – випускники адміністративної старшинської школи, яким усім чомусь не дали старшинських ступенів, які їм належалися, а признали якусь дивовижну ранґу Oberscharfuehrer Reserve Fuereranwaerter (старшинський аспірант резерви).

Співак мав незвичайно великого носа, а спереду не мав зубів, що не перешкоджало йому часто сміятися. Він читав Біблію й мав при цьому "викиди совісти":

– Що не відкрию книгу, то все якась чужоложна історія, – повторяв Співак, широко сміючись своїм беззубим ротом.

Любив він розповідати власні "чужоложні історії" зі своєї молодости.

Малого росту проворний Філько завжди щось промишляв. Він став посередником у торгівлі порнографічними знімками поміж доставцями – польськими "цюлями"-вартовими й відборцями – молодими американськими вояками. Комплект 10 знімок коштував 180 райхсмарок.

Звільнено тоді сотника Малецького й "Майорка".

Мирослав Малецький був перекладачем при допитах полонених при процедурі звільнювання. Американець, який "прибивав печатку" на звільнення, один раз зацікавився особою свого перекладача.

– Хто ви? – питає американець.

– Я сотник Української Національної Армії, якої командувачем був генерал Шандрук, – відповідає Малецький, думаючи перейти на іншу тему.

– А маєте якісь папери? – питається американець з більшим зацікавленням.

– Маю, – каже Малецький і другим разом приніс посвідку із штабу УНА.

– А маєте значок під пахвою? – оглянувши документ, допитується американець.

– Не маю, – відповідає Малецький, бо його таки не мав.

– То піднесіть руки догори!

Малецький, одягнений у піджак, так, як йому наказав американець, підносить обі руки.

– Окей! – американець прибиває печатку на документі звільнення. – Ти вільний!

У серпні, як на глум, залишилося у таборі щось тридцять.

Звільненим видавали теж посвідки на суму долярів, які полоненому згідно з Женевськими конвенціями належалися, за його працю чи час сидіння. Ці доляри можна було виміняти після звільнення в німецьких банках на марки. За офіційною тарифою це була мізерна сума.

Юрко К. думав, що "перехитрить" американців, і затримав свою асиґнацію на 140 долярів. Думав інкасувати її в доляри, коли приїде до Америки. На жаль, перехитрився, бо посвідчення вже було перестаріле, як він прибув до США.

Тут тепер ми мали досить місця, бо бараків було доволі, ми вибирали собі вигідні місця і знову "парувалися", тобто приміщувалися по двох в одному куті, щоб легше було "господарити" й пильнувати свого "майна".

Були такі, які спряглися на постійно, як от: Любко Білик з Владзьом Зуляком, Олесь Горбач з Юрою Гнатюком, "Принц" Ґеньо Шипайло із своїм кузеном Мироньом Шарком, що був добрим організатором і знаменитим декляматором. Він був високий, худощавий і завжди "голодний" – з'їдав усе, що давали й не відмовлявся від додаткового харчу від будь-кого.

Я не підбирав собі нікого, але в один час "спарувався" з "Хмілем"-Хмільовським, який, через будову свого лиця, завжди мав усміхнену міну, як тільки відчиняв рота.

Хоч малого росту, він був широкоплечий, м'язистий.

– Я був би найпристійніший мужчина на світі, якби мав трохи довші ноги, – жартував часто.

Він любив гімнастику.

– Я в гімназії робив сальто мортале, – не забував при нагоді похвалитися.

Любив він теж "пописатися" перед іншими, і так один раз його один такий "попис" малощо не скінчився трагічно.

Втік до Німеччини при першому приході більшовиків до Галичини, працював в Берліні.

– Одної неділі пішов я на міський басейн купатися. Був там і трамплін з однометрівкою, триметрівкою і високою десятиметрівкою до стрибків у воду, – почав свою розповідь "Хміль".

– Я не відривав очей від гарних дівчат, як вони граціозно стрибали й пірнали у воду. "А чому б мені не показати їм, як я вмію, – сказав я собі, – хоч ще в житті не стрибав з трампліну".

– Сказав і зробив. Спочатку спробував з однометрівки. Не зле пішло. Як так добре, то я відразу поліз на найвищу. Прийшлося дещо в черзі між дівчатами почекати на сходах. Як вийшов нагору й глянув на воду, – та ж то так високо... Уже й не рад, що тут опинився, але що зробиш? За мною черґа, а передо мною уже нікого нема.

– Зібравши всю свою увагу й відвагу в один вузол, розбігаюся і в останньому моменті рішаюся зробити сальто мортале, яке вже не раз виконував, але не так звисока в повітрі.

– Скільки я разів обернувся, не тямлю, але напевно рекордове число, і впав на воду – плечима, замість головою. Ледве виплив на поверхню води й виліз з басейну. З великим трудом доплентався до лежака й пролежав так до самого вечора.

– Кажуть: "Не знаєш броду, не лізь в воду", – закінчив приповідкою.

Кожний тоді якось старався роздобути цивільний одяг, а що це без зовнішньої допомоги було неможливо, то ми шили собі "цивільні" костюми з синіх німецьких літунських мундирів. Я вшив собі такі штани, мав пофарбовану на чорно американську військову вітрівку й десь натрапив на німецьку військову шинелю, підшиту зі споду крілячими шкірками. Правда ці "крілики" лінилися і по своїй смерті, але я чомусь думав, що це буде захист для мене від холодної зими. І не помилився, бо на волі заніс її до кравця, щоб цей "плащ" "перемоделювати" й так відзимував дві зими в Німеччині.

Я тут теж "підбирав" собі черевики до цивілля, тобто якось вдалося мені дістати американські військові вихідні черевики, жовті, які я ґлянсував і тримав чисто. Правда, зауважив я, що лівий черевик був якийсь інакший від правого й дещо більший, але це можна було зауважити тільки згори, а збоку, ледве чи хто запримітить. І хоч я любив грати копаний м'яч, я мав тільки одну пару черевиків і не міг заризикувати їх розбити, тому був тільки глядачем на матчах.

Тут теж долучили до нас двох студентів медицини, які зголосилися до Дивізії, але їх післано в університет кінчати студії. Тепер вони були з нами. Один з них був запеклим футболістом і коли я побачив його, як він ганявся за мячем на футбольній площі, як завзято копав мяч, мені щось стало підозріло. Я прийшов до бараку й не застав своїх "вихідних" черевиків під своїм ліжком. Приходить цей футболіст і несе мої черевики. Пояснює мені, що він "позичив" собі мої черевики, бо дуже любить грати в футбол.

– А чому ви у своїх не грали?, – питаюся я лютий.

– Бо моїх черевиків шкода, – відповідає він, підсміхуючися.

Що я мав робити? Відтоді я взував свої черевики за всяких умов, хоч можна було ходити в дерев'яних босоніжках чи просто босому.

Ми займали цілий великий барак, який лежав недалеко таборової огорожі. Комусь прийшло на думку: чому б не вийти на волю попід дріт? І так почалася нова акція копання каналу попід дріт.

Плянування й робота біля копання тунелю належали до делікатної технічно-секретної акції. Треба було постаратися про вентиляцію, про електричне освітлення, про знаряддя до копання, про вивожування піску, про розсипування піску, щоб ніхто з адміністрації табору не завважив. Ролі були поділені, працювали "шахтарі" на зміни, розсипували пісок під бараком, а коли вже не було там місця, то виносили його на стрих.

І як тільки канал зблизився, за обрахунком "інженерів", до плоту, нас несподівано "на вагони посадили" і повезли до табору в Дармштадті. Цілий поїзд німців, а між ними й Отто Скорцені, офіцер Гітлера для спеціяльних доручень, той Скорцені, котрий викрав Муссоліні з англійського ув'язнення в Італії. Його звільнив Нюрберський трибунал, бо, сказано: не можна судити людину за її геройські діла.

– Одного дня викликали Скорцені до канцелярії CIC. Присутні були свідками незвичайної сцени. Коли ввійшов Скорцені, урядовець CIA здивовано

оглянув його, а Скорцені на урядовця. Полонений і американець кинулися в обійми. Вони колеґи з студентських часів у Ґраці перед війною. Той виїхав до США в 1937 році, і щойно в 1946 році вони знову зустрілися в таких обставинах; – так розповідав нам сотник Бойцун, довідавшися, що Скорцені в нашому поїзді.

Цілий поїзд стерегли американці й поляки. По дорозі було чути черги з їх автоматів, так, мабуть, для постраху. А вагон із Скорцені спеціяльно охороняли.

У нашому вагоні групка непосидюх не хотіла далі їхати. Вони між собою напошепки домовлялися, якби втекти з вагону. Почали різати підлогу у вагоні. Але успіху не було, бо мала ручна пилка не надавалася різати тверду дошку в підлозі. Та й вискакувати через таку діру треба було б тільки під час зупинки поїзду.

Так вони мучилися до пізньої ночі, аж врешті Владзьо Зуляк підповз до дверей вагону й попробував, чи вони з-зовні замкнені. Ні, двері відчинилися під тиском його руки. Він врадувано кличе своїх товаришів до дверей, відчинив дещо і на закруті, як поїзд сповільнив хід, один за одним вискакують на волю... Любко Білик, Федь Климів, Владзьо Зуляк, Ґенцьо Коваль і Ярема Луців. Я на мить застановляюся: "Стрибати мені за ними?" Але це тільки мить. Я не маю ні цивільного одягу, ні документів, ні ніякого знайомого на волі. А поїзд стукоче скоріше. Вони вже далеко від нас, вже запізно стрибати, навіть якби рішився. Вранці решта пробуджується. Дехто сердиться, що "проспав свою волю", інші мовчать, як я. Може, дехто й "проспав", може дехто й чув, так як я, але не відважився чи не міг вискочити. А де вони? Вони вже в іншому світі. Насправді американці за ними й не шукали; пощо їм такими малими справами займатися. І всі п'ять втікачів починали своє нове життя під прибраними прізвищами. А пізніше повернулися до своїх попередніх, до яких були привикли змалку, хоч мали й неприємності та трудноші на вибраній волі.

ДАРМШТАДТ

У таборі в Дармштадті нас "не очікували" і не прийняли, і ми знову повернулися до табору в Реґенсбурзі. Через кілька днів ми знову в поїзді, знову їдемо до Дармштадту. Тепер вже провіряють, чи замкнені всі двері вагонів, пильніше нас стережуть. Тепер вже немає другої нагоди для "пізніх Іванів". Їдемо до табору інтернованих, бо від 1 липня 1946 року всіх полонених, яких не звільнено, тобто старшин і підстаршин від старшого десятника, переводять на статус інтернованих. З нами везуть інших чужинців, між ними й австрійців, яких тепер в Німеччині вважають "чужинцями". В Дармштадті відкриваються двері нашого товарового вагону й чуємо голос: "Виходити й брати суп!" (Його нам видавав на станції Червоний Хрест). Хто нас просив? – У власній особі – Скорцені, щоб у такий спосіб поґратулювати нам за втечу наших п'ятьох товаришів.

Табір у соснових лісах під Дармштадтом розташований на велетенській рівній площі (стояло в ньому кілька будинків, а інтерновані жили у великих шатрах – по 6-8 осіб. В шатрі довкруги стін стояли ліжка, а посередині була піч, опалювана дровами, що їх треба було нам вифасовувати у круглих бальках, і самим різати. Роїлося в таборі, як під вавилонською вежею. Були в ньому еспанці, французи, голляндці, норвежці, балти, фінляндці, угорці, японці, турки, навіть американці.

Тут ми зустріли іншу українську групу, а між ними д-ра Макарушку й дивізійного лікаря Нижанківського. Любомир Макарушка був послом до Польського сейму, коли творилася дивізія, став членом Військової управи й був відповідальний за старшинські кадри, згодом зголосився до дивізії, читав нам лекції "світоглядового виховання" у старшинській школі, а під кінець служив у штабі дивізії, у відділі VI-му, тобто відділі духовної опіки чи, краще сказавши, пропаґанди.

Коли прийшов до Дивізії генерал Павло Шандрук, Макарушка долучився до його штабу й з ним відступив на захід. Але хтось із земляків доніс американцям і тепер він у таборі інтернованих.

Був тут інтернований єпископ Палладій (Видибіда-Руденко) із своєю радою. Їх сюди запроторили на донос німця, власника зареквірованої віллі біля Пассаву, бо владика мав "офіційне" призначення від німецької влади на квартиру в Німеччині, евакуювавшися з Кракова. А раз мав хтось таку посвідку, мусив бути колярбонтом. Були тут і деякі люди з т. зв. "штабу Розенберґа", тобто ті, які працювали в якійсь бібліотеці чи інституті, що щось мали спільного з німецькою окупаційною владою в Україні.

Між тими двома групами були науковці й професори, але вони були "змішалися" з росіянами й, як мені виглядало, говорили здебільша російською мовою. Отже, наш приїзд заколотив до деякої міри встановлений спокій. Це вже виявилося при перших наших зустрічах. Коли ми прийшли на Службу Божу, хор співав "Ґаспаді памілуй". Ми, очевидно, влилися у хор і заглушили "Ґаспаді памілуй" своїм галицьким "Господи помилуй". Не всім такий наш спів подобався, але через деякий час почали й до цього привикати, хоч дехто "дипломатично" до кінця не "опридѣлявся".

Був тут і українець-еміґрант з Франції, який воював проти німців, а коли попав у полон, на інтервенцію берлінських українців, став у 1942 році перекладачем для українських робітників. Після війни його пізнав якийсь поляк-робітник і американці повибивали йому зуби й замкнули в табір.

Був тут і львівський батяр Юзьо. Як він попав сюди і завіщо, ніхто від нього не довідався, але він приніс сюди зі Львова свої звичаї і методи, а особливо надокучливість. Надокучав він найбільше Макарушці, і він був нам "невимовно вдячний", як казав, що ми приїхали, й Юзьо дасть йому, Макарушці, трохи спокою. А Юзьова метода діяння була однакова кожного дня: він ніколи нічого не мав, а найбільше хотів курити. Тому вранці він приходив до одного з наших шатер, вибирав собі жертву, сідав на її ліжку й починав своїм львівським жарґоном розповідати про свою українську діяльність у Львові. Багато він не мав про що розповідати й тому починав співати українські пісні. Після такого "концерту" питався, чи той має цигарку. Очевидно, він знав, вже з коротких спостеріганъ, хто "має м'яке серце" і цигарки, то й до таких підходив. Виманивши цигарку, він "великодушно" розламував її на дві половинки й одною частував свого "жертводавця".

Були у тому таборі ще й більші "риби", а між ними один турок, з турецької амбасади, котрий ніколи не мав на собі навіть штанів, а ходив тільки в сорочці і кальсонах. Він ніяк не міг витримувати голоду й увесь свій одяг вимінював за харчі. Що ж, американці знову йому видавали одяг, а він знову його вимінював.

Розповідав залюбки про свою працю, про арабський світ, про гареми й жінок. Чекав нетерпеливо на виїзд до Туреччини, але американці мали час, не поспішали.

Був тут і шеф протоколу німецького уряду з Берліну. Він навіть мав для нас доповідь про свою роботу й зустрічі з Молотовим та Ріббентроппом.

Шефом таборової канцелярії в Дарштадті був принц фон Неней (або подібне прізвище), колись велика партійна шишка 3-го райху. В 1943 році його запроторили до концентраку, а тепер він шефом канцелярії в новому концентраці...

Харчів ми мали доволі, бо нас залишилася мала група, й нами тепер опікувалися, крім рідних, Українська Санітарно-харитативна Служба. Тому багато з нас не їли зупи з солодкої бараболі (ям), і одним з наших постійних "кастомерів" був брат міністра пропаґанди Гітлера – Ґеббельс. Він виглядом був дуже подібний на свого брата. Він кожного дня забирав їдунки й приносив назад порожні й дуже старанно вимиті.

Невід'ємною частиною кожного таборового життя, американського демократичного чи радянського диктаторського, чи інших систем посередині, є допити. Очевидно, різниця велика, хоч би з огляду на довгу політичну практику поборювання "українського буржуазного націоналізму" (для більшовицьких органів іншого "буржуазного націоналізму", наприклад, російського, не існує). Дармштадт не вийняток щодо допитів.

Українець на всіх допитах мусить бути дуже обережний навіть перед "наївними" американцями. Він іґнорантному американському "сіайейникові" мусить так відповідати, щоб не заплямити доброго імені українця, щоб пропаґувати українську справу і щоб пам'ятати про свою особисту справу. Це не так легко, як здається, а ще в той затьмарений повоєнний час. Такий допит записав сотник Бойцун у Дармштадті.

– Приходжу. Запитання: ім'я і прізвище, вік, місце народження, ступінь, в якій частині служив, яке було озброєння моєї сотні? – На всі запитання відповідаю.

– Знаєте такого-то (ім'ярек) старшину? – запитує несподівано.

– Знаю, – кажу.

– А де він тепер?

– Не знаю, бо сиджу тут, а його між нами нема.

Допитувач знову дивиться у папери.

– А хто був такий Пітер Люра? – знову питається.

Що за лихо, думаю собі, про кого ж він питає? Ооо, прояснилося мені в голові, це напевно Петлюра!

– Це голова українського уряду під час наших визвольних воєн, – пояснюю, – замордований у травні 1926 року в Парижі.

І мало що не сказав : "євреєм Шварцбаротом". Але вкусився за язик, бо урядовець міг сам бути єврейського походження.

У цьому таборі німці зорганізували життя, якби жили в якомусь місті на волі: були тут різні установи, був і "університет", в якому викладали різні дисципліни, але нас не хотіли були вписати, кажучи, що семестр уже почався.

Тут Ортинський знову чувся у своєму сосі – ходив усюди, знайомився з німцями й іншими, організував для нас доповіді, розвідував про все і вся.

Був у таборі один професор з "штабу" Розенберґа, міністра для окупованих східніх земель в уряді 3-го райху, – Кулішов, а насправді колись Куліш. Кулішов проводив курсом спортивного масажу, на який і я записався. Там учив, як треба

масувати людське тіло – завжди напрямом допливу крови до серця, а не навпаки, показував, як масувати лице, щоб затримати його якнайдовше молодим. Я навіть вивіз на волю одну рецепту на якусь масажну масть чи порошок – ануж когось прийдеться "помасувати".

Кулішов розказував, як він учив у Харкові енкаведистів спорту й боротьби навкулачки. Одного недільного післяполудня приїхали до нього автомашиною, щоб він щось їм вияснив на Холодній горі. Відразу за брамою його добре "вимасували" кулаками в лице його ж таки курсанти...

Вперше я довідався, що є професори-спеціялісти від фізкультури, які досліджують людське тіло перед і під час змагань. Таким спеціялістом був Кулішов. Тому перед кожними змаганнями треба робити зарядку, щоб процес розпаду білка в тілі був повний під час змагань, бо він, білок, вможливлює негайний успіх. Перед важливою функцією цей процес відбувається автоматично, наприклад, в артистів перед їхнім виступом, що вони називають "тремою" – великий артист завжди має трему перед виступом, а малий – як йому вийде. Тоді я навіть почав уважати себе людиною, яка має завдатки бути великою, бо в мене часто появляється трема. Роздумуючи на цим феноменом, я побачив другий бік медалі, що зловіщо підказувала мені: "Та твоя трема постає внаслідок страху, а не великости".

Часом ходили ми до кіна. Я вперше дивився на американський фільм. Була то історія фраку, який приносив щастя кожному, хто його одягав. (Якби мені такого фрака дістати? – гадав я собі після фільму).

Таборовий театр за нашого побуту ставив оперетку "Весела вдовичка", з виключно чоловічим виконанням роль. Постановка вдалася, особливо ефективними були "жіночі" голоси. Симфонічна оркестра, під дириґентурою концертмайстра з Угорщини давала успішні концерти. Несподівано й мені усміхнулася мистецька муза й дала нагоду збирати гучні оплески із сцени. Прийшло це простіше, ніж звільнення з табору.

Осінь насунулася нудьгою сірих днів у сірих шатрах, за сірими дротами. Мов крізь сон, пускаючи кільця диму на своєму ліжку, я чую – котрий вже раз – оповідання про фронтові бої, і вже після вступних речень ніг би докінчити цю історію. До нашого шатра зайшов Юра Гнатюк. Він уже не має свого хору, то мусить коротати свої дні, як ми усі. Він прямує до мене.

– Організується інтернаціональний фестиваль пісні, – каже. – Нас теж запросили до участи. Знаєш, у нас випробуваних співаків мало.

Я помахую головою і думаю, як його підтримати на дусі.

– Будеш співати з нами? – питається. – Я збираю всіх, хто не "фіш".

Спочатку я дивувався, де він мене приділить, та він прямо поставив мене між перших тенорів. Не тому, що в мене був високий голос – мій голос можна було "приділювати" до якоїбудь партії – а тому, що тенорів було дуже мало.

Прийшов день нашого виступу. Ми військовим кроком виходимо на сцену. Гнатюк схилив голову перед публікою і обернувся лицем до нашої жменьки. Роздав голоси, підморгнув і замахав руками: "Брум-брум, брум-брум, О-ой видно селооо... Ха-ха-ха-ха..." Дириґент своїм універсальним голосом скаче від других тенорів через другі баси до перших, і де треба, допомагає, "підтягаючи", і весь час підморгує. Я не знав, чому він так підморгує, аж під кінець пісні я нагадав собі, що він нам казав, що замало співати пісню, але треба ще мімікою віддавати зміст

пісні, а я на першому своєму виступі про це забув.Та ми вже скінчили першу пісню. В залі чується буря оплесків.

Гнатюк повернувся до публіки, знову хилить голову. Але я був незадоволений, що в такій веселій пісні забув сміятися. "Але хіба в полоні можна радіти?" – потішав я себе.

На роздумування нема часу. Диригент обернувся до нас, роздав голоси і замахав руками, немов хотів настрашити нас і видобути з кожного "останній" талант: "Засяяло сонце золоте-е..." І далі: "Ко-за-че- мо-ло-дий- ло-дий" – переплітаються голоси в марші, а ще далі мені все переплелось, і я тільки відчиняв і замикав рота до такту, вдаючи, що співаю, де не знав, як "тягнути", і тільки підсилював своїм голосом пісню, де знав напевно, що не пошкоджу справі доброго йменння нашої славної пісні. "Іди!!!" – увірвав енергійним рухом Гнатюк.

Оплески шаліли в залі, як стихія в степу. Гнатюк обернувся до залі, похилив голову і опустив змахані руки. Я тепер був більше задоволений, бо бодай добре "відіграв" свою ролю. Гнатюк знову обернувся до нас і підморгнув. Значить, добре йде. Я засміявся тихцем.

"Гей, гей, гей, підемо до діброви..." – рознісся голос по залі. Диреґент відвернувся від нас і затягнув сольо: "Чудові, гарні пісеньки...". А його пальці позаду його спини ворушаться, мов мацальці восьминоги, дириґуючи нашим співом, що мав наслідувати пташок в лісі.

"Гей, гей, гей..." – повільно стихає пісня і щезає в найдальшому кутку.

Оплески не втихають. З чола Гнатюка ллеться остання крапля поту, але він задоволений, робить низький, довгий поклін подяки перед залею. Заля гуде: "Біс, біс, біс!..." – і стихає... "Чи є в світі, де царівна...", "Гандзя рибка...", "Гандзя молодичка".

Ще один довжелезний оплеск, і ми військовим кроком сходимо зі сцени. Хоч оплески не втихають, більше не співаємо, бо наш репертуар вичерпався.

Очевидно, здобуваємо перше місце у фестивалі.

Тут можна було навіть піти на працю. Кубашевський пішов на роботу до автомобільного верстату, а за ним і Стах Музичка, Герасимович працював на пошті, де німці провіряли посилки й "витрясали" з пачок тютюну чи папіросів по трішки для себе.

Мирон Шарко влаштував Листопадове свято, на яке запросили ми і інших українців, але не всі прийшли. Дехто з них казав, що має інші зайняття. Були ще далі деякі "тертя" між росіянами й нами, але вони тільки виявлялися зрідка, "підпільно", бо все таки наша група молодих людей була запорукою нашого успіху.

ЛЮДВІҐСБУРҐ

Але в американців усе відбувається нагло, ніби в поспіху, під якимось тиском. Так і ми в грудні довідалися, що цей табір не відповідний на зиму й будуть його ліквідувати. Декого почали звільняти, а нас знову "посадили на вагони" і завезли до військових теплих казарм у Людвіґсбурґу.

Тут Ортинський знову почав свою "розвідку" від початку. Ходив до "сіайсі", вів з ними "балаки" й приходив з оптимізмом. Тоді саме випустили старшин з

естонських і лотиської дивізій зброї СС як "леґіонерів". (Фактично естонський корпус офіційно називався "леґіон"). Ортинський набрався надії.

Прийшло Різдво. Ми його відсвяткували, як належиться, з вареником і кутею. А 11 січня нас усіх звільнено як "леґіонерів". Я з кількома іншими, що не мали родичів, поїхали до Мюнхену, на Дахаверштрасе ч. 9, де урядувала пані Маша. Вона нас привітала сердечно й "розділила", хто куди хотів їхати: до табору в Берхтесґаден чи до студентського гуртожитку "Фюріхшуле". Я вибрав гуртожиток і там зустрів кількох товаришів, що втекли з полону в Італії.

Надходив наш Новий рік, всі збиралися зустрічати його на "Маланці". Ми, "свіжоспечені цивілі" не мали в чому йти на таку забаву. Я тут зустрів свого товариша зі школи Степана Дудяка, й він мені позичив свій костюм.

Так почався новий, немов позичений у долі, мій життєвий етап...

Справлення неточностей до споминів "Полон"

У споминах "Полон" у Вістях Комбатанта ч. 1, 1992 р. (176), ст. 78, написано, що сотник Степан Гуляк з сотником Романом Бойцном "разом служили в Леґіоні "Нахтіґаль", разом сиділи в тюрмі, коли багатьох старшин Леґіону німецька влада посадила до "цюпи" у Львові..." Це відноситься тільки до сотника Романа Бойцуна, бо Ст. Гуляк до зголошення до Дивізії з Р. Бойцуном разом не був.

Роман Колісник

Ґратуляції великій приятельці "Вістей Комбатанта" Стефанії Девосер від мера Норт Йорку!

Office of The Mayor Mel Lastman City of North York

Дорога пані Девоссер:

Подвійною є причина мого листа до Вас. Найперше, ґратуляції з нагоди Почесного Членства у нашому великому Клюбі Сеньйорів 393 у Нортвуд. Це насправді почесть, якою ви можете гордитися.

Це признання для вас від Ваших провідників, котре Вам каже, що Ваша довголітня праця у клюбі є цінена і збережена.

Подруге, я розумію, що 1992 рік є межовим роком, тому що 20 січня припадає 92 річниця Ваших народин. Дозвольте мені покористуватися цією нагодою і побажати Вам найщасливіших днів народин. У вашому віці Ви вважаєтесь амбасадоркою нашої громади, а Ваш досвід і Ваш запал до життя буде великим прикладом для усіх інших членів клюбу.

Найкращі побажання з обох нагод!

Прийміть будь ласка, найщиріший особистий привіт від мене.

Щиро відданий,
Mel Lastman
Mayor

П. С.: Бажаємо Вам багато більше щасливих, здорових днів уродин! Ґратулюємо.

Із щирого серця вітаємо п. Стефанію й бажаємо їй усього найкращого.

Редакція і адміністрація "ВК"

Олекса Горбач

ЗУСТРІЧ З ЧУЖИНЦЯМИ В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛОНІ

З чужинцями стрінутися прийшлося нам уперше як полоненим в таборі Авербах у серпні 1945 р. – вони були рештки із різних есесівських дивізій, отже: латишці (около 15 старшин і 100 стрілецтва), естонці (около 20 старшин і 80 стрільців), фіни (1 старшина), голляндці, данці, норвежці, фляманді, французи, рештки мусульманської дивізії ("босняви"), румуни (2 старш.), мадяри (50 старш. і 3000 мужви), москалі-власівці, (ок. 10 старш. та зі сотня мужви – між ними українці, руські, грузини, татари, чимало фольксдойчів зі Сов. Союзу, що служили в різних СС-дивізіях, не згадуючи, очевидно, німців (ок. 600 старш. та 10.000 стрілецтва й підстаршин). Наш стан після першого звільнення тих, що вступили до Дивізії після битви під Бродами, був 30 старшин і яких 650 стрільців і підстаршин (згодом менше, після забрання совітських громадян). Освіта старшин, які були у віці 20-30 рр., середня й вища; поміж стрільцями і підстаршинами було яких 40 зі середньою освітою та з 10 із вищою, між котрими переважали правники. Діяльність пропаґандивного характеру розвинуто ширше серед балтійців-старшин, що з ними мешкали ми спільно. Для них дано кілька доповідей про Україну, її історію, сучасне положення; від них про Латвію, Естонію. Крім того, відбувалися гутірки з мадярськими старшинами (декотрі з них були познайомили з українською проблематикою на Волині під час переговорів з УПА), на тему політичних плянів Мадярщини і останніх потягнень мадярської політики у війні; доповідав від мадярів: шеф відділу розвідки ген. штабу мад. армії майор Губа; знайомлено їх з нашими політичними справами. Румунський старшина (прихильник Горіяшіми) говорив про перебіг політичної думки в останніх роках у Румунії і румунську політику супроти українців. З росіянами відбувалися часті дискусійні вечори про російську політику взагалі, і на Україні – зокрема. Всі чужинці були ярко протибольшевицького наставлення, скептично ставилися до сходу Европи взагалі; ми завжди відхрещувалися від росіян. Росіяни назагал криво наставлені до української незалежности. Серед інших чужинців, головно німців, дано около 20 концертів українських пісень та колядок (взимі) – з німецьким поетичним перекладом тексту перед кожною піснею. Пісні були головно з визвольних змагань. Хор під дириґентурою чот. Ю. Гнатюка – найкращий у таборі, гарно поставлений під кожним оглядом. Перед концертом було коротеньке вступне слово по-німецьки про змагання українців зі всіма сусідами впродовж історії боротьби за свою незалежність і те, що Україна несе народам Сходу Европи: воля народам, свобода людині! Цю доповідь читав я. Мистецький успіх концертів був дуже великий, в першу чергу серед німців. Серед німців-католиків до певної міри пропаґандивну роботу давала наша участь із хором на спільних богослуженнях. Інформували чужинців і німців про українську справу й читали доповіді із історії сходу Европи німецькою мовою. Брали участь зі взорами українських вишивок на виставці мистецьких робіт таборян. У безпосередніх стрічах старалися ми німцям вказувати на похибки як політики на Сході і на Україні зокрема, що вони, бодай на словах, визнавали, а це: нелюдська поведінка

із полоненими-українцями, невдала національна політика на Україні, соціяльна політика, постава до східних народів. Їхнє ставлення до нас було зразу байдужо-вороже, як і до всіх чужинців, що не хочуть забратися із перенаселеної Німеччини, згодом мінялося на співчутливо прихильне. Починалося, як звичайно, від розрізнення нашої національної приналежности від громадянства "українець", "росіянин", "поляк". Цю інформативну роботу вели здебільша старшини, що жили разом з іншими старшинами в окремому "кейджі".

Таку працю продовжувано в таборі в Реґензбурзі з травня по вересень 1946 р. Теж виступав хор в таборових ревіях. Кількість нас і чужинців зменшилась, порівняно з Авербахом, бо звільнено балтійців. Наше число спало до 35 старшин і вищих підстаршин. Тут стрінуто гестапівського спеца від українських справ із Берліну штубаф. Вольфа, що розповів про свої реферати, писані для американців (шефа Сі-Ай-Ей) у Нюрберзі про східноевропейські і зокрема українські справи. До українського руху останніх часів ставився із признанням, хоч як противник, далі вважав, що Україна – це життєвий простір для Німеччини, і ясно, що, якщо Німеччина хоче жити, то мусить заволодіти сходом Европи. Американців цікавив здебільша політично-військовий досвід німців із війни на Сході Европи: з якими народами співпрацювали, на які труднощі натрапляли, відношення українців до білорусинів, українців до росіян, українців до колективізації, до більшовизму, український самостійницький рух від Петлюри до Бандери, де ті діячі тепер могли б бути.

Ширшу діяльність розвинуто знову з вересня по грудень 1946 р. в Дармштадті, де було 32 старшин і вищих підстаршин та около 20 інших українців-цивільних інтернованих; між ними чимало "східняків", що деколи стояли одною ногою в нашій громаді, а другою в російській (ярошовіністичній зразу). Наша діяльність ішла знову в двох напрямках: вечірніх доповідей у нашій громаді та виступах нашого хору на двох міжнародніх концертах пісні, де ми і поставою, і виконанням, і красою пісень брали перше місце. З інших національностей виступали: естонці, (їх у таборі було ок. 50 чол.), мадяри (ок. 20), голляндці (ок. 80), австрійці (ок. 300). Усі вони здебільша, як і ми: бувші старшини і підстаршини. Зрештою, в таборі було ще декілька болгарів, один турок, один японець, ок. 20 американських німців декілька французів-бельгійців, поляків і польських фольксдойчів, (ок. 15), 2 білорусини, кілька хорватів, декілька румунів, еспанців, італійців, 2 калмики, один словак і чимало німецьких "шишок", т.зв. ґольдменів, що їх американці з оглядів політичної безпеки задержали в своєму таборі, не передавши німецькому. Поза товариськими зустрічами запрошувано всіх значніших чужинців до української громади на вечорі з доповідями. І так, від білорусинів д-р Гринкевич доповідав про Білорусь, відбулося три вечори (білоруси жили з нами майже разом); Президент Калмицької Національної Республіки з 1918 р. – про калмиків; проф. д-р Рогозаров – міністр праці в уряді короля Бориса – про Болгарію (3 вечори); він цікавився українською боротьбою з більшовизмом, АБН-ом, Бандерою, плянами українців на сході Европи, – де можна стрінутися з тими людьми. Поінформовано його як слід – робив це пор. Л. Ортинський. Голляндець д-р де Раат, один із чільних діячів з націонал-соціялістичної голляндської партії – про вдачу і психіку голляндців та про колоніяльну політику Голляндії (2 вечори) – його теж поінформовано про Україну й наші змагання. Література, що її давано чужинцям, це: (словянам) – "Визвольна політика",

"Вісник УГВР", (іншим) – "Чужинці про Україну" та Сімпсонську канадську брошуру-атляс: "Україна". Вона попала в руки американцям – від перекладача-голляндця. СІС були дуже зацікавлені цією справою, і ця книжечка помандрувала вище до команди армії як інформативний матеріял. Ми вислали 6 меморіялів про 1-шу українську дивізію, в яких коротко представлювано і загальне українське положення під німцями. Про відвідини Молотова в Берліні і його російсько-німецьку політику 1933-41 рр. говорив шеф протоколу державної канцелярії граф фон Дірнберґ. Про Распутіна і російську передвоєнну інтеліґенцію говорив горожанин Росії – прибалтійський німець Феннер, шеф відділу протирозвідки на "Південь – Схід", якийсь час в 1942 році слідчий в українських справах у Відні. Він теж належав до тих німців, що інформували рефератами американців у Нюрберґу про українські справи. До українського руху відносився з великою прихильністю (належав до тої групи, що адмірал Канаріс). Слід згадати про кілька доповідей українців-східняків на теми підсовітських відносин (Єжовщини), до яких прислухалися білорусини і калмики. На першого листопада влаштовано святкову академію, на яку були запрошені представники болгарів, білорусинів, калмиків.

У Людвіґсбурзі (від 1.1.47. – 11.1.47) зблизилися ми тісніше до росіян. Тут можна було це зробити, бо в Дармштадті росіяни не дуже культурно поводилися, а в Людвіґсбурзі появилися між ними декілька старих еміґрантів – один князь, один середньошкільний учитель з Франції – Гречко; з ними влаштовано спільну вечірку на другий день Різдва враз із інтернованими жінками й іншими православними – румунами, сербами, де наш хор відспівав декілька пісень і колядок.

Плятформою АБН найбільш зацікавилися білорусини, калмики, балтійці, болгари. Прилягали до нашої групи найтісніше білорусини і словаки. В дуже дружніх взаєминах жили ми з голляндцями, з латишами: видатніші між ними: Кравліс, Красовскіс; з естонцями: Руус, Пайде, голова їх уряду за німців – д-р Мас.

Прихильно поставилися до українців був шеф С. І. кап. Веік (у Дармштадті); із німців оштубаф. (пполк.) Бюнінґ, командир артилерійського полка з дивізії "Вікінґа" – сам гамбуржець.

Мюнхен, 12. 2. 1947 р.

ГЕНЕРАЛ МИКОЛА КРАВЦІВ КОНСУЛЬТАНТ УКРАЇНСЯКОЇ АРМІЇ

Американський генерал-лейтенант Микола Кравців готовий взяти сабатікус на один рік і стати консультантом президента України щодо Збройних Сил України. Генерал Кравців, син відомого поета й письменника Богдана Кравціва, брав участь у В'єтнамській війні, командував найбільшою дивізією в Німеччині та є одним з передових фахівців Пентаґону.

До історії 1-ої УД УНА

Роман Чолкан

ВИШКОЛИ УКРАЇНСЬКИХ СТАРШИН І ПІДСТАРШИН ІНТЕНДАТУРИ І ЇХНЯ СЛУЖБА В ДИВІЗІЇ

Перші групи добровольців, покликаних до дивізії "Галичина", виїхали зі Львова 18 липня 1943 року. Кількасот бувших старшин, які служили в інших арміях, вислано на старшинський перевишкіл до Чехії.

В той час приблизно 2500 вояків проходили рекрутський вишкіл на поліґоні в Гайделяґері, біля міста Дембіца, в Польщі. Серед них було велике число (30 відсотків) професіоналістів, студентів, абітурієнтів та учнів середніх шкіл.

Після закінчення три-місячного рекрутського вишколу, інструктори – німецькі старшини й підстаршини – вибирали й розподілювали певне число вояків на різні підстаршинські вишколи. Кого куди призначувано, залежало частково від освіти чи фаху в цивільному житті а частково від оцінки інструкторів.

Наприкінці жовтня й на початку листопада поодинокі групи виїжджали до відповідних військових шкіл в різні місцевості Райху. Одна група (около 140 вояків) кандидатів на господарські чи адміністративні підстаршини (Rechnungsfuhrer, Kassenleiter) виїхала до підстаршинської адміністративної школи, яка приміщувалася в старих військових казармах біля м. Дахав в Баварії.

Наша група була дуже різноманітна – як віком, так і професіями. Вік – від 18 до 55 років; професії – від викладачів високих шкіл, інженерів, учителів, теологів, урядовців різних установ, кооператив – до студентів і учнів середніх шкіл.

Зараз після нашого приїзду до Дахав, до нашого курсу долучили сімох українських старшин – всі в ступені хорунжих (Мартинюк, К. Мельник, А. Горошко, Т. Горинь, Герасимів, Л. Рудницький, Барановський) та двох підхорунжих (Osha RFA) (Я. Яремович і В. Заброцький). Всі вони, крім Заброцького, були бувшими старшинами австрійської або української армій. Більшість з них призначено на цей курс з огляду на їхній вік й фізичний стан.

Наша група примістилась в двох дерев'яних бараках, по 8 кімнат кожний, в границях головної казарми. В кожній кімнаті була залізна піч для огрівання, в кімнаті приміщувалося 8-10 людей.

Вишкіл почався на початку листопада. Зайняття в більшості зводились до теоретичних лекцій про господарські функції в сотні, а теж в курені чи полку. Більше як половина лекцій була присвячена рахунковості й реєстрові вояцьких платень і приділів, а решта загальному знанню про харчування в казарняних і польових обставинах, запас і розподіл умундирування, транспортацію, обози, військове право і т. п. Ніяких вправ у терені чи військової муштри ми на цьому

вишколі не мали. З цього всі курсанти були задоволені – зимою такі зайняття не дуже приємні.

Лекції звичайно читали німецькою мовою підстаршини-інструктори. Це справляло немалі труднощі, бо багато курсантів в той час дуже слабо володіли німецькою мовою. Перекладачі, всілякі "фолькдойчі", не мали ні потрібної освіти, ні не знали української мови, а говорили якимось польсько-чеським суржиком, тому не багато помагали. Незабаром їх в більшості замінили нашими курсантами, що знали німецьку мову, й вони помагали тим, які нею слабо володіли. Під кінець листопада, після провірного іспиту, около 20 курсантів відіслано назад до дивізії. Всі, що залишилися, побороли труднощі, і понад 90 відсотків успішно закінчили підстаршинську школу.

Контактів з Військовою Управою й Дивізією ми майже не мали. Відносини між нами й німецьким персоналом були формально чемні – ні любови, ні ворожнечі, – а командування часто прихильно ставилося до наших побажань. Наприклад, нам дозволили йти на Богослуження до католицької церкви в малому містечку віддаленому на яких два кілометри від нашої касарні. Це створило невбияку "сенсацію", коли баварське населення бачило колону з 140 "есесів", які, співаючи, маршували до церкви кожної неділі.

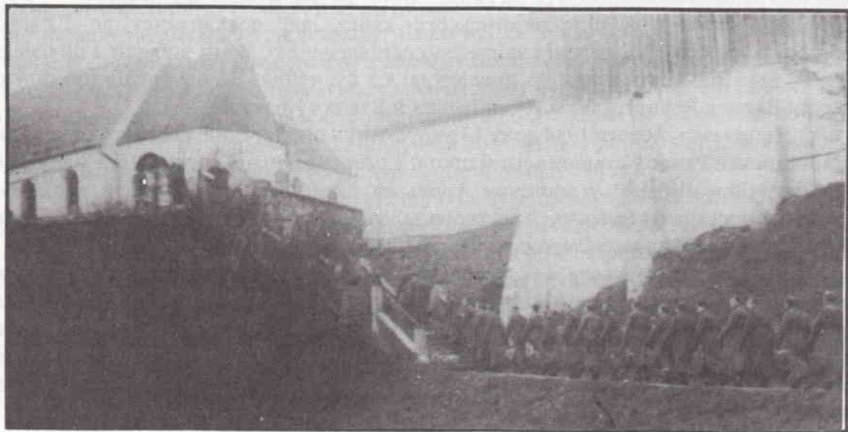

Курсанти марширують до церкви

В суботи по полудні нам дозволяли виходити до м. Дахав і навіть їхати до Мюнхену, коли ми мали більше часу, де ми зустрічалися з нашими хлопцями й дівчатами, яких насильно забрано до роботи до Німеччини. Тоді ми вперше пробували такі ласощі военного часу, як Suessbier чи Blutwurst.

Підхорунжий Яремович зорганізував хор з около 25 вояків. Він часто співав у церкві та виступив з колядками на різдвяному концерті (Wintersonnewende).

Командування школи запросило хор на Новий Рік до старшинського клюбу, і його виступ був дуже успішний.

Українське Різдво 1944 року майже всі ми мали щастя святкувати з рідними в Галичині. Ми отримали 6-денну відпустку і вже вранці 6 січня були в поїзді. Вояки з Перемишля вже на Свят-Вечір були вдома, а на схід від Львова добилися додому щойно на другий день Різдва.

Підстаршинська школа в Дахав проводила багато інших курсів, пов'язаних з адміністрацією й постачанням; деякі подібні до нашого курсу, інші для кухарів, пекарів, кравців, м'ясарів.

Поблизу нашої касарні була група дерев'яних бараків, огороджених колючим дротом. Ми скоро довідалися, що там перебувало 700-800 в'язнів-"кацетників" різних національностей, між ними багато поляків і французів. Одягнені були в "кацетний" мундир з нашитими трикутниками різних кольорів на плечах, і завжди були під строгою сторожею. Вони працювали у фабриках одягу й іншого військового спорядження, чистили й направляли будинки тощо. Часом ми з ними перекидалися кількома словами. Вони не виглядали на зморених, і деякі з них навіть жартували. Одначе під час нашого тут побуту ніхто не знав про існування горезвісного концентраційного табору з його крематоріями, в яких палено в'язнів.

При кінці січня, після кінцевих іспитів, випускники отримали свідоцтва закінчення курсу. На початку лютого нас повідомлено, що 7 старшин, 2 підхорунжих і 34 випускників призначені на виїзд до старшинської школи військової адміністрації. Всі інші поїдуть до Гайделяґеру, де формувалася дивізія.

Випускників з підстаршинського курсу, які повернулись до Дивізії, приділено до сотень і куренів за своєю спеціялізацією. Вони виїхали з дивізією під Броди. Більшість з них не повернулася з оточення. З поворотців пригадую тільки Василя Веригу, Ілярія Кушніренка й Василя Буртняка.

Напочатку лютого 1944 року 43 випускники підстаршинської школи почали старшинський курс у старшинській школі адміністративної служби (Fuehrerschule des Verwaltungdienstes) у містечку Арользен б. м. Кассель. Гарне й спокійне містечко, з липовими алеями, в частково залісненій околиці, було осідком принців фон Вальдек, з їхньою палатою та парком. Ніяких слідів війни.

Школа приміщувалася в мурованих будинках, розміщених квадратом, із площею для вправ усередині. Ми творили одну окрему чоту й нас приміщено на першому поверху одного з будинків, по 5-6 в кімнаті. Такі курси теж проводилися у тій школі для німців, а крім цього були ще дві навчальні сотні для вишколу старшин. Комендантом школи був підполковник Бохман, відзначений лицарським хрестом.

Наш курс, який почався 10 лютого, мав за мету вишколити адміністративних старшин у ділянках харчування, одягу, платні, квартирування, транспорту, кантини – для куренів й полків. У наш курс включено теж вишкіл у командуванні чотою і сотнею, бо на фронті заходили й такі потреби. Відбувалося теоретичне навчання (три й пів дня в тижні) та зайняття в терені й спорт (два й пів дня в тижні). Нашими інструкторами були німецькі старшини, переважно в ранзі сотника (крім спорту й зайнять у терені).

На початку березня відбувся перший іспит. Двох курсантів його не здали й їх відіслано до дивізії. Всі, крім тих, що мали вищі ранґи, отримали підвищення до ступеня десятника-підхорунжого (Junker). В половині травня ми писали другий

яспит, які всі, крім знову двох, здали, й отримали ступінь чотового підхорунжого (Standarten Oberjunker). В той час нас було 38 (один не повернувся з відпустки).

Німецький командний та інструкторський персонал трактував нас коректно, хоч про нашу дивізію не мав багато інформацій. Наш булавний був професійним прусським вояком і не терпів найменших порушень дисципліни. Кожного дня ліжка, які не були постелені "в кістку", розкидав, а порушник мусив своє ліжко знову застелити й зголоситися, що він готовий до нової інспекції.

У вільний час ми виходили в місто. В його околиці працювало багато українців, переважно дівчат з центральних земель України, яких вивезено на примусові роботи. При зустрічах одні говорили про чар весни (Степан Слабик, Філько Конецький, Славко Шевців), інші про патріотизм (Микола Матчак, Богдан Скасків, обидва вони після війни стали священиками), а кількох молодших з нас незручно починали розмови від "універсальної теми" – погоди.

Наші зустрічі комендант школи бачив інакше. Одного дня на ранішній збірці сказав нам, що йому відомі наші зустрічі й приязні відносини з "остарбайтерами", а це не личить кандидатам на старшин. Коли один з нас пояснив, що ці "остарбайтери" – це наші земляки й зустрічі з ними не понижують нашої гідности, він просив вибачення і до цієї теми більше не повертався.

Одна лекція в тижні була призначена на "світоглядове навчання". Її читав сотник д-р Блох. Звичайно він з запалом говорив про ідеї націонал-соціялізму та "Нову Европу". На одній лекції він з захопленням пояснював німецькі пляни щодо Східньої Европи й слов'ян. Ми один на одного з усмішками споглядали, що його ще більше заохочувало до викладу. Коли він скінчив, Олександер Монцібович (доцент Львівського університету) в нашому імені подякував викладачеві за те, що він "так яскраво й переконливо з'ясував нам нашу будучність в Новій Европі". Д-р Блох зрозумів – він змішався, почервонів, відсалютував та в поспіху вийшов. Більше ми його на лекціях не бачили, а на його місце прийшов інший викладач, який обмежувався до історії націонал-соціялістичного руху.

На початку червня наш інструктор спорту запропонував скласти футбольну одинадцятку до матчу з німецькою командою, зложеною з інструкторів і старшин школи. Половина наших курсантів були середнього й старшого віку, то він думав, що німці дадуть нам лекцію у грі футболу. Але він перерахувався, бо ми мали кількох добрих футболістів, як Салагора (з Чернівецького "Довбуша"), Шевціва, Збудовського, Слабика. Наша дружина виграла 3:1. До того один наш інструктор скрутив ногу й ходив два тижні на милицях.

Час проходив скоро. Наша група зжилася, як одна родина, не зважаючи на великі різниці щодо віку. За майже 9 місяців співжиття ми вже знали добрі й злі навички й манеризми кожного вояка: львівський гумор братів Монцібовичів (Клима – інженера-землеміра й Олександра – математика); серіозних – Я. Петрова (правника), Г. Дорожівського (лінґвіста) й Чайківського (економіста); зрівноважених – Р. Стефанюка, Я. Шевціва, Б. Любачівського; найбільше серйозного професора Кулицького (гімназійного вчителя), який, не зважаючи на кволе здоров'я, сам усе виконував й не дозволяв іншим йому допомагати; підхорунжого Яремовича, який завжди пригадував нам про його участь у визвольних змаганнях, коли йому було тільки 16 років; живого, непосидющого Філька Конецького, якого "переслідував" наш булавний, бо чомусь приписував усі збитки, які денебудь

сталися, Фільковi. Наймолодші курсанти багато дечого навчилися від своїх старших з високою освітою товаришів.

При кінці червня ми довідалися, що формування і вишкіл дивізії закінчені, і вона незабаром виїде на фронт.

Наше навчання закінчилося в половині липня. 20-22 липня призначено на кінцеві іспити. Перед полуднем 20 липня ми писали перший іспит, а після обіду розійшлись по своїх кімнатах, щоб приготуватися до іспитів наступного дня.

Ледве ми повернулуся, як командування школи проголосило негайне поготівля всієї школи. Заряджено, щоб усі вийшли на площу в повному бойовому лаштунку, видано нам зброю й бойову амуніцію, поділено на чоти й призначено транспорт. Ми нічого не знали, – думали якийсь десант парашутистів, – і так чекали на дальші накази аж до 2-ої години ранку. Врешті нам сказали, що відбувся замах на фюрера, але він живий. Мало часу залишалось на спання, а вранці ми продовжували писати свій іспит, який закінчили 22 липня.

ВИПУСКНИКИ СТАРШИНСЬКОГО ГОСПОДАРСЬКОГО КУРСУ

Перший ряд: В. Заброцький, А. Горошко, Т. Горинь, чотовий (німець), комендант вишколу (німець), К. Мельник, Р. Мартинюк, Ю. Гарасимів, Я. Яремович. Другий ряд: З. Костельник, н.н., С. Слабик, Процик, н.н., Б. Чайківський, І. Салагор, Я. Кулицький, Климків, Т. Конецький, С. Гарасим'юк, С. Редька, Р. Чолкан. Третій ряд: М. Збудовський, Р. Романко, О. Третяк, Комарницький, А. Монцібович, М. Матичак, Р. Кочержук. Четвертий ряд: Г. Дорожівський, Б. Любачівський, Р. Тицький, Я. Шевців, Б. Скаськів, Р. Стефанюк, К. Монцібович, Ю. Федик, Войцех, Я. Петрів, Бойчук.

Нас повідомлено, що всі ті, які успішно закінчили курс, отримають підвищення до ступеня хорунжого ще перед виїздом до дивізії. Ми подали виміри свого одягу, кашкетів й взуття та призначено одного німецького старшину й 8 випускників, які мали поїхати до Чехії біля Праги по уніформи.

Тим часом прийшли вісті, що дивізію розгромлено у битві десь біля Львова, поїздку до Праги по уніформи відкладено. Кілька днів пізніше нам додали нову дату поїздки, але тим разом мало їхати тільки 4 курсанти й тільки по пояси й кашкети. Однак і цю поїздку відкладено.

Вісті про дивізію були щоразу трагічніші – біля Бродів дивізію оточено й знищено. Ми були неспокійні й затривожені. В дивізії було багато наших друзів.

Командування школи не знало, що з нами робити й чекало на дальші інструкції. Той час, майже два тижні, ми проводили на безділлі.

Десь біля 10 серпня нас повідомили, що прийшли наші підвищення з Берліну, і під час прощальної вечері ми отримаємо наші свідоцтва й нові ранґи. Вечеря була з вином і тостами, а після вечері комендант курсу почав відчитувати прізвища. Вже після двох прізвищ ми почули, що наші нові ступені не були ці, що мали отримати випускники. Нам дали старі, рідко вживані ступені для старшинських аспірантів резерви – чотового старшинського аспіранта (Oberscharfuehrer Reserve Fuehreranwarter). Ясна річ, що це була неприємна несподіванка для нас, і, як пояснював нам комендант, для нього. Він пробував пояснити, що Берлін мав свої причини і сподівався, що в дивізії все направиться. Однак це не поправило нашого настрою.

Старшинський курс адміністрації почало 43, а 36 його закінчили. Десь 15 серпня ми виїхали до Нойгаммеру, де був збірний пункт дивізії.

У Нойгаммері ми застали хаос. Ніхто не знав, що робити. Приїжджали вояки з різних вишколів, розбитки з-під Бродів, нові ректури з запасного полку і т. п. На початку вересня почали приїздити випускники інших старшинських шкіл – піхоти, артилерії, зв'язку. Через кілька тижнів ми сиділи по наших квартирах, очікуючи нових розпоряджень.

В перших тижнях вересня більшість порозкиданих підрозділів дивізії була в Нойгаммері. Командир дивізії ген. Фрайтаґ зарядив збірку, на якій проголосив, що Головна квартира доручила йому формувати нову дивізію, та похвалився, що фюрер нагородив його лицарським залізним хрестом, за що він вдячний німецьким і... українським воякам дивізії. Ніхто його не оплескував.

Почали формуватися полки, курені, сотні й інші підрозділи. Молоді українські випускники старшинських шкіл добре вив'язувалися з своїх обов'язків на постах командирів сотень і чотів. Всі вищі пости обсаджувано німцями.

Дивізійна інтендантура, яка майже в цілості повернулася з-під Бродів, складалася з німців, які неприхильно ставилися до нашої групи. Дивізійний інтендант, майор Зульцбах, навіть не хотів привітати нас чи особисто познайомитися з нами. Ми не знали, хто і за яким ключем призначував нас на різні пости.

Нас призначувано на підрядні пости в полках, куренях і навіть по сотнях. Декілька були заступниками курінних інтендантів, інші завідувачами мундиру чи харчів, багато опинилося на постах рахункових по сотнях, а на такі пости наші ступені були зависокі. Не думаю, що переборщу, коли скажу, що найбільше дискримінації зазнавали українці в інтендантурі. Одною з причин, мабуть, було

те, що наприкінці 1944 року німці мали багато старшин, які не були здатні до фронтових функцій та які втратили свої позиції на раніше окупованих землях. Їх призначувано на різні адміністративні пости, хоч вони не мали на це потрібних кваліфікацій.

Щойно після війни ми довідалися, що в тайному наказі головного управління СС про персональний склад штабів дивізії з 5 вересня 1944 говорилося, що "німецьким персоналом мають бути обсаджені дивізійний і полкові штаби, підрозділи зв'язку й усі адміністративні пости (за вийнятком конюхів і візників)".

Мене призначено на заступника інтенданта ІІ-го куреня 31-го полку, але інтенданта курінь в той час ще не мав. На початку жовтня дивізію переміщено на Словаччину, сюди прибув новий інтендант. Це був середнього віку німець із Східньої Прусії, в ступені поручника. Він випитав мене про мої кваліфікації і сказав, що це дуже добре – він не має жодного поняття про військову адміністрацію та нею не зацікавлений. Він сказав, щоб я робив усе, що потрібно, а коли мені буде хтось на перешкоді, щоб сказати йому, а він усе полагодить. Ми один одного зрозуміли й між нами запанувала "повна співпраця". Під час нашого побуту на Словаччині я виконував функції інтенданта, а він пересиджував у корчмах чи "чарував" словацькі вдовиці. Часами по кілька днів не з'являвся в нашій канцелярії. Перед виїздом із Словаччини його змістили іншим німцем – хорунжим, який теж не втручався в роботу інтендантури, однак кожного дня приходив до канцелярії.

В той час до нашого куреня призначено на завідуючого одягом Кулицького, випускника нашого старшинського курсу. Я незручно почувався бути його зверхником, бо він, гімназійний вчитель, був двічі за мене старший. Гарна людина, але великий формаліст, в якого часом дрібниця здавалася великою проблемою. Не забуду випадку, коли після нашого перемаршу із Словаччини до Словенії він прийшов до мене з дуже затурбованим обличчям і заявив, що в нього "надзвичайно поважна проблема", яка може грозити військовим трибуналом. Я запитав його, що сталося, і він відповів, що при численні інвентаря виявилося, що йому бракує два відра, одна мітла й одна пара черевиків. Мені тяжко було втриматися від сміху, але я знав, що в нього це не жарт. Очевидно, я виписав йому посвідку, що ці речі були знищені під час транспорту. Книжки "збалянсовано".

В останніх місяцях війни праця інтендантів не була ані легкою, ані безпечною. У Словенії обози завжди були загрожені або партизанськими наскоками вночі, або налетами літаків вдень. Коли бойові частини були в акції, інтенданти відповідали не тільки за доставу харчів й інших припасів для фронтових вояків, але теж за охорону обозів з військовим майном, наплечниками й особистими вояцькими речами, які залишалися в обозах. Не влегшувало справи й те, що командири сотень звичайно відряджували до обозів найгірших вояків і конюхів. Бракувало підстаршин. До того весь транспорт був кінний.

Слід теж згадати, що після битви під Бродами в дивізії був брак підстаршин, особливо в адміністрації. Після нашого підстаршинського вишколу, в Дахав ще одна група була туди вислана на такий самий курс в червні 1944 року. Ті курсанти повернулися до дивізії на Словаччину. З цієї групи до 31-го полку приділено Мисака й Івана Плювака. Крім цього, в запасному полку зорганізовано короткий курс рахівників для сотень.

Не зважаючи на такі браки й недоліки, обози виконували свою функцію задовільно. Після капітуляції біля наших обозів гуртувалися відсступаючі фронтові війська й наші худі коники продерлися крізь хаос відступу, через засніжені Альпи, до перших англійських застав – на збірні пункти в Фельдкірхен і Шпітталь.Наш курінний обоз перевіз до Фельдкірхен 4 польові кухні, якими ми поділились з іншими частинами, та досить харчів на прохарчування 600 вояків на один тиждень. Там ми все розділили поміж вояків нашого куреня, навіть такі речі, як "сліговічку", цигарки й німецькі гроші (марки). Після переходу через Альпи весь німецький персонал відійшов від нас.

При кінці травня 1945 року нас, що зложили зброю англійцям, перевезли в околицю біля містечка Белярія в середній Італії. Около 11 тисяч вояків розмістилося на полі яких 60 гектарів, на якому ще подекуди росла недоспіла пшениця. Посередині табору стояла велика кам'яна хата, в якій примістилася команда табору й харчовий склад. Комендантом став полковник, згодом генерал-хорунжий Михайло Крат. Табір зорганізовано на військовий лад й поділено на полки, курені, сотні і т.д. Англійська команда дала нам всього 20-30 старих шатер для адміністративних потреб, а все вояцтво спало просто неба чи під тим, що хто з собою приніс. Табір був обгороджений колючим дротом. Його пильнували англійські вартові, а вночі світили рефлектори.

Тут відразу треба було розв'язати дві важливі проблеми – харчування і його розподіл та санітарно-гігенічне влаштування. Найбільшою активністю в таборі в той час було видавання харчів та "похід" вранці до лятрин.

Справи зберігання, розподілу й приготування харчів взяли на себе адміністративні чотові й старшини, яких до Італії дісталося 22. Роман Стефанюк став головним інтендантом, а хор. Мельник і Ю. Федик – завідуючими одягом і харчів. Інші обняли адміністративні пости по полках і куренях.

Умовини в Беллярії були погані. Більшість вояцтва була без даху над головою, всі були голодні – юшка на обід, кава з сухарями й трохи консервної сої вранці й увечорі – це все. Ніхто не знав, що діється поза табором, і яка доля чекає нас. Кружляли різні вісті з сумнівних джерел, т. зв. "паролі", які або смішили або тривожили таборовиків. Численна совєтська репатріяційна комісія приходила до табору й, вживаючи різні форми аґітації, провокації і застрашування, намовляла до повернення в Совєтський Союз. Не зважаючи на стан напруження, розподіл харчівв функціонував добре і майже не було надуживань чи нарікань.

Восени нас перевезено до недалекого, вже розбудованого табору на колишньому військовому летовищі біля Ріміні, де були бляшані бараки для різних таборових потреб та добрі військові шатра для всіх таборовиків. Тут внормувалося харчування, почалося видавання одягу, білля, коців й взуття. Хоч ці речі вже були вживані демобілізованим військом, але були в доброму стані. Тут почалися контакти з зовнішнім світом. Тут нас повідомлено, що генерал Павло Шндрук, командувач Української Національної Армії, до якої при кінці війни включено нашу дивізію, підвищив ступені всім випускникам старшинської адміністративної школи – до хорунжого інтендатури.

Ніхто не забуде того дня пізньою осінню, коли наш табір несподівано відвідали українці з вільного світу – о. д-р Михайло Ваврик і о. д-р Іван Біланич. Згодом табір відвідували інші отці: д-р Іван Прашко (пізніше єпископ в Австралії), д-р Мирослав Любачівський (пізніше кардинал), Дзюба й інші. Ці відвідини

піднесли мораль таборовиків та пожвавили життя в таборі. Візита табору архиепископом Іваном Бучком взимку стала найбільшим таборовим святом. Архиепископ Бучко з своїми отцями помагали в організації релігійного й культурного життя в таборі та були посередниками між табором і вільним світом. Многогранне життя табору описане у книзі Всеволода Буднодго "Ріміні", однак треба підкреслити, що всі відвідувачі табору в 1946-7 рр. висловлювали своє захоплення всім тим, що бачили. Англійське командування часто показувало наш табір як зразковий. Одним з останніх відвідувачів цього табору був сотник канадського летунства Богдан Панчук. Він відразу став великим приятелем дивізійників і згодом завжди повторяв, що він був "останнім добровольцем" дивізії.

Старшини і підстаршини інтендантури себе вповні виправдали в організуванні й провадженні господарства табору. Завідування речами, на які кожний був ласий, не завжди легке чи популярне, однак не занотовано випадків корупції чи надуживань.

Деякі старшини інтендантури були керівниками в інших ділянках таборового життя: Олександер Монцібович, Гриць Дорожівський і Войцех були організаторами й викладачами матуральних курсів; Клим Монцібович провадив школу мірників; Ярослав Шевців став одним з виховників куреня молоді, а Ілярій Кушніренко керував танцювальним ансамблем.

В травні 1947 року полонених перевезено до Англії, де їх порозміщувано по малих таборах в Англії та Шотляндії, і вони в більшості працювали в сільському господарстві. Тут старшин відокремлено в окремі табори. В другій половині 1948 року всіх звільнено з дозволом на поселення у Великій Британії.

Ті дивізійники, які попали в американський полон, опинилися малими групами в різних таборах. В найбільшій групі (біля 1000 полонених) опинилися два старшини інтендатури – Роман Тицький і Філько Конецький. Вони зробили свій відповідний вклад в організацію господарських справ. З американського полону їх звільнено в січні 1947 року.

ПИШІТЬ СПОМИНИ!

Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА збирає матеріяли-спомини з вишколів, бойових дій та полону, бо не всі ці ділянки досі насвітлені чи навіть відомі. Досі вже зібрано понад 300 сторінок матеріялів, між ними надіслано й спомини з України. Частково будемо їх друкувати, у "Вістях Комбатанта", а згодом вони вийдуть окремою книгою.

Звертаємося до Крайових Управ, Станиць і поодиноких членів надсилати свої спомини. Рівночасно звертаємося з закликом складати пожертви на це видання.

Спомини й чеки висилати на адресу:

"Вісті Комбатанта" – AMPOL

Володимир Мотика

СТАРШИНСЬКИЙ ВИШКІЛ В POSEN-TRESKAU ЛИПЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1944

В липні 1944 р., коли наша дивізія виїхала була з Нойгаммеру (Сілезія) на східний фронт в околицо Бродів, біля 200 вояків дивізії, які раніше були клясифіковані як аспіранти на старшин, від'їхала до німецької старшинської школи SS-und Waffen-Junkerschule "Braunschweig", яка приміщувалася біля польського міста Познаня.

Українські курсанти були переважно учні вищих кляс, абсольвенти середніх шкіл, студенти високих шкіл. Було навіть декількох з закінченою університетською освітою. Всіх було розділено на п'ять чот (Junkerschaften) по приблизно 40 вояків. З чотирьох юнкершафтів створено одну чисто українську сотню (Inspektion), а п'ятий український юнкершафт приділено до німецької інспекції. Німецьких курсантів було около 440, так що ціла школа начисляла приблизно 640 вояків.

Це був 16-ий з черги военний юнкерський курс цієї школи, який тривав від 15 липня до 15 грудня 1944 р. Комендантом школи був генерал-майор Балляуф (SS-Brigadenfuehrer und Generalmajor der Waffen SS, Ballauf). Його адьютантом був майор, (SS-Sturmbannfuehrer). Командирами інспекцій були німецькі старшини зі ступнями SS-Obersturmfuerer, а юнкершафтів SS-Untersturmfuehrer.

Курсанти мали вже за собою попередні підстаршинські вишколи й прибули до старшинської школи в Позен-Трескау з різними підстаршинськими ступенями, або й ще без них. Німецькі кандидати за собою мали фронтову службу; українці тільки дехто брав участь в діях боєвої групи полковника Баєрсдорфа для поборювання большевицьких партизанів Ковпака в місяцях лютому й березні 1944 р. Курсантів звано тепер "юнкерами". Для позначення вони носили на нараменниках два поперечні срібні паски. Першого серпня 1944 р. усім тим українським курсантам, як і до того часу ще не мали підстаршинського ступеня, надано ступінь "Waffen-Junker", а німецьким "SS-Junker", й відповідну грамоту.

На початку курсу був іспит із загального знання, т.зв. "Intelligenzpruefung", для провірення інтеліґенції кандидатів. Тих, котрі перепали, німців й українців, повернено назад до їхніх частин.

Вишкіл був дуже інтенсивний. Звичайно, пів дня відбувалося теоретичне навчання у викладових залях, а опісля польовий вишкіл у терені.

Предмети навчання:

1.Світогляд. Всі курсанти слухали цей предмет. Для українців це не була індокринація в німецькій ідеології, а радше обзнайомлення із нею.

2. Тактика й теренознавство. Сюди теж була включена тактика ворога.

3. Наука про СС та про поліційні справи.

4. Знання про збройні сили.

5. Служба в військових частинах. Структура та організація військових частин й командування.

6. Фізичне виховання. Заняття відбувалися на спортовому майдані в місті Познані: біги на 80, 100, 400 та 1000 метрів. В плаванні вимоги були вдержатись на воді 15 хвилин, ниркувати й витягнути з дна скриньку, наповнену камінням, стрибки у воду з вежі або дошки. Теж 10-кілометровий біг у терені в часі 50 хвилин.

7. Служба зв'язку.

8. Зброєзнавство.

9. Піонерка.

10. Їзда на конях. Сюди входив виїзд у терен.

В половині курсу відбувся іспит, т. зв. "Zwischenpruefung". Питання складано в головній квартирі в Берліні й навіть команда школи їх не знала. Оцінки зараховувалися на шкалі від 1 до 9, де 9 означало "відмінно", а нижче 5 "незадовільно". Ніхто не одержав оцінки 9, бо "перфектна" могла бути лише головна квартира. Отже, оцінками 5-8 кожний був задоволений.

Велике число курсантів – українців і німців – тих іспитів не здали й повернулися до своїх частин. Декількох юнкерів, які через захворіння не могли писати іспиту, відіслано до їхніх частин, щоб їх опісля покликати на наступний курс, який почався на початку січня 1945 р., але не закінчився з огляду на більшовицьку офензиву.

Після цього "посереднього" іспиту українців залишилось в школі біля 80. Всі вони одержали 1 жовтня 1944 р. вищий ступінь "Waffen-Standarten-Junker".

Під час побуту в старшинській школі слід відмітити три короткі критичні періоди для українських курсантів. Кілька днів після приїзду до школи, відбувся замах на Гітлера в Берліні. Зар'яджено гостре поготівля. Одну німецьку інспекцію нашвидку відправлено до Берліна, щоб запобігти евентуальному державному переворотові. Замах не вдався й перевороту не було, то ж та інспекція за кілька днів повернулася назад до школи. Українські юнкери були вельми затривожені, що в випадку успішного перевороту новий німецький уряд міг би був зробити перемир'я з більшовиками й видати їм нашу Дивізію. Між українцями велися довірочні дискусії, де обговорювано різні пляни дії.

Другою кризою була приголомшуюча вістка про розбиття нашої Дивізії під Бродами. Всі були дуже пригноблені. Думки були з побратимами під Бродами, а теж журба про рідних в краю відбирали сили й охоту до науки. Коли вкоротці прибув до школи від Дивізії зв'язковий старшина, поручник Богдан Підгайний, який щойно був повернувся з-під Бродів, де був поранений, то він детально розповів про ті страшні події та про долю залишків Дивізії. Одначе, він старався, як лише міг, заспокоїти юнкерів.

Іншим занепокоючим епізодом була десь у місяці листопаді 1944 р. відозва колишнього совєтського російського генерала Власова по радіо з Праги, щоб військові одиниці колишніх підсовєтських народів злучилися в Російській Визвольній Армії (РОА). Українці, очевидно, цього взагалі не брали під увагу, але деякі спантеличені німецькі старшини-інструктори казали: "Як дістанете наказ, то всі підете" – і якийсь час робили на нас натиск.

Під час теоретичного і технічного навчання та виснажливих практичних вправ, кожний курсант був під постійною непомітною обсервацією, і для кожного заведено осібну картотеку. Це зараховувалося до оцінки майбутнього старшини. Приміром, крім вояцької постави й поведінки, важлива була теж етикета в їдальні. Тут столи були накриті полотняними скатертями й при них обслуговували

кельнери і кельнерки. Юнкери чергувалися бути "господарем" стола, який відповідав за порядок та "фасон" при столі. Коли до стола присідався командир юнкершафту, то горе тому, хто зробив яку помилку, бо вона йшла в його реєстр.

Український юнкершафт четвертої інспекції, два рази виїздив в ліси на північ від Познаня на виловлювання мнимих більшовицьких десантів. Операції були безуспішні, бо виглядало, що більшовики "занюхали", що їх тут очікувано й десантів з літаків не скинули.

В школі був зорганізований український хор, яким дириґував Володимир Стасишин при допомозі Михайла Шевчука, який дав був декілька концертів для цілої школи. Коротко перед закінченням курсу, школу відвідав Gauleiter (воєвода) Данціґу й Західної Прусії. З тої нагоди відбувся був спортовий день з участю усіх курсантів. За успішний попис Gauleiter запросив делеґацію від школи на відвідини до нього в Данціґу. Командир школи, його адьютант й 27 вибраних штандартенюнкерів, між ними чотирьох українців, їздили туди. По дорозі відвідали старовинний замок хрестоносців у Марієнбурґу, оглядали міста Данціґ і Ґдиню, в Сопоті, біля Ґдині, відвідали німецьку школу підводних човнів, включно з плавбою човном під водою в Балтійському морю. На закінчення відвідин Gauleiter влаштував був величавий бенкет. Кінцевий іспит, який відбувся 1 грудня 1944 р.пройшов успішно, здається, всі, одержали свідоцтво закінчення школи – "Abgangszeugnis".

З датою 10 грудня 1944 р. головний уряд СС в Берліні (SS-Fuehrunhshauptamt, der Chef des Amtes X), за підписом Дорфлер – ... SS-Brigadefuehrer und Generalmajor der Waffen-SS, надав усім курсантам-українцям, окрім Юрія Шкарупи, ступінь "Standartenoberjunker der Reserve der Waffen-SS". Єдиний Ю. Шкарупа, який здобув найвищі осяги, одержав відразу ступінь хорунжого -- "Waffen-Untersturmfuehrer".

Після закінчення старшинської школи всі одержали 18 днів відпустки й мали зголоситися 3 січня 1945 р. до дальшого вишколу зброї у Лешанах на Чехії.

ПОПРАВКИ І ДОПОВНЕННЯ ДО ДОВІДКИ ПРО ПІОНЕРСЬКИЙ КУРІНЬ

В ч. 4, 1992 року поміщено довідку про Піонерський курінь Української дивізії. У статті закралися деякі неточності щодо підстаршин, які повернулися з-під Бродів (ст. 98). Надруковано: "Підстаршини, які брали участь у боях під Бродами: Побідинський..." Має бути: Підстаршини, які повернулися з-під Бродів: Побідинський (бунчужний), Ліщинський, Дмитро Ковч, Юліян Вільшинський, Вовк ("малий"), Вовк ("великий"), Бардаль. Біля 65 українських підстаршин куреня не повернулися з-під Бродів.

Підстаршини, які не були під Бродами: Чемеринський, Клюфас, Феськів, Курило, Іван Волочій, А. Федоренко, І. Андрусяк,Роман Остапович, Мирон Котис, Мазур, Лисак, Горечко, Небелюк, Бондарчук, Шкільник, Олександер Загорода, Олександер Гірка, Ярків, Бродило, Погорецький, Василь Кондрат, Степан Бобинський, Бондарчук.

Слід додати, що вишкіл відбувався у Піковіцах та Штіховіцах, де була т. зв. велика водяна площа (Wasserplatz) для будови більших мостів.

На груповій світлині (ст. 99) стоять Дигдалевич, командир 3-ої сотні, зі своїми підстаршинами перед виїздом під Броди. З цих усіх до дивізії повернулися тільки Ю. Бардаль і Вільшинський.

Ю. Вільшинський

У "Вістях комбатанта" ч. 2 (177), рік 1992, стор. 90, внизу, в списку командного складу 1945 р. фюзілерського куреня вкралися помилки. Щоби виправити неточності, щераз передруковуємо командний склад куреня.

14-ий ФЮЗІЛЕРСЬКИЙ КУРІНЬ
14 FUESILIER BATAILLON

4 сотні: 3 легкі, 1 тяжка, 1 jagdzug ("мисливська" чота) на роверах.

Командний склад 1945 р.

Командир – Sturmbannfuehrer Karl Bristot. Учасник бою під Бродами. Дуже об'єктивний, не робив різниці між німцями й українцями. На ковнірі носив срібного лева, а не відзнаку СС.

Адьютант – Untersturmfuehrer Karl Strassert (словацький німець)

Зв'язковий старшина – Ordonnanz Offizier –– хор. К. Григорович

Курінний лікар – хор. д-р О. Фаріон

1-ша сотня – хор. Г. (Ясьо) Зарицький – сотенний, хор. Я. Рибалт – чотовий.

2-га сотня – хор. Кравс – сотенний, хор. М. Прончак і хор. С. Добрянський – чотові.

3-тя сотня – пор. С. Гуляк – сотенний, хор. М. Ніньовський – чотовий.

4-та сотня – пор. Р. Бойцун – сотенний, хор. В. Малиновський і хор. Ів. Кудла – чотові.

"Мисливська" чота: хор. Лящевич – чотовий (згинув під Radkersburg).

Подав К. Григорович

У "Вістях комбатанта" ч. 3 (178) рік 1992 в статті "Старшинські Вишколи" на стор. 90 другий і третій рядки згори мають бути так:

* піонерів в Pikowitz (Чехія)

* піхоти в Lauenburg (Нім. Помор'я, тепер Польща), і в Radolfzell (Німеччина).

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В МОСКВІ

17 грудня 1989 р. за ініціятивою Українського молодіжного клюбу та Товариства української культури "Славутич" в Москві відновила свою роботу державна Бібліотека української літератури. Вона слідує Центральній українській бібліотеці в Москві, що була заснована в 1920-х роках і фактично припинила існування у 1938 році (останні книги на українській мові передані у 1949 р. Науковій бібліотеці Львівського державного університету ім. І. Франка).

На 1 січня 1992 р. фонд Бібліотеки нараховує близько 125000 примірників книг і брошур, 3500 примірників журналів та видань, що продовжуються, 140 комплектів газет (у тому числі – колекція газет "нових" громадсько-політичних об'єднань та рухів 1989-1990 р.р.), а також карти, ноти, образотворчі видання, авдіокасети, платівки, діяфільми, інші авдіовізуальні матеріяли, рукописи. Загальна кількість читачів Бібліотеки – 1900 чол.

Фонд включає художню літературу, видання з історії, літературознавства, мовознавства, освіти, мистецтвознавства, фолкльору, природознавства, техніки, релігійну літературу, словники, підручники, довідники, енциклопедії, видання для дітей українською, російською мовами.

Бібліотека поповнюється виданнями, що виходять в Україні. В Бібліотеці можна також ознайомитися з українськими виданнями з Австралії, Білорусі, Бразилії, Великобританії, Естонії, Канади, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії, США, Франції, Чехо-Словаччини тощо, а також виданнями русинською мовою з Югославії.

У 1992 р. надходить більше 130 назв газет та 140 назв журналів та видань, що продовжуються (усього Бібліотека має 354 назви газет і 257 – журналів). Фонд розміщено за принципом вільного доступу по відділах бібліотечно-бібліографічної клясифікації. Всі видання, крім газет, можна взяти по абонементу додому. Створені алфавітні каталоги журналів та видань, що продовжуються, і газет (з показчиками), провадиться робота по створенню алфавітного каталогу книг.

Останнього четверга кожного місяця о 19.00 у приміщенні Бібліотеки відправляється Богослужіння. Службу Божу відправляє московський парох о. Валерій (Українська греко-католицька Церква).

ЗНАЙДЕМО СПІЛЬНУ МОВУ

Роздуми депутата Верховної Ради Латвії Володимира Затуливітра про долю українців у Латвії.

Президент України Л. Кравчук, виступаючи на конґресі українців 22 січня 1992 року, чітко сформулював політику незалежної України щодо українців, які населяють практично всі колишні республіки СРСР, який розвалився. Суть її зводиться до того, що Україна докладе зусиль для забезпечення українців, які проживають за межами республіки, всім комплексом прав і свобод, передбачених і ґарантованих їм Загальною Декларацією прав людини. Для цього, як стверджував Л. Кравчук, використовуватимуться існуючі й широко вживані на практиці форми й засоби міжпаляментських, а також міждержавних відносин.

У зв'язку з цим у мене як учасника конґресу українців і як депутата Верховної Ради Латвії (одного з трьох українців у парляменті) виникає запитання. Чи на благодатний ґрунт лягають добрі наміри України та її Президента у Латвійській Республіці, парлямент якої постійно говорить про свою відданість принципам демократії?

У середині жовтня 1991 року латвійська Верховна Рада після бурхливого обговорення прийняла перший документ з проблеми громадянства, що зачіпає корінні інтереси всього нелатиського населення Латвії, у тому числі й 92 тисячі українців. Ідеться про постанову "Про поновлення прав громадян Латвійської Республіки і основні умови натуралізації". Кілька день пізніше з урахуванням названого документу було обговорено й прийнято в першому читанні законопроєкт "Про громадянство".

Для того, щоб наші міркування були предметними, наведу деякі статті з прийнятої постанови.

Стаття 2.1. Особи, які належать до сукупности громадян Латвійської Республіки й мали громадянство... на 17 липня 1940 року, і нащадки цих осіб, які проживають у Латвійській Республіці на момент набрання чинности даної постанови, реєструються до 1 липня 1992 року й одержують пашпорти громадян Латвійської Республіки.

Стаття 2.3. Громадянин Латвійської Республіки одночасно не може бути громадянином чи підданим іншої держави.

Особи, які не є нащадками громадян за станом на 17 липня 1940 року й через різні причини виїхали до Латвії після вказаного строку, можуть бути прийняті у громадянство, якщо вони:

– опанували латиську мову на рівні розмовної мови; порядок перевірки знань визначається особливим положенням, затвердженим Верховною Радою Латвійської Республіки;

– подали заяву про відмову від свого попереднього громадянства й одержали дозвіл держави колишнього громадянства (це означає СРСР. – Прим. В. З.) на експатріяцію, якщо таке передбачено...

– на момент набрання чинности даної постанови прожили й були постійно прописані в Латвії не менше як 16 років;

– знають основно положення Конституції Латвійської Республіки;

– дали клятву громадянина Латвійської Республіки.

Характерно, що зовсім не демократичним визнає цей документ світове співтовариство. Так, виконавчий директор Гельсінкського комітету по нагляду Джеррі Лейбер у листі Голові Верховної Ради Латвії А. Горбунові пише:

"Гельсінкський комітет по нагляду рішуче вимагає, щоб Верховна Рада Латвії приймала проєкт закону про громадянство, передбачений у постанові "Про поновлення прав громадян Латвійської Республіки і основні умови натуралізації". Законопроєкт категорично відмовляє у громадянстві людям, які до 21 серпня 1991 року вважалися громадянами Латвії і повною мірою користувалися всіма тими правами й привілеями, які передбачає громадянство."

Хочу звернути увагу читачів на таку деталь. Коли знайомишся з документами про громадянство, які розглядає Верховна Рада, то часом не просто побачити факти обмеження економічних і соціяльних прав некорінного населення. Справа тут не тільки в тому, що не всі читачі уважно аналізують ці документи і здатні за хитромудрими юридичними формулюваннями розгледіти їхню сутність. Вона ще у тому (і це найважливіше, на наш погляд), що деякі положення ще неприйнятого закону про громадянство вкраплені у раніше прийняті закони й постанови, що стосуються економічних і соціяльних прав людини. При чому всі ці вкраплення мають, як правило, дискримінаційний характер. Виходить юридичний парадокс: закону про громадянство немає, але нормативні положення з питань громадянства, які ґрунтуються фактично на бажаннях і емоціях, сформували стратегію й тактику багатьох уже прийнятих документів.

Нелатиші обмежені й у праві на працю внаслідок прийнятого "демократичного" Закону "Про мови". Ситуація тут така: близько мільйона чоловік (а все населення Латвії – близько 2,7 млн.) на сьогодні не володіє латиською мовою, майже половина з них – працездатне населення. Держава ж, яка прийняла Закон "Про мови", так і не взяла на себе зобов'язань у справі навчання мови, хоча закон набирає чинности в травні 1992 року.

Одними з перших відчули прес "демократичного" Закону "Про мови" депутати-нелатиші. За пропозицією депутата Рікарда при найповнішій байдужості Голови Верховної Ради Латвії А. Горбунова і його колишнього першого заступника Д. Іванса майже третю частину парляменту позбавили, посилаючись на необхідність показати приклад суворого виконання Закону про державну мову, синхронного перекладу з латиської на російську, а заодно і документів російською мовою. Тим саме частина парляментту обмежена у праві виконувати свої депутатські обов'язки. Розумію: треба поважати землю, на якій живеш, знати мову її народу. Але дайте ж людям час.

Зрозуміло, що відстоювання своїх прав – справа не тільки самих українців, які населяють Латвію, але й України, яка, ставши незалежною державовю, може ставити ці питання на міждержавному рівні. Серед багатьох проблем на першому місці за значимістю стоїть відкриття посольства України в Латвії, яке може взяти на себе не тільки розв'язання проблем, порушених у цій статті, але й цілої низки інших, пов'язаних з життям українців у Латвійській Республіці. Початок цьому вже покладено, тепер черга за практичними справами. Хочеться вірити, що незалежні Україна й Латвія знайдуть спільну мову.

("Голос України", ч. 58, 92).

Ірина Шарова,
голова культурно-просвітнього товариства "Заповіт"

МІНСЬК

Процес створення українських земляцтв розпочався в Білорусії приблизно рік-два тому. Сьогодні вже існують осередки в Мінську, Вітебську, Пінську. Ці невеличкі товариства розпочали роботу для утворення республіканської асоціяції "Ватра", яка об'єднуватиме всіх українців Білорусії; адже тут проживає більш як 230 тисяч українців.

Протистояти асимілятивним процесам, зрозуміло, неможливо. Та зберегти мову, національні традиції, культуру необхідно. Наприклад, в Мінську вже утворено недільну школу, де викладають мову, історію, релігійні течії на Україні. Товариство "Заповіт" намагається налагодити виробництво і реалізацію виробів народних промислів. Це тільки перші невеличкі кроки наших українських осередків. Але з власного досвіду знаю: потенціял національної свідомости у наших співвітчизників у Білорусії невичерпаний. Треба тільки його пробудити.

("ВзУ" ч.15.91)

Володимир Лейбюк,
голова Українського земляцтва

ЕСТОНІЯ

Наше земляцтво існує вже третій рік. Цікаво те, що ідея його створення, як і взагалі ідея організації культурних автономій на території Естонії, практично належить естонській громадськості. І мотивує вона це тим, що під час існування незалежної Естонської республіки до 1940 року такі культурні автономії були дуже поширені і досить розвинуті.

Коли живеш у місцевому середовищі, серед естонців, і бачиш як дбайливо вони ставляться до своєї національної культури, як прагнуть зберегти рідну мову, народні традиції, тоді набагато зрозумілішою стає для тебе і ця ідея культурних автономій, і бажання естонського народу підтримувати устремління інших націй національно відроджуватись та розвиватися, щоб вони жили в мирі та злагоді на естонській землі.

Естонська громадскість палко підтримала нашу ініціятиву організувати клюб народів Естонії, до складу якого увійшло близько 18 національних об'єднань. Серед них – російське "Світоч", білоруське "Батьківщина", наше українське земляцтво, культурно-освітні об'єднання чувашів, корейців, азербайджанців, вірменів та інші. Головна ідея створення клюбу дуже проста, але й дуже для усіх нас важлива – разом дружно жити. І поки цієї ідеї ніхто з членів клюбу не зраджував...

Клюб народів Естонії, який існує з осені 1990 року, міститься у приміщенні народного культурного центру. Зветься сам центр "Сакала". Тут розташоване і наше українське представництво. Намагаємося проводити такі культурно-освітні

заходи в руслі українських народних традицій, які були б цікаві і корінному населенню, і представникам інших націй, що живуть тут, та й нам, українцям, які пустили на естонській землі своє родинне коріння, об'єднуватися, краще пізнавати одне одного. При тому ж клюбі народів Естонії почала діяти недільна школа для дітей місцевих українців. Проводимо і свої виставки – у таллінському Будинку туриста, наприклад, до свята Великодня експонувалася наша виставка української народної творчости, на якій особливу прихильність відвідувачів здобули писанки, вишиванки, дитячі малюнки.

Широко ми відзначали 175-річний ювілей від дня народження Тараса Шевченка. Дуже багато було на цьому вечорі і естонців.

Живе близько 50 тисяч українців, що складає три відсотки від усього населення республіки.

("ВзУ", ч. 15. 91).

Іван Юзич,
голова Вільнюського осередку
Громади українців Литви

ЛИТВА

На території Литви живе 44 тисячі українців, з них 13 тисяч – у Вільнюсі. Наш осередок організувався 1988 року і має кілька десятків активістів та більше ста прихильників. До речі, такі ж культурно-освітні українські осередки, як наш, вільнюський, діють ще у п'ятьох містах Литви – Клайпеді, Каунасі, Йонаві, Мажейтяї та Снєчкусі.

Наше культурно-просвітнє об'єднання ставить собі за мету відродження національної самобутности українців, що проживають у Литві. Хочемо відродити традиції тих культурно-просвітних осередків, які існували в 20-30-х роках у незалежній Литві.

Взагалі Україну і Литву єднають давні зв'язки. І освячені вони насамперед такими славетними іменами, досить відомими світовій культурі, як Тарас Шевченко, Мелетій Смотрицький, святий Йосафат Кунцевич, Яків Головацький, який похований тут, та багато інших. Сьогодні ми намагаємося примножувати і розвивати ці зв'язки. Тим більше, що зустрічаємо розуміння і з боку самих литовців, місцевої влади, які в міру своїх сил, підтримують діяльність нашого осередку. Правда, хотілося б, щоб цієї уваги і конструктивної підтримки було побільше... Користуючись нагодою, хочемо висловити і щире слово подяки – українське представництво нарешті матиме своє приміщення. До речі, у цьому ж приміщенні, в окремих кімнатах, будуть розташовані і інші національні товариства, що діють у Вільнюсі.

Що ж цікавого і корисного вже зробив і робить сьогодні наш культурно-просвітній осередок? Під його егідою діє недільна школа для українських дітей, хор дорослих аматорів, самодіяльний ансамбль української пісні і танцю, зареєстровано греко-католицьку общину, виходить інформаційний газетний вісник "Пролісок", щомісяця виходила в ефір і українська радіопередача...

("ВзУ",ч.15. 91)

ІНФОРМАТИВНИЙ ЛИСТ Д-РА МИРОСЛАВА МАЛЕЦЬКОГО, ГОЛОВИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА НА ВСЕСВІТНЬОМУ ФОРУМІ УКРАЇНЦІВ У КИЄВІ 21-23 СЕРПНЯ 1992 Р.

Коли Україна проголосила свою незалежність 24 серпня 1991 року, чужі й нерідко українські засоби масової інформації подавали, що Україна здобула свою державність, не проливши ні краплі крови. Українські комбатанти, які з конечности обставин роз'їхались по всьому світі, заперечують це ствердження, бо боротьба за відбудову української держави велася багатьма поколіннями й коштувала багато жертв і крови. Ограничившися тільки до 20-го століття, пригадаймо боротьбу Дієвої Армії Української Народної Республіки, Гетьманської України, Української Галицької Армії (УГА), Українських Січових Стрільців (УСС), Січових Стрільців (СС), Карпатської Січі та врешті під час 2-ої світової війни – Дружин Українських Націоналістів (ДУН), Української Повстанської Армії (УПА) та 1-ої Дивізії Української Національної Армії (1-ої Д УНА).

Між двома світовими війнами продовжувала збройно боротися з підпілля Українська Військова Організація (УВО), пізніше її наступниця – Організація Українських Націоналістів (ОУН), які діяли головно на західніх українських землях. В Радянській Україні спротив більшовицькій владі та все те, що могло нагадувати самостійність, режим безпощадно нищив провокаційними процесами, розстрілами та засланнями. Найстрашнішим, однак, засобом нищення народу став на початку 30-их років штучно викликаний голод, внаслідок якого згинуло понад сім мільйонів населення України. Відбувся геноцид своєю величчиною невідомий в історії людства.

Заслані й фізично знищені терором – це незчисленні воїни, які своє життя зложили на жертівнику самостійности України. Незважаючи на все, боротьба за державність продовжувалася, і наш народ не пропустив жодної найменшої нагоди, щоб в цьому змагу не використати в різних часах та не завжди у сприятливих умовинах, часом навіть під чужими прапорами й в чижих уніформах. Така доля припала в 1-ій світовій війні УСС стрільцям, у 2-ій світовій війні – 1-ій Дивізії Української Національної Армії.

Дивізія творилася вже тоді, коли програна війни для Німеччини виглядала неминуча. Німецькі організатори старалися зменшити

національне обличчя дивізії, називаючи її „галицькою". На уніформах вояки носили тільки галицького лева. Щойно при кінці війни в Німеччині створився Український Національний Комітет, що його очолив генерал Павло Шандрук. Рівночасно проголошено творення Української Національної Армії (УНА). Призначений на командувача президентом УНР в екзилі Андрієм Лівицьким, генерал Шандрук приступив до формування УНА. Дивізія „Галичина", яку німецьке командування перейменувало з „галицької" на „українську", найбільша українська реґулярна військова частина в 2-ій світовій війні, стала основою УНА як 1-ша її дивізія. Відразу все вояцтво дивізії склало присягу на вірність українському народові. Почалося формування 2-ої дивізії.

Причини організування військових частин для українського керівництва в 1-ій і 2-ій світових війнах були такі самі й такі надії в'язались з ними: здобути військове знання та бойовий досвід, щоб при сприятливих умовинах стати зародком української армії. В 1-ій світовій війні так склалося з кошем УСС, у 2-ій – історія покерувалася іншою логікою.

Дивізія попала у військові частини зброї СС, бо воєнні закони не дозволяли на вербування до вермахту мешканців окупованих німцями земель. У зброї СС було 29 чужонаціональних частин, між ними дві лотиські й одна естонська дивізії, дві російські дивізії під командуванням генерала Андрія Власова, дві козацькі дивізії й інших національностей. Слід підкреслити, що по німецькому боці воювали проти більшовиків і Сталіна сотні тисяч росіян, найбільше число з усіх народів Сходу Европи.

В радянській дійсності українська дивізія часами була „білою плямою" – тоді про неї глухо мовчали; в останніх роках совєтської імперії вона стала „чорною плямою", на якій в офіційній пропаґанді концентрувалося „вćе глобальне зло проти СРСР". Цікаво завважити, що в той самий час на проросійському Заході й у самому Союзі про російські частини в німецьких збройних силах мовчалося і сьогодні не згадується, а довкруги української і балтицьких дивізій безпідставно чиниться багато шуму. Росіянин Михаїл Карчик у "Смєнє" (Санкт-Петербург) стверджує, що „Західна Европа (в тому Західна Україна) дала (німецькій армії) якусь частину охотників, але не треба забувати, що кожна територія там, де побували більшовики, дала більше добровольчих військових з'єднань. Українців не цікавила доля райху, їх цікавила доля своєї землі".

Мілітарно українська дивізія не мала великого значення, однак у продовженні самостійницької ідеї її роль була куди більша – тому проти неї так гостро й крикливо виступали совєтські імперіялісти – їм була ідея страшна.

Ті вояки, що були на рідних землях, відбули свої присуди в таборах азійської півночі, де їх багато загинуло. Інші, які залишилися на заході, відбувши після закінчення війни полон, поселилися в державах Західного

Світу й не перестали змагатися, але вже іншими методами, за ідею, за котру вони боролися під час війни.

Професор Володимир Кубійович, визначний вчений, був головою Українського Центрального Комітету, до речі єдиної урядово визнаної української допомогової організації під час німецької займанщини – такі самі організації в Генеральному Губернаторстві мали теж поляки й навіть спочатку євреї. Він підтримав творення української дивізії, яку теж підтримали колишні вояки визвольних змагань та багато з них вступило на службу до неї. Після війни він став редактором і видавцем монументального в діяспорі твору „Енциклопедії українознавства". Багато з бувших молодих вояків повернулися до школи. Деякі з них стали професорами вищих навчальних закладів, визначними бізнесменами, професіоналістами, журналістами, письменниками, священиками, двох єпископами – один православний, один греко-католик. В громадському житті ніде їх не бракувало. Вони очолювали молодіжні, громадські, церковні організації. Один з них,Петро Саварин, став у попередній каденції президентом СКВУ, а д-р Василь Верига є генеральним секретарем СКВУ.

Колишні вояки Дивізії, у психічному розумінні, залишилися вояками, імунними на політично-партійні спори. Сьогодні для них існує один ідеал – це закріплення й оборона своєї держави. Сподіваємося, що самостійна Україна, незалежністю котрої ми всі дуже радіємо, вмістить у „Пантеоні борців за волю" і впавших воїнів 2-ої світової війни.

Україна дорого заплатила за свою самостійність кров'ю і життям своїх дочок і синів, а трагедія Чорнобиля цей рахунок уже набагато переплатила.

ДИВІЗІЙНИКИ В УКРАЇНІ ОРГАНІЗУЮТЬСЯ

В суботу 20-го червня 1992 року у Львові зібралися на Установчі Збори колишні вояки 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії – дивізійники з Івано-Франківщини, Львівщини та Тернопільщини. Разом з дивізійниками зібралися колишні юнаки й юначки із всієї Галичини.

Установчі Збори почалися з молитви, яку провів священик. Він же після молитви проголосив вітальне слово – коротку проповідь. Вступне слово оголосив представник Організаційного комітету. Хвилинним мовчанням учасники зборів пом'янули полеглих, тих, що впали і пропали без вісті, як і померлих дивізійників і юнаків. Стисло про Дивізію та Юнацтво – історію утворення, боєвий шлях в ті далекі 1943-45 роки, як і розв'язку їх формувань розповіли комбатанти – Голови Управ станиць та представник Галицького юнацтва.

Принято Ухвалу про утворення Галицького Братства колишніх вояків 1УД УНА. Прийнято Статут Братства. Обрано Краєву Управу. Управу Львівської станиці переобрано.

Зі споминами на Зборах виступили колишні вояки-дивізійники та запрошені гості. Слово мали дивізійники з закордонної діяспори. З вітанням виступили гості і представники Студентського Братства.

Президіяльний стіл. Промовляє М. Яцура (згодом вибраний головою Галицької Управи Братства). Справа від нього М. Бендина, голова Львівської Станиці Братства.

Принято Звернення до Українського Народу, Української Молоді та Звернення до представників Президента України, до обласних рад народних депутатів; до Центрального Проводу Руху, до Краєвих Проводів Руху Івано-Франківщини, Львівщини і Тернопільщини; до політичних партій, до трудових колективів, громадських організацій, до громадян України.

На закінчення Установчих Зборів колишні вояки та гості виконали національний гімн „Ще не вмерла Україна".

Х-ий Головний Делеґатський З'їзд під знаком 1-ої річниці Незалежности та зустрічі з Парляментською Репрезентацією України

Вже більше як два роки, від коли почалася т. зв. "перебудова" та "гласність" – вся українська громада в розсіянні ще більш насторожено слідкує за подіями в Україні. Вільними стали контакти з Батьківщиною, а кол. вояки 1-ої УД УНА та УПА стали більш активно й відверто допомагати своїм менше щасливим, ніж ми в діяспорі, побратимам.

Якраз в першу річницю Незалежности України, три роки по 9-му Головному Делеґатському З'їзді, згідно з статутом, на Пленарному засіданні Головної Управи Братства рішено відбути Х-ий З'їзд під час Дня Праці, в днях 5, 6 та 7 вересня 1992 р. на Оселі Українського Братського Союзу "Верховина" в Ґлен Спей та доручено Крайовій Управі Братства в США його підготовити.

Перед З'їздом, голова Головної Управи, д-р М. Малецький, брав участь, як представник Братства, у Всесвітньому Форумі Українців і у святковому відзначенні 1-ої річниці Незалежности України в Києві. Напередодні З'їзду Братства наспіла вістка, що Парляментарна Делеґація України, під проводом Голови Верховної Ради України Івана Плюща, під час свого побуту в Америці, відвідає теж й Оселю "Верховина" в Ґлен Спей. Організаторів їхньої поїздки запевнено, що З'їзд буде вважати за велику шану гостити Делеґацію на своїх нарадах.

Делеґати на Х-ий З'їзд почали приїздити до Ґлен Спей вже в п'ятницю, один день перед З'їздом. В суботу, 5-го вересня, до реєстрації учасників і делеґатів, о год. 11-ій ранку, уступаючий голова д-р Мирослав Малецький відкрив 10-ий Головний Делеґатський З'їзд Братства кол. Вояків 1-ої УД УНА, привітав делеґатів і гостей та просив однохвилинною мовчанкою вшанувати наших побратимів, які в цій каденції відійшли у вічність.

Президію в складі: Іван Скіра – голова; Осип Голинський – заст. голови; Юрій Ференцевич та Степан Климців – секретарі було обрано одноголосно.

Голова президії прочитав порядок нарад, який по діловій дискусії принято з малими додатками і змінами. По виборі комісій – номінаційної, мандатної, резолюційної та протоколярної – С. Климців прочитав протокол з попереднього IX-го Головного Делеґатського З'їзду, який принято, як написано.

Черговою точкою були звіти Головної Управи. Першим звітував голова д-р М. Малецький. Його звіт перервала вістка, що перед залею є Парляментарна Делеґація Верховної Ради України з її головою Іваном Плющем. Перед входом на залю Іван Плющ, відповідаючи на питання, сказав, що Україна є вдячна західній діяспорі за допомогу, але прийшов час, щоби допомогти українському народові взятися до праці і своїми силами стати самостійними й багатими, бо "бідних не люблять". Це й було одною з провідних думок його короткої промови під час З'їзду Братства. Член екзекутиви Українського Братського Союзу, Роман Данилюк, привітав від Союзу Парляментарну Делеґацію з її головою І. Плющем і, впроваджуючи його на залю нарад З'їзду, його представив.

Зчерги, від Братства привітав голову Верховної Ради голова Братства д-р М. Малецький. В короткому привіті (час відвідин Делеґації був дуже обмежений), М. Малецький згадав, що він недавно вернувся з України, де святкове засідання з

нагоди річниці Незалежности України зробило на нього велике враження. Він коротко начеркнув "хто ми такі" – це ті, які пішли слідами Усусусів з наміром володіти зброєю і вжити її у відповідний час, щоби вибороти Україні волю. Ми вірили, що Україні потрібно збройних сил. Тепер радіємо, що президент Леонід Кравчук докладає зусиль, щоби відродити власне військо. По війні, кол. дивізійники, осягнувши різні професії, включилися в працю громади, а багато з них очолило громадські організації. З її рядів двох стало єпископами – один архиєпископ православний, а один єпископ католицький – а СКВУ очолював Петро Саварин. Тепер д-р Василь Веріга є Генеральним Секретарем СКВУ.

ГОЛОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ЗАВІТАВ НА З'ЇЗД БРАТСТВА

Голову Верховної Ради Івана Плюща (2-го справа) вітає голова Братства кол. вояків 1-ої УД УНА д-р Мирослав Малецький (1-ий зліва); за президіяльним столом сидять: Іван Скіра -- голова з'їзду (1-ий справа) і його заступник Осип Голинський (2-ий зліва).

Голова Верховної Ради України Іван Плющ подякував за змогу виступати перед колишніми військовими. Він сказав, що це для нього не так важливо, якої дивізії, це важливо для дивізійників, бо за самостійність України боролись віками різні військові формації. Він сказав: "На нас дивляться очі Тараса Шевченка, Івана Мазепи та налиті кров'ю очі Симона Петлюри, але не можна забути слів Михайла Грушевського, що "українці – дивна нація, перше виборюють незалежність, а потім комусь її віддають". Іван Плющ представив присутніх на залі членів Делеґації: Леся Танюка, Тетяну Яхеєву, Олександра Тарасенка. Всі вони очолюють Комісії Верховної Ради та вкладають багато праці в їхні роботи. Іван Готей, голова Обласної Ради Полтавщини , де стоїть багато важливих військових

одиниць, запевнив, що вони в 100% присягли Україні, а не як хотілось би генерам та достойникам з Москви "якомусь СНД".

Нав'язуючи до слів д-ра М. Малецького, І. Плющ запевнив, що збройні сили будуть сильні (вони й тепер не такі слабі), але хоча Україна існує вже один рік самостійною державою, вона не є зовсім незалежною – вона залежна від Европи та світу й навіть від колишніх совєтських республік. Імперська політика Росії, не тільки за останніх 70 літ, але діяла 350 літ на шкоду Україні. Брак грошової одиниці, без якої нема можливости встановити кредити й банкову систему, не сприяють закріпленню незалежности.

Верховна Рада видала два основні закони – про закордонні інвестиції й розподіл приходів із них. Головним завданням є використати капітал для виробництва, тому з діяспори треба допомагати Україні з наміром, щоби люди в Україні працювали і збагачувалися.

Предсідник З'їзду Іван Скіра подякував Іванові Плющеві та Делеґації за відвідини, не зважаючи на їх дуже обмежений час, і сказав, що дивізійники все будуть стояти і працювати для України.

Дальшу зустріч продовжувано на полуденку, де був присутній конґресмен США Бенджамін Ґільман. По привітах І. Плющ подякував Конґресменові за його старання в користь України, ствердив, що США допомагають затвердити демократію в кол. СССР та висловив бажання, щоби ця допомога йшла всім республікам, а не виключно одній або для СНД. Бажаючи Американському народові "щоб у Вас і у нас все було гаразд", делеґація подалася в дальшу дорогу.

По полуденку наради З'їзду пройшли скорим, але не менш діловим темпом. На вступі відзначено "Золотим Хрестом за особливі заслуги" побратимів Михайла Ніньовського та М. Ворика за їхню працю для Братства та громади. По звіті голови та інших членів управи особливу увагу присвячено новопосталому "Галицькому Братству 1-ої Д УНА" (так звучить їхня назва). Звіт доповнили Р. Данилюк та Ю. Френцевич, яких Галицьке Братство уповноважило на своїх делеґатів. По дискусії вибрано комісію для зв'язків з Україною в складі: Ю. Ференцевич – голова, Р. Данилюк та Л. Бабій – члени. В дальшій дискусії делеґати пригадували, що у наступному році припадає ювілей 50-ліття формування 1-ої УД. До відзначення цього ювілею треба приготовитися. Голова подав думки як і коли перевести ці святкування в Україні. Всі ці проблеми, в якому маштабі, де і коли має рішити Головна Управа. З'їзд висловив думку, що найкраще відбути святкування у Львові в другій половині місяця серпня 1993-го року.

По звітах комісій: Мандатної – 42 делеґати з 60 голосами, статутової та Контрольної Комісії на внесок голови Контрольної Комісії Б. Кальби схвалено абсолюторію з признанням уступаючій Управі. На внесок номінаційної Комісії вибрано одноголосно нову Головну Управу в такому складі: д-р Мирослав Малецький – голова, Роман Данилюк і Андрій Коморовський – заступники голови; діючі голови Крайових Управ є дальшими заступниками голови: Дам'ян Ліщинський – США, Лев Бабій – Канада, Степан Тауридзький –Арґентіна, Богдан Тарнавський – Австралія, Роман Дебрицький – Німеччина; секретарі: Степан Климців, Іван Падик; Степан Климців – фінансовий референт, Роман Гаєцький – пресовий референт – США, Роман Колісник – пресовий референт – Канада, Мирослав Бігус – видавничий референт, Роман Кобрин –організаційний референт на США, Корнило Когутяк – організаційний референт на Канаду, члени: д-р

Василь Верига, Роман Припхан, д-р Остап Сокольський, Богдан Артимишин, Осип Голинський; Контрольна Комісія: Богдан Кальба, д-р Володимир Мотика, Любомир Білик, Василь Білан, Омелян Кульчицький; Товариський Суд: Іван Скіра, д-р Роман Дражньовський, Ярослав Куницький.

Резолюційна Комісія подала проєкт резолюцій, який по дискусії й доповненнях доручено членам комісії стилістично оформити.

На цьому З'їзді бракувало обширного звіту незаступимого референта М. Бігуса, який через хворобу не зміг приїхати.

З'їзд закінчено відспіванням гимну о год. 5-й по обіді, що встановило рекорд діловости та короткости з'їздів.

Традиційним бенкетом по З'їзді проводив Голова Крайової Управи США Дам'ян Ліщинський. Він привітав усіх присутніх, а особливо делеґатів Об'єднання кол. Вояків УПА з їхнім 50-літнім ювілеєм. Д-р Мирослав Малецький, переобраний Голова ГУ, поділився з присутніми його враженнями з останнього його побуту в Україні. Під час бенкету відзначено також "Золотим Хрестом" побратимів Степана Скрибайла та Володимира Лодзюка за їхню працю для Братства та "Броди-Лев".

В неділю по Богослужбі, д-р Мирослав Малецький прийняв звіт біля пам'ятника Івана Франка та відзначив Евгена Шипайла "Золотим Хрестом" за працю у виданні Братством "Броди-Лев" "Списка поляглих вояків 1-ої УД УНА та українців інших військових формацій в II-ій Світовій Війні".

Товариську частину З'їзду закінчено концертом дуже доброго ансамблю "Обереги" зі Львова та знаного вже зі своїх гумористичних виступів (на актуальні теми) Романа Колісника, якого представив голова Станиці Нью-Йорку Орест "Ґоґо" Слупчинський.

Несподіванкою був виступ Володимира Мазяра, який при акомпаньяменті бандур, в дуеті із співачкою ансамблю "Обереги" Л. Венглерович, відспівав дві пісні своєї композиції про бій під Бродами. Йому теж треба завдячувати мистецьке прибрання Залі на Оселі "Верховина" та підготовку З'їзду.

Роман Гаєцький

В. Вацик

Вшанували пам'ять поляглих товаришів зброї під Фельдбахом

Цьогорічні відвидини могил поляглих товаришів зброї випали на четвер, 28 травня. Автобусом з Мюнхену від'їхали побратими та декілька гостей з прекрасними краєвидами шляхом до Австрії, разом з побратимами з Німеччини, під проводом організаційного референта ГУ ОбВУ, пор. Петра Кіщука (6 осіб) з Англії. Між гістьми о. Ігор Сапун з Мюнхену та пані Ірена Марія Гірна з Бразилії.

Біля головного цвинтаря в м. Ґрац мюнхенські "подорожні" (33 особи) зустрічаються з побратимами-дивізійниками та гістьми, які з Німеччини й Австрії

приїхали власними автами. Серед прибулих є колишній православний капелян дивізії, о. архипротопресвітер Палладій Дубицький з Мюнхену та під проводом секретаря Головної Булави Всеукраїнського Братства Вояків УПА, Романа Панкевича делеґація (8 осіб) з України. В складі делеґації, 6-ох кол. дивізійників, які в "кітлі" під Бродами попали в більшовицький полон, та культосвітній референт Львівської міської Ради, Ярослав Лемик.

Після сердечного привітання побратимів з України, всі зорганізовано йдуть на цвинтар, де о. митрат д-р Олександер Осттайм Дзерович разом з о. Дубицьким і о. І. Сапуном відслужили першу Панахиду над могилою колишнього капеляна Дивізії о. Данила Ковалюка. В поминальному слові о. митрат згадав не легку, але благородну душпастирську діяльність о. капеляна й сердечними словами привітав усіх присутніх, а зокрема колишніх дивізійників і гостей з України. На могилу о. Д. Ковалюка покладено вінок від ОбВУ з Великобританії.

Другу Панахиду отці відслужили біля українського пам'ятника над спільною могилою українських дівчат і жінок – жертв летунського налету в останній війні. Від ГУ ОУЖ з Англії, пані І.М. Гірна з Бразилії, Е. Колодницька з Німеччини і Н. Ткачук з Англії зложили вінок, а від ГУ ОУЖ з Німеччини, Марія Сімків виголосила поминальне слово.

Під час відправи отці (зліва) д-р О. Осттайм-Дзерович, П. Дубицький і І. Сапун.

Перед каплицею-криптою в сусідній місцевості Талергоф поминальною молитвою вшановано пам'ять тут в роках 1914-1917 похоронених інтернованих, в "русофільстві" запідозрених українців з Галичини і Буковини. О. д-р О. Дзерович

подав коротку інформацію про табір та про перехоронення тлінних останків тих жертв.

Ще того самого дня вечором кол. дивізійники і українські гості взяли участь в зустрічі-гостині, що її в "Промисловім Домі" м. Фельдбах щорічно для українців улаштовують австрійські ветерани та Управа міста.Гостей вітав довголітній приятель українців, колишній бургомістер міста Альойс Гармтодт, а організаторам зустрічі-гостини й всім тим, хто уможливив приїзд з України і побут в Австії, дякували прибулі гості Роман Панкевич, Ярослав Лемик, Петро Салюк і Богдан Сенів. Тут слід згадати, що кошти подорожі і побуту побратимів-дивізійників і гостей з України покрила Головна Управа ОбВУ в Англії та Краєва Управа Братства кол. вояків 1-УД УНА в Німеччині. Від Управи Братства "Броди-Лев" в Нью-Йорку і від Головної Управи СУВІ в Німеччині передано кожному делеґатові невеличку суму грошей на закуп "сувенірів" для рідних в Україні.

У п'ятницю кол. дивізійники і гості відвідали могили й українські пам'ятники на цвинтарях у Ст. Штефан, Бірбаум, Ґнас, Траутманнсдорф, Бад Ґляйхенберґ і Фельдбах. Перед українськими пам'ятниками покладено вінки, а о. митрат д-р Дзерович, о. П. Дубицький і о. І. Сапун служили Панахиди. Поминальні промови біля пам'ятників виголосили: Салюк Петро, Сенів Богдан, Лемик Ярослав, Панкевич Роман і Гуманюк Дмитро, всі промовці, – члени делеґації з України та Потяк Василь і Ткачук Михайло, обидва з Великобританії.

На цвинтарі в м. Фельдбах, після відслуження Панахиди, пор. П. Кіщук подякував високопреподобним отцям за їхнє служіння Панахид та всім, що брали участь в пошануванні пам'яті поляглих українських воїнів. Відспіванням пісні "Як ви умирали..." і славня "Ще не вмерла Україна" прощалися присутні з похороненими в чужині земляками.

Увечері – "дозвілля", є нагода при склянці вина чи пива "скріпити" старі знайомства та досхочу погуторири з побратимами з України, які не виходили з дива, коли йшлося про піклування і збереження українських могил в Австрії. Їм часто бракувало слів, щоби висловити подяку за дружнє відношення до них побратимів з діяспори та за гостинність австрійського населення.

В суботу, в раннім апелі і церемонії складання вінків на міській площі біля українського пам'ятника, крім делеґації від австрійських ветеранів, взяли участь представники Міської управи та комендант місцевого ґарнізону полк. Гаріберґ Наґлер і його заступник пполк. Вальтер Бендель. Цього року вже вдруге біля українського пам'ятника несли почесну варту двоє озброєних австрійських вояків.

Полковник Г. Наґлер, вітаючи присутніх українців, висловив свою радість з того, що Україна стала самостійною державою, яка вже тепер займає їй належне місце між країнами Европи й всього світу. На наказ:"Покласти вінки!" оркестра австрійських ветеранів грає відому мелодію про "доброго товариша". Перед українським пам'ятником на міській площі та перед вмурованою в стіні церкви пропам'ятною плитою з емблемою Дивізії "Галичина", покладено вінки від Управи Братства "Броди-Лев".

На могилу довголітнього приятеля українців Сеппа Маурера зложено гарний букет, а після поминальної молитви слово мовив о. Палладій Дубицький. О год. 17-ій в манастирській церкві о. митрат д-р Олександер Дзерович і о. Ігор Сапун відправили Св. Літургію, під кінець якої о. митрат подякував за прибуття і

принесення молитов на цвинтарях і в церкві та побажав всім щасливо повернути домів.

Традиційна товариська зустріч з австрійськими ветеранами відбулася того вечора в одному з ресторанів м. Фельдбах. Учасників зустрічі привітав пполк. В. Бендель і предсідник місцевого відділу ветеранів, дир. Еріх Наґлер. Від присутніх українців привітальне слово сказав голова Краєвої Управи Братства кол. вояків 1-УД УНА в Німеччині Роман Дебрицький. Після привітальних промов, пполк. В. Бендель і дир. Е. Наґлер вручили всім членам делеґації з України пропам'ятні медалі й відзнаки. П. Кіщук від Головної Управи ОбВУ відзначив кількох австрійських ветеранів медалями і хрестами з Великобританії.

Треба згадати, що через цілий час перебування українців в курортно-відпочинковому м. Фельдбах, на щоглі при головній площі, між прапорами іноземних держав і біля українського пам'ятника повівали блакитно-жовті прапори – символи самостійної України.

Після вдалої цьогорічної зустрічі колишніх дивізійників і відвідин цвинтарів, на яких похоронені українські воїни, мимоволі насувається питання: як довго зможуть українські ветерани приїздити до м. Фельдбах, щоб тут на цвинтарях в його околиці вшанувати пам'ять колишніх товаришів зброї? Їхні ряди з року на рік рідшають, а між українськими гістьми майже немає молоді.

ЗУСТРІЧ З ГОЛОВОЮ СПІЛКИ ПИСЬМЕННИКІВ УКРАЇНИ

У Дітройті 4-го квітня одну годину перед зустріччю Юрія Мушкетика з громадою, п'ятичленна делеґація Управи Станиці Дивізійників відбула коротку інформативну авдієнцію з головою СПУ, видавцем газети "Літературна Україна", щоб поінформувати письменника про те, як і коли, та для якої мети творилась українська дивізія. Усе те у коротенькій формі представив письменникові заступник управи Станиці Михайло Березовський, а книжку про Дивізію Романа Крохмалюка, а побажання висловили голова Станиці Осип Ворик і кол. довголітній голова Мирослав Трешневський.

Деякі доповнення висловили: касир Станиці Іван Цар і референт збірки на інвалідів та втримання пам'ятників поляглим побратимам в околицях Фельдбаху, Богдан Левицький.

Юрій Мушкетик сказав: Про Дивізію нам було відомо ще тоді, коли імперські чинники виливали великі цебри помий не тільки на Дивізію, але й на всю діяспору. У тодішній імперській системі, усі напади на будь-кого ми брали зовсім протилежно.

Нам було відомо, що Дивізія мала свідомий склад, добрий вишкіл, дії дивізії на різних фронтах, не важливо в якій уніформі, були з метою боротьби за незалежність України.

Про Дивізію у нас, крім доброго імені, нема більш нічого додати.

Потиск рук з письменником: наша п'ятка вийшла із цієї зустрічі збудована належним ставленням Юрія Мушкетика до Дивізії УНА і її сьогоднішнього Братства.

Михайло Березовський

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ БРАТСТВА В ТОРОНТІ

Загальні Збори станиці відбулися 12.4.1992 р. у шкільному приміщенні церкви св. о. Миколая. Присутніх було 63 члени і 5 гостей.

Відкрив збори голова П. Дем'янюк – як перші збори за незалежности України, тобто "після здійснення наших мрій і ідеалів, за які ми боролись і ризикували своїм життям" – привітом "Слава Україні", на який одержав бадьору відповідь присутніх "Героям слава!"

Проводила Зборами президія в складі: голова М. Бігус, секретарі – М. Комар і І. Падик. У почесній президії засіли – представник ОБВУ Англії – Маріян Гайва, генеральний секретар СКВУ – д-р В. Верига, заступник голови Гол. управи Братства – А. Коморовський і голова Крайової управи – Лев Бабій. Після вшанування пам'яті померлих членів, приступлено до звітування.

Станиця начислює 228 членів. В тому 184 платних, 5 звільнених від вкладки і 39 вдів, яким висилаємо обіжник. У минулому році померло 12 членів. Між ними 2 членів управи: Антін Дербіш і Микола Дутчак. Прибуло 4 нових. Контакт з членством Станиця вдержує при помочі обіжних листів, яких вислано в минулому році 4. (260 прим. кожного). Окрім своїх членів, висилається обіжник кожній Станиці в Канаді (11), до США 15, Англія 3, Австралія 1 і 17 нашим приятелям-недивізійникам. З Різдвяним Обіжником вислано около 180 збіркових лист на Коляду. Вислано теж 28 різних листів; одержано 116.

Станиця є членом Відділу КУК – платить 250 дол. річної вкладки. Через свого представника співпрацює з ССУК і дуже тісно співпрацює з Крайовою і Головною Управами Братства.

З імпрез влаштовано дуже вдалу зустріч Нового Року – "Маланку". В липні відслужено "Панахиду Броди" з участю 10 отців і численного громадянства. Там проведено збірку (продаж жетонів) Братства "Броди Лев" на опіку могил, що дало 450 дол.

Під фірмою Міжкомбатанського Комітету Торонта відслужено Зелено-Святочну Панахиду біля Пам'ятника полеглим на дивізійній секції цвинтаря св. Володимира в Оквіл.

Через своїх представників Станиця співпрацює з усіма українськими громадськими організаціями і бере участь у їх імпрезах.

Станиця проводить дуже жваву допомогову діяльність. І так на допомогу інвалідам у Німеччині передано Кр. Управі (Коляда) – 6220 дол., Інвалідам в Україні – 600; Інвалідам у Польщі – 250; Стипендії 2 студентам у Бразилії – 700; Студентам у Румунії через Союз Укр. в Румунії – 2000; На проведення референдуму – 5.500; Поїздка в Україну хору "Бурлака" – 1000; Історія України – 495; Церква – 325; Піклувальний Дім – 600; Різне – 600; "Бандуристи" – 72; ССУК – 260; Разом – 18.622 дол.

Станиця закупила і адмініструє ділянкою цвинтаря св. Володимира в Оквіл. Там уже спочило 50 наших побратимів. Продажжю займається К. Когутяк. Площі продаються дивізійникам-членам Братства і їх родинам та визначним особам-воякам укр. військових формацій.

За пророблену працю управа одержала від Загальних зборів абсолюторію і була переобрана в тому самому складі з доповненням вакантних місць. Головою залишився П. Дем'янюк з таким складом: І. Падик, К. Когутяк, Я. Куницький, Марк. Комар, Мих. Мельник, Я. Дутка, Т. Качмарчук, П. Кудла, В. Чупринда, Марк. Когут, П. Гижка, Лев Бекесевич, Б. Опалевич, Іл. Кушніренко, В. Радевич, М. Рудзік, Е. Логаза, І. Крупка, М. Василик, В. Гуляк, Б. Чамбул, М. Грицишин, М. Засідко і капелян о. В. Шараневич.

ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА"

В днях від 11 червня до 10 вересня 1992 р. ми одержали вплати на розбудову журналу:

Станиця Братства 1 УД УНА Рочестер із збірки в пам'ять св. п. Андрія Фалата /22.3.1913 – 23.3.1992/. Пожертви зложили:
Марія Фалат, дружина покійного Андрія дол. 200.00, Станиця Братства дол 50.00, Стелі Зімни дол. 30.00, по дол. 25.00: Богдан і Марія Ґузеляк, по дол. 10.00: Мирон Хом'як, Стефа Телеґа, Мирон Масловський, Василь Білан, о. Дмитро Стефанюк, Андрій Яріш, д-р Володимир Мотика, по дол. 5.00: Василь Стоколос, Ігор Чернецький, Василь Бездух, Осип Джус, Семен Кобасовський, Петро Олійник, Микола Марголич, Іван Керчей, Іван Лико, Микола Литвинець, Марія Фалат, по дол. 2.00: Марія Мартинюк

разом **$477.00**

Станиця Братства 1-ої УД УНА Рочестер із збірки замість квітів на могилу св. п. Пилипа Бездуха **$250.00**
Д-р Олег Ратич з братами – Едісон, в незабутню пам'ять брата Володара Ратича, фільмового звітодавця дивізії і всіх побратимів, котрі віддали своє життя за волю України в боях під Бродами **$100.00**
Тамара Чорна – Скарборо- Торонто в пам'ять мужа св. *п.* Нестора /27.1.1988/ **$50.00**
Станиця братства 1 УД УНА Вінніпеґ, із збірки в пам'ять побратима св.п. Антона Берези /24.12.1913 – 23.4.1992/ **$40.00**
Віра Кушнір – Йонкерс, в пам'ять мужа св.п. Д-ра Юрія, в другу річницю смерти **$25.00**
Іван Козачок – Монтреаль **$50.00**
Володимир К. Ленчик -- Англія **$40.00**
по дол. 25.00: Д-р Дмитро Павлишин – Севен Гілс, Д-р Мирон Ґулій – Декатур, Українське Національне Об'єднання – Монтреаль, Микола Бурда – Фенікс, Об'єднання б. Українських Вояків – Единбурґ, Карпо Кифор – Нью-Йорк, Володимир Смігуровський – Парма, Петро Цимбалістий – Лондон разом **$200.00**
Андрій Фурґала -- Ноттінґам **$22.00**
по дол. 17.00: Юліян Чорній – Чікаґо, Чумак і Ко – Лондон, Степан Чучук – Чікаґо разом **$51.00**
Володимик Папірчук – Калґари **$16.00**

по дол. 10.00: Василь Томків – Болтон, Мирон Келеман – Бельґія, Роман Бучинський – Бурлінґтон, Михайло Березовський – Дітройт, Микола Ґайда – Монтреаль, Богдан Шевчик – Торонто

разом $60.00

по дол. 6.00: Василь Кінаш – Гаслемере, Остап Чуйко – Бредфорд **разом $12.00**

по дол. 5.00: Евстахій Думин – Терра Котта, Іван Гранківський – Стетен Айленд, Микола Гнатів – Лендсфорд, Іван Ільків – Вайтінґ, о. Володимир Шараневич – Торонто, М. Михайлишин – Гамільтон, Д-р Евген Грабарчук – Сидар Ґров, Зенон Саєвич – Кліфтон, Микола Заяць – Стетен Айленд **разом $45.00**

разом $1.438.00

Наше щире співчуття пересилаємо Родинам та Приятелям св. п. Володара Ратича, Андрія Фалата, Пилипа Бездуха, Антона Берези, Юрія Кушніра та Нестора Чорного. Всім жертводавцям наше велике спасибі. Дякуємо Управам Станиць та збірщикам. Просимо в будучому пам'ятати про наші потреби.

Адміністрація ВК

Станиця Братства 1 УД УНА – Вінніпеґ із збірки на пресовий фонд ВК. Пожертви зложили: по дол. 10.00: М. Боднар, Д. Іванчик, П. Кралька, М. Парасюк, М. Романюк, І. Савчак, О. Сагорода і С. Ґаба; по дол. 5.00: П. Музика, І. Бойчак і С. Дувало. **Разом дол. 95.00**

Вплати були проголошені у ВК ч. 5-6/91 і ч. 2/92. Дякуємо!

Адміністрація ВК

Просимо справити!

У "Вістях Комбатанта" ч. 2/92 на стр. 104, 5-ий рядок здолу замість "по дол. 10.00:" має бути "по дол. 20.00:". Перепрошуємо за цю друкарську і коректорську помилку.

Адміністрація ВК

Ті, що відійшли

БЕЗДУХ ПРОКІП

***15.3.1921 -- +7.5.1992**

Ненадійно відійшов від нас в четвер 7-го травня довголітній член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Рочестері Н. Й.

Активний член юнацтва ОУН на рідних землях.

Покійний народився в селі Вербів, р-н Бережани. До Дивізії зголосився в 1944 р., дворічний полон в Італії і один рік в Англії в таборі Ноттінгам. Після звільнення з полону перепровадився до міста Дабрі, де одружується і в парі з дружиною Петрусею основують родинне життя.

В 1954 році еміґрують до ЗСА і поселюються в місті Рочестер. Покійний Прокіп брав активну участь в житті української громади в Рочестері, займаючи пости голови ОЧСУ, СУМА, оселі "Холодний Яр", та Українського Дому. Належав до Української Католицької церкви Богоявлення. Похоронні відправи провів о. Дмитро Стефанюк в церкві Богоявлення. Прощав покійного Прокопа на цвинтарі голова Станиці Василь Білан, складаючи вислови співчуття дружині Петрусі, синам Павлові й Петрові, та всій родині, На тризні промовляли Василь Бездух, Богдан Мороз і Петро Балко.

Збірка на тризні дала суму 830.00 дол. З цього призначено: "Вісті Комбатанта" – 250 дол., "Українська Трибуна" – 250 дол., Дітям Чорнобиля – 330 дол.

Вічна Йому Пам'ять!

Вісті Комбатанта, ч. 4, 1992

АНДРІЙ ФАЛАТ
* 22.XI.1913 + 23.III.1992

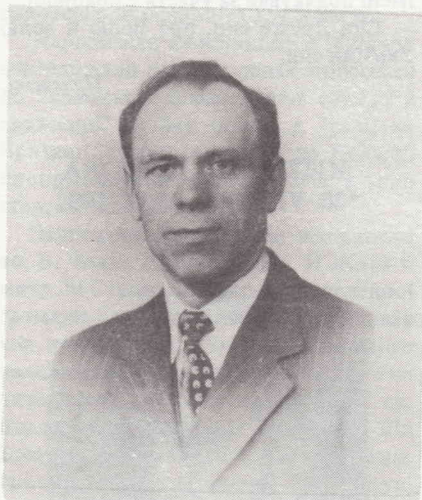

В понеділок 23-го березня у м. Рочестер, НЙ, відійшов у вічність Андрій Фалат, колишній стрілець 1-ої УД УНА.

Покійний народився в селі Вислік Великий-Нижній на Лемківщині.

Вступивши до української дивізії, після рекрутського вишколу, був приділений до 10-ої сотні 31-го полку. Брав участь у бойових діях на Словаччині, Словенії та в Австрії. Відзначений хрестом хоробрости.

Відбув полон в Італії та Англії. Після звільнення з полону одружився й згодом сім'я виеміґрувала до США, осівши в м. Рочестер. Від заснування Братства кол. вояків 1-ої УД УНА він був активним членом. Працьовитий, він завжди був готовий допомагати. Цікавився життям української громади, беручи в ньому активну участь. Належав до української греко-католицької церкви Богоявлення, був членом парафіяльного товариства, співав у церковному хорі "Сурма". В Організації оборони Лемківщини кольпортував видання цієї організації. В міру своїх спроможностей, піддержував морально й матеріяльно всі добрі почини української громади. Похоронні Богослуження відбулися з церкви Богоявлення на цвинтар св. Плащениці. Члени Станиці тримали почесну стійку при домовині в похоронному закладі, а опісля несли домовину. Над гробом прощав покійного від друзів і приятелів Василь Білан, складаючи рівночасно вислови співчуття дружині Марії і родині. Станиця віддала покійному останній салют, а наприкінці тужливе "Видиш, брате мій" відпровадило побратима в небесні простори.

Андрій Фалат залишив у глибокому смутку дружину Марію та ближчу й дальшу родину.

На тризні в пам'ять покійного його дружина, родина, друзі й приятелі зложили на пресовий фонд "Вістей комбатанта" 487 долярів.

ОЛЕКСАНДЕР КАМІНСЬКИЙ
*22.IX.1909 + 13.II.1992

В дні 13 лютого 1992 р. помер в Дітройті, США Олександер Камінський, колишній кооператор, працівник централі "Маслосоюзу" у Львові. Покійний був довголітнім пильним читачем нашого журналу та піддержував нас фінансово.

Вдові п-ні Зенові шлемо наше щире співчуття.

В.Й.П.

Адміністрація "ВК"

АНТІН БЕРЕЗА
*24. XII. + 23. IV. 1992

23 квітня 1992 р. відійшов у вічність у Вінніпеґу Антін Береза. Покійний народився в селі Середпільці, повіт Радехів. Вступив до Української дивізії та ділив з нею долю й недолю. Попав у полон до Італії, звідти виїхав до Англії, а 1951 року – до Канади, спершу до Саскачевану, а потім замешкав у Вінніпеґу.

Тут працює як кравець, стає членом Т-ва Рідна Школа ім. М. Шашкевича та включається в культурно-освітнє життя. Був щирим жертводавцем на національні й релігійні установи. Останніми роками був дяком у церкві Христа Царя. Похоронні обряди відправив о. д-р О. Баран із о. дияконом М. Ярком, а саме: у Великодній вівторок вечером 28 квітня –Панахиди наступного дня в церкві Христа царя – Богослуження та на цвинтарі Всіх Святих, де похоронено Покійного.

Щира подяка належиться Станиці Братства дивізійників, що під час Панахиди з прапором віддали останню пошану над домовиною покійного та несли домовину, а голові Станиці О. Загороді – за прощальні слова на цвинтарі.

Під час тризни про життєвий шлях Покійного згадав друг І. Нестор та звернувся до присутніх, щоб на спомин склали лепту на журнал „Вісті Комбатанта" та часопис „Поступ". Зібрану суму поділено по половині. В Україні Покійний залишив свою дружину, дві дочки з родинами, ближчу й дальшу родину, багато приятелів розсіяних по широкому світі.

Покійний був чесною людиною лагідної вдачі, не тільки вояком, але також і активним громадянином.

І. Дутка, котрий займався похороном, попрощав Покійного, висловив співчуття родині в Україні, а в її імені подякував за участь у похороні.

Спи Друже спи, про Волю й долю України сни.

Приятель.

МИХАЙЛО ПІЦЮРА
*20. VII. 1924 + 3.VI. 1992

Після довгої недуги в Торонті помер член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА Михайло Піцюра. Через довгі роки він був секретарем Станиці й редактором станичного „Обіжника", в якому своїми коментарями й заввагами писав про недомагання в громадському житті м. Торонта. Ті відверті завваження, часто гостро сатиричні, спопуляризували „Обіжник" й ім'я М. Піцюри. Цікавився він інформаціями про Україну в англомовних книжках і виданнях та збирав і впорядковував ці

матеріяли. Нарисував він схеми до споминів Вольфа-Дітріха Гайке „Українська дивізія "Галичина", за редакцією проф. Володимира Кубійовича.

Народився у Самбірщині й закінчив вчительський семінар, однак зголосився до Української дивізії, в якій служив в артилерії. Відбув полон в Італії та Британії, звідки еміґрував до Канади, пропрацювавши багато років в міністерстві шляхів Онтаріо.

Заупокійні Богослужби відправили оо. В. Чолій, В. Шараневич, Й Жила й митр. М Стасів в присутності численної громади, особливо дивізійників. Співав хор при Станиці „Бурлака", до якого належав покійник. Похоронено його на дивізійній секції цвинтаря св. Володимира в Овквіл 6 червня. Від Братства прощав його В. Бибик. Під час тризни, якою проводив Р. Ломаґа, споминами про нього поділилися В. Сірський і Р. Колісник. Подякувала за участь в похоронах його сестра Євгенія. Збірку на нев'янучий вінок призначено на допомогу дітям Чорнобиля.

Р. К.

ПАВЛО МАЦВЕЙКО

В Калґарах відійшов у вічність 15 травня 1992 року на 72 році життя Павло Мацвейко, активний член Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, член Вільного козацтва й КУК. Покійник народився у Бродах, а прибув до Канади в 1951 р. до Кранбрук, Британська Колумбія. В 1960 р. переїхав до Калґари, де став власником фірми Paul's Janitorial Services. Похорон бідбувся 20 травня.

ОЛЕСЬ СТРОЦЬКИЙ
*4.III.1921 + 19.IV. 1991

Олесь Строцький, десятник Української дивізії, народився в Ходорові у священичій родині. Задумав посвятитися духовному санові й вступив на теологічні студії. Воєнні роки й більшовицькі злочини змінили його наставлення, і він вирішив стати в обороні рідного народу зі зброєю в руках.

Пройшовши вишкіл й бойовий шлях Дивізії, він після закінчення війни опинився в полоні в Італії. В Італії одружився з своєю невідступною супругою Марією й вони почали свою еміґраційну мандрівку, виїзжаючи до Арґентини. Не зважаючи на довгі години праці й важку фізичну працю, завжди знаходив час на громадську роботу. На 62 році свого життя родина переїхала до США й поселилася в Кліфтоні. Як член ОУН включається в організоване життя пассейської громади.

Був членом Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА й був членом Крайової Управи Братства кол. вояків 2-ої УД УНА. Його довголітню працю в управі відділу ОЧСУ в Пассейку оцінено з великим признанням, його жертовність і безінтересовна поміч й услуги можуть служити прикладом для інших. Щойно недавно переїхав він жити до Лігайтону.

У своїй скромності він не скаржився на свої терпіння, яких йому доля не щадила.В 1940-их роках його батька замордували більшовики в Миколаєві, а мати померла, не побачивши його. Помер після довгої недуги та тяжких операцій.

Парастас відправлено 22 квітня в Лігайтоні, а похорон – у Церкві Св. Володимира в Палмерстон. Поховано його на парафіяльному цвинтарі.

Залишив у смутку дружину Марію, синів Романа й Левка з родинами, дочку Наталку з родиною, сестру Ліду Таурицьку з чоловіком Стефаном в Арґентині й дальшу родину.

Іван Бутрик

СПИСОК ПОМЕРЛИХ ЧЛЕНІВ СТАНИЦІ ГАМІЛЬТОН, КАНАДА:

1973:
М. Березовський;
1975:
Н. Денкович ;
1977:
Д. Хорко, Д. Сенів, А. Узда;
1978:
С. Стоґрин;
1979:
М. Остапчук;
1980:
Р. Раньків;
1981:
І. Буцкало, Р. Козак, І. Стек;
1984:
М. Шемрей;
1987:
В. Капрусь;
1988:
Б. Співак, А. Теглівець;
1989:
Р. Самотулка;
1990:
В. Халапенко;
1991:
М. Купранич, І. Пекарук.

Подав П. Кицінський

РОЗШУКИ

Своїх сестер Віру (нар. 1939 р.) і Лілію (нар. 1936 р.) Гаркавець з Донеччини, які виїхали до Канади, пошукує брат Олександр. Просимо повідомити його на адресу: 480002, Казахстан, Алма-Ата, пр. Жібек Жоли, 60, кв. 19, проф. д-р Гаркавець Олександр Миколайович, тел. 35- 56- 97. Можна теж телефонувати в Канаді: (416) 762-3206

* * *

Миколу Шумляковського Семеновича ("Качура"), нар. 1926 р. в с. Ремезівцях, Золочівського району, який в 1945 р. був в УПА й тепер мав би проживати в Канаді чи США, пошукує його сестра: Львів, вул. Донецька ч. 1, кв. 33, Вульчин Ольга Семенівна.

Ціна $ 6.00